

**LİKİDİTE RİSKİ VE KREDİ RİSKİNİN BANKALARIN
PERFORMANSI ÜZERİNDEKİ ETKİSİ: TÜRKİYE’DEKİ
TİCARİ BANKALAR ÜZERİNE BİR UYGULAMA**

Pelin DİBOOĞLU

**Yüksek Lisans Tezi
İktisat Anabilim Dalı
Danışman: Doç. Dr. Emrah İsmail ÇEVİK
2021**

**T.C.
TEKİRDAĞ NAMIK KEMAL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ**

**LİKİDİTE RİSKİ VE KREDİ RİSKİNİN BANKALARIN
PERFORMANSI ÜZERİNDEKİ ETKİSİ: TÜRKİYE’DEKİ TİCARİ
BANKALAR ÜZERİNE BİR UYGULAMA**

Pelin DİBOOĞLU

İKTİSAT ANABİLİM DALI

DANIŞMAN: Doç. Dr. Emrah İsmail ÇEVİK

TEKİRDAĞ-2021

Her hakkı saklıdır.

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ

Hazırladığım Yüksek Lisans Tezinin bütün aşamalarında bilimsel etiğe ve akademik kurallara riayet ettiğimi, çalışmada doğrudan veya dolaylı olarak kullandığım her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, yazımda enstitü yazım kılavuzuna uygun davranıldığını taahhüt ederim.

... / ... / 20...

Pelin DİBOOĞLU

İmza saayfası

ÖZET

Kurum, Enstitü : Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü
ABD : İktisat Anabilim Dalı
Tez Başlığı : Likidite Riski ve Kredi Riskinin Bankaların Performansı Üzerindeki Etkisi: Türkiye’deki Ticari Bankalar Üzerine Bir Uygulama
Tez Yazarı : Pelin DİBOOĞLU
Tez Danışmanı : Doç. Dr. Emrah İsmail ÇEVİK
Tez Türü, Yılı : Yüksek Lisans Tezi, 2021
Sayfa Sayısı : 108

Bu çalışmada hayatın her alanında karşılaşılan risk kavramının tanımlarına, bankacılık sektöründe ortaya çıkan risk türlerine ve likidite riski ve kredi riskinin Türk bankacılık sektöründe faaliyette bulunan 9 ticari bankanın finansal performansı üzerindeki etkisi araştırılmıştır. 2005 yılının birinci çeyreğinden 2020 yılının dördüncü çeyreğine kadar olan dönem için oluşturulan örneklem kapsamındaki bankaların finansal verileri Türkiye Bankalar Birliği (TBB) web sayfasından alınmıştır. Kamuyu Aydınlatma Platformu sitesinden takipteki krediler ve özel karşılıklar verileri yazar tarafından elde edilmiştir. Bununla beraber, Türk bankacılık sektöründe faaliyet gösteren katılım bankaları örneklem dışında tutulmuş olup çalışmada klasik panel veri analizinden yararlanılmıştır. Çalışmada iki farklı finansal performans ölçüsü kullanılmıştır. Bunlar sırasıyla, aktif kârlılığı (ROA) ve özkaynak kârlılığı (ROE) değişkenleridir. Yapılan analiz sonucuna göre likidite riskinin bankaların performans göstergelerinden aktif kârlılığı ile daha ilişkili olduğu ve kredi riskinin ise hem aktif hem de özkaynak kârlılığı ile ilişkili olduğu sonucuna varılmıştır. Bu bağlamda, likidite riskindeki artış aktif kârlılığını anlamlı bir şekilde artırırken, bankaların kredi riskindeki artış hem aktif hem de özkaynak kârlılığını önemli bir şekilde arttırdığı görülmektedir. Bu sonuçlar, bankalar için kredi riskinin önemine vurgu yapmakta ve bankaların faaliyetlerini düzgün bir şekilde yürütebilmeleri için kredi riskini doğru bir şekilde ölçüp iyi bir şekilde yönetmeleri gerekliliğini ön plana çıkarmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Risk, Bankacılık Sektörü, Risk Türleri, Likidite Riski, Kredi Riski, Finansal Performans

ABSTRACT

Institution, Institute : Tekirdağ Namık Kemal University, Institute of Social Sciences

Department : Department of Economics

Thesis Title : The Impact of Liquidity Risk and Credit Risk on the Performance of the Banks: Evidence from Commercial Banks in Turkey

Thesis Author : Pelin DİBOĞLU

Thesis Advisor : Assoc. Prof. Emrah İsmail ÇEVİK

Type of Thesis/Year : MA Thesis, 2021

Total Number of Pages : 108

In this study, the definitions of the concept of risk encountered in all areas of life, the types of risks that arise in the banking sector, the effects of liquidity risk and credit risk on the financial performance of 9 commercial banks operating in the Turkish banking sector were investigated. The financial data of the banks within the scope of the sample created for the period from the first quarter of 2005 to the fourth quarter of 2020 were obtained from the Banks Association of Turkey (TBB) website. Non-performing loans and special provisions data were obtained by the author from the Public Disclosure Platform site. However, participation banks operating in the Turkish banking sector were excluded from the sample and classical panel data analysis was used in the study. Two different financial performance measures were used in the study. These are the return on assets (ROA) and return on equity (ROE) variables, respectively. According to the results of the analysis, it was concluded that the liquidity risk is more related to the return on assets, which is one of the performance indicators of the banks, and that the credit risk is related to both the return on assets and equity. In this context, while the increase in the liquidity risk significantly increases the asset profitability, the increase in the credit risk of the banks significantly increases both the asset and equity profitability. These results emphasize the importance of credit risk for banks and highlight the need for banks to accurately measure and manage credit risk in order to carry out their activities properly.

Keywords: Risk, Banking Sector, Types of Risk, Liquidity Risk, Credit Risk, Financial Performance

ÖNSÖZ

Tez konusunun belirlenmesinden tezin son aşamasına gelene kadar bana yol gösteren, yoğun iş temposu arasında, çok değerli vakitlerini ayırarak bana destek ve yardımlarını esirgemeyen, akademik kariyerime başladığım günden beri tecrübeleriyle bana ışık tutan, Tez Danışmanı saygıdeğer Doç. Dr. Emrah İsmail ÇEVİK hocama teşekkür ederim. Yapıcı eleştirileriyle beni yönlendiren, her konuda destekçim olan ve desteğini fazlasıyla hissettiğim manevi ablam Hande ÇALIŞKAN ve ailesine teşekkürlerimi sunarım. Tezimin başından sonuna kadar desteklerini esirgemeyen, tezimi okuyup gereken düzeltmeleri yapmamda yardımcı olan değerli ev arkadaşım Aysima SARIMADEN'e, akademik kariyerime devam etmemde en zor günlerimde yanımda olan, güzel aileme Zeynep-Ferit DİBOOĞLU ve manevi ailem Şükrü-İksane SARIMADEN'e teşekkür ederim. Ayrıca, araştırmada müzikleriyle büyük katkı sağlayan Taladro ve Cem ADRIAN sanatçılarına teşekkürlerimi sunarım.

Pelin DİBOOĞLU

Tekirdağ 2021

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	I
ABSTRACT	II
ÖNSÖZ.....	III
İÇİNDEKİLER	IV
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	VII
TABLolar LİSTESİ.....	VIII
KISALTMALAR LİSTESİ.....	IX
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

FİNANSAL SİSTEM VE BANKA TÜRLERİ

1.1. Finansal Sistem ve Unsurları	2
1.2. Banka Kavramı.....	6
1.3. Bankacılığın Tarihsel Gelişimi	7
1.4. Türk Bankacılığın Tarihsel Gelişimi.....	10
1.4.1. Osmanlı Döneminde Bankacılığın Gelişimi	11
1.4.2. Cumhuriyet Dönemi'nde Türk Bankacılığı	12
1.4.2.1. Ulusal Bankalar Dönemi (1923-1932).....	13
1.4.2.2. Özel Amaçlı Devlet Bankalarının Kurulduğu Dönem (1933-1944).....	14
1.4.2.3. Özel Bankaların Geliştiği Dönem (1945-1959)	15
1.4.2.4. Planlı Dönem (1960-1980).....	15
1.4.2.5. Serbestleşme ve Dışa Açılma Dönemi (1981-2001).....	16
1.4.2.6. Yeniden Yapılandırma Dönemi (2002-2007)	19
1.4.2.7. Günümüz Türk Bankacılık Sektörü	20
1.5. Faaliyetlerine Göre Banka Türleri	25
1.5.1. Merkez Bankaları	25

1.5.2. Kalkınma ve Yatırım Bankaları	26
1.5.3. Katılım Bankaları	28
1.5.4. Ticari (Mevduat) Bankalar	29

İKİNCİ BÖLÜM

BANKACILIKTA SEKTÖRÜNDE RİSKE YÖNELİK KURUMSAL ÇERÇEVE VE BANKACILIK SEKTÖRÜNÜN KARŞILAŞTIĞI RİSKLER

2.1. Risk Kavramı	31
2.2. Bankacılıkta Risk Kavramı	33
2.3. Bankacılık Sektörünün Karşılaştığı Riskler	37
2.3.1. Likidite Kavramı	37
2.3.1.1. Likidite Riski.....	39
2.3.1.2. Likidite Riski Kaynakları.....	43
2.3.2. Kredi Riski	44
2.3.2.1 Kredi Riski Kaynakları	51
2.3.3. Operasyonel Risk	52
2.3.4. Faiz Oranı Riski	53
2.3.5. Döviz Kuru Riski	54
2.3.6. Piyasa Riski.....	55
2.3.7. Ülke Riski	55
2.4. Riski Artıran Nedenler	56

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BASEL UYGULAMALARI ÇERÇEVESİNDE BANKACILIK SEKTÖRÜNDE LİKİDİTE RİSKİ VE KREDİ RİSKİ

3.1. Bankacılıkta Risk Yönetimi	58
3.1.1. Uluslararası Uzlaşma Bankası (Bank For International Settlement- BIS)	58
3.1.2. Basel Komitesi.....	59

3.1.3. Basel I Sermaye Uzlaşıları	60
3.1.4. Basel II Sermaye Uzlaşıları.....	61
3.2. Bankalarda Risk Yönetiminin Amacı ve Önemi.....	63
3.3. Bankacılıkta Risk Yönetimine İlişkin Düzenlemeler	64
3.4. Ticari Bankalarda Kredi Risk Yönetimi	65
3.5. Kredi Riskini Önlemeye Yönelik Politikalar	67

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

LİKİDİTE RİSKİ VE KREDİ RİSKİNİN BANKALARIN PERFORMANSI ÜZERİNDEKİ ETKİSİ:TÜRKİYE’DEKİ TİCARİ BANKALAR ÜZERİNE BİR UYGULAMA

4.1. Ulusal Alanda Yapılmış Çalışmalar.....	69
4.2. Uluslararası Alanda Yapılmış Çalışmalar	73
4.3. Ekonometrik Analiz	78
4.3.1. Çalışmanın Amacı ve Önemi	78
4.3.2. Çalışmanın Veri Seti	79
4.3.3. Çalışmada Kullanılan Model.....	79
4.4. Bulgular ve Tartışma.....	81
4.4.1. Çoklu Doğrusal Bağlantı Testi.....	81
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	89
KAYNAKÇA	92

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. 1. Finansal Sistemin Unsurları.....	5
Şekil 2.1. Bankaların Kullandıkları Fonlar Nedeniyle Karşı Karşıya Kaldıkları Riski Gösteren Olasılık Dağılımı	45
Şekil 2. 2. Kredi Riski Çeşitleri	47
Şekil 2. 3. Kredi Riski Kategorizasyonu.....	48
Şekil 3. 1. Risklerin Önleyici Yöntem Uygulaması.....	65

TABLÖLER LİSTESİ

Tablo 1. 1. Planlı Dönemde Banka Sayısı	16
Tablo 1. 2. Türk Bankacılık Sektörü Temel Büyüklükleri (Milyar TL)	21
Tablo 1. 3. 2021 Mart İtibariyle Türk Bankacılık Sektöründe Faaliyet Gösteren Bankalar	21
Tablo 1. 4. Aktif Toplamına Göre <i>Bankalar</i>	22
Tablo 1. 5. Yıllar İtibariyle Türkiye’deki Banka Sayıları	23
Tablo 1. 6. Yıllar İtibariyle Türkiye’deki Şube Sayıları	23
Tablo 1. 7. Yıllar İtibariyle Türkiye’deki Bankalarda Personel Sayıları	24
Tablo 1. 8. Bankaların Aktif Büyüklükleri (Milyar TL)	24
Tablo 2. 1. Bankaların Karşılaştığı Risklerin Kısa Tanımı	37
Tablo 2. 2. Kredi Riski Kaynakları	51
Tablo 3. 1. Basel I ve Basel II Arasındaki Temel Farklılıklar.....	61
Tablo 4. 1. Analizde Kullanılan Değişkenler	80
Tablo 4. 2. Değişkenlere İlişkin Tanımlayıcı İstatistikler	80
Tablo 4. 3. Korelasyon Katsayıları Matrisi	81
Tablo 4. 4. Yatay Kesit Bağımlılığı Testi Sonuçları	83
Tablo 4. 5. Birinci Kuşak Panel Birim Kök Testleri	83
Tablo 4. 6. İkinci Kuşak Panel Birim Kök Testleri.....	84
Tablo 4. 7. Panel Birim Kök Testi Sonuçları	85
Tablo 4. 8. ROA için Panel Regresyon Modeli Sonuçları	87
Tablo 4. 9. ROE için Panel Regresyon Modeli Sonuçları	88

KISALTMALAR LİSTESİ

FMA	: Financial Market Authority
BİT	: Bilgi İşlem Teknolojileri
DYY	: Doğrudan Yabancı Yatırımlar
BIS Bankası	: Bank for International Settlements-Uluslararası Ödemeler
OeNB	: Oesterreichische Nationalbank
GARCH	: Genelleştirilmiş Otoregresif Koşullu Heteroskedastik
GSYİH	: Gayri Safi Yurtiçi Hasıla
IMKB	: İstanbul Menkul Kıymetler Borsası
BDDK	: Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu
TMSF	: Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu
YKB	: Yatay Kesit Bağımlılığı
TBB	: Türkiye Bankalar Birliği
ROA	: Aktif Kârlılığı
ROE	: Özkaynak Kârlılığı
LR	: Likidite Riski
KR	: Kredi Riski
BB	: Banka büyüklüğü
BS	: Banka sermayesi
MD	: Mevduat düzeyi
DFG	: Diğer faaliyet giderleri
BUY	: Ekonomik Büyüme
GMM	: Genelleştirilmiş Momentler Yöntemi
OECD	: Organisation for Economic Co-operation and Development Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı

GİRİŞ

Bankacılık faaliyetlerinde, bankaların performansını etkileyen birçok finansal risk söz konusudur. Hızlı değişen finansal ortam, bankaları çeşitli risklere maruz bırakmaktadır. Bankacılık ve benzeri finansal kurumların temeli belirsizlik koşullarında risk almaktır. Risk kavramı ve türleri finans sektörünün temelini oluşturmaktadır. Artan küresel rekabet, deregülasyon, yenilikçi ürünlerin ve dağıtım kanallarının tanıtımı, risk kavramını günümüz finansal ortamını ön plana çıkarmıştır:

Küreselleşme, serbestleşme ve özelleştirme, risk düzeyi yüksek olan yeni finansal işlem yöntemleri ortaya çıkarmıştır. Bankalarda ve finansal kuruluşlarda risk, kazançların en önemli faktörü olarak kabul edilmektedir. Bu nedenle risk ve getiri arasındaki ilişkiyi dengelemek zorundadır. Finansal riski sistematik ve profesyonel olarak yönetmek daha da önemli bir görev haline gelmektedir. Risk, ekonomik, sosyal ve politik çevrede meydana gelen değişikliklerden ve bu tür değişikliklere ilişkin bilgi bulunamamasından kaynaklanmaktadır. Risk, bir olasılıkla meydana gelen ve beklenen, ölçülebilen ve asgariye indirilebilen kayıplı bir işleme maruz kalmaktır. Bugün, bankalar finansal araçların faaliyetleri sırasında maruz kaldıkları çeşitli risklerle karşı karşıya kalmaktadırlar. Bunlar, likidite riski, kredi riski, operasyonel risk, faiz oranı riski, döviz kuru riski, piyasa riski ve ülke riskidir.

Dört bölümden oluşan bu çalışmada birinci bölümünde finansal sistem ve banka türleri ele alınmaktadır. İkinci bölümde bankacılık sektörünün karşılaştığı risk türleri ve riski artıran nedenlere değinilmektedir. Üçüncü bölümde ulusal ve uluslararası alanda yapılmış çalışmalardan bahsedilmiştir. Dördüncü ve son bölüm olan sonuç ve öneriler kısmında Türkiye’de likidite ve kredi riskine karşı uygulanabilecek politikalar değerlendirilmekte ve önerilerde bulunmaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM

FINANSAL SİSTEM VE BANKA TÜRLERİ

1.1. Finansal Sistem ve Unsurları

Ekonomik altyapı, piyasalar ve kurumlar hem kamu hem de özel sektör finansal sistemin ana unsurlarındandır. Bu ana unsurlara, gözetim, hukuk sistemi, faaliyetlerin sürekliliği ve finansal sistem denetiminin alt yapısı gibi kavramlar da eklenebilmektedir. Parasal sistem, kurumlar, anlaşmalar ve işleyişler deyince finansal sistem akla gelmektedir. İlişkiler arasında etkin işbirliği genel istikrararın sağlanmasına hizmet etmektedir. Finansal sektördeki kuruluş ve kişilerin aynı anda hareketleri herhangi bir zamanda istikrar ve istikrarsızlık ile bağlantılıdır (Özince, 2005: 18).

Finans sektörü, ekonominin diğer sektörlerine finansal hizmetler sunan ve sağlayan bir ekonominin parçası veya sektörü olarak tanımlanmaktadır. Merkez bankası, diğer bankalar, banka dışı finansal kuruluşlar, organize finansal piyasalar ve ilgili düzenleyici ve denetleyici kurumlardan oluşmaktadır. Finansal sistem ise daha geniş konseptli bir kavramdır. Genel anlamda sermayenin ve finans ile ilgili diğer hizmetlerin tedariki ile arzının sağlanması arasındaki etkileşim olarak tanımlanabilmektedir.

Finansal sistem kavramı talep tarafını ve dolayısıyla finansal hizmetler talep edebilecek ekonomik birimleri de içermektedir. Bu hizmetlere olan talep birçok ekonomik birimden gelmektedir. Ancak en önemlisi servet biriktiren veya sadece bir dönemden diğerine gelir taşıyan hane halklarından ve yatırım için sermayeye ihtiyaç duyan firmalardan gelmektedir (Schmidt ve Tyrell, 2003: 3).

Finansal sistem tarihsel süreç içinde hızla gelişmiştir. Bankaların kredi vermeye başlaması ve mevduat kabul etmesi sermaye ve para araçlarının çeşitlenmesine sebep olmuştur. Finansal sistemin, merkez bankalarının likidite ile ilgili düzenlemeler ve piyasaya müdahale etmede temel araç haline gelmesi ayrıca önemlidir.

Bankalar dışında emeklilik fonları, yatırım ortaklıkları, sigorta şirketleri, finansman şirketleri, kredi birlikleri, yatırım fonları vb. finansal kuruluşlar finansal sistemde faaliyet göstermektedirler. Finansal faaliyetlerin karma bir yapıda olmasına piyasa türündeki ve katılımcı sayısındaki artışlar neden olmuştur (Darıcı, 2012: 34).

Bir ülke ekonomisinin temel bileşeni olan finansal sistem, finansal kaynakların oluşumu, dağıtımı ve kullanımı sürecinde farklı aktörler arasındaki tüm finansal ilişkileri içermektedir. Bir ekonominin istikrar, ekonomik büyüme ve sürdürülebilir kalkınma gibi temel hedefleri, finansal sistemlerin bu hedefleri yerine getirme kabiliyeti ile yakından ilişkilidir. Bununla birlikte, bir ekonomide finansal sistemin temel amacı, ekonominin etkin finansmanı ile uzun vadeli ekonomik büyümenin sağlanmasıdır (Simion, vd., 2015: 1332).

Finansal sistemler, para transferi, tasarruf ve yatırım konusunda arabuluculuk yapma görevi olan kurum ve kuruluşlar tarafından geliştirilmektedir. Finansal sistem banka, menkul kıymet ve finansal hizmetler bazında olabilir. Banka temelli teori, bankaların ekonomik büyüme ve kalkınmadaki olumlu rolüne ve menkul kıymetlere dayalı finansal sistemin eksikliklerine ve başarısızlıklarına vurgu yapmaktadır (Moradi, vd., 2016: 511).

Finansal piyasalar ekonomik büyümeyi artırır, varlıklı ve yoksul insanların yatırımları ödünç almasını ve finanse etmesini sağlar ve böylece sermayenin en verimli şekilde dağıtılmasını sağlar (Jauch ve Watzka, 2011: 2).

Finansal sistemler hanehalkı tasarruflarını kurumsal sektöre yönlendirmekte ve firmalar arasında yatırım fonları tahsis etmektedir. Hanehalkları arasındaki tüketimin ve firmaların harcamalarının zaman içinde yumuşatılmasını sağlamaktadır. Hem firmaların hem de hane halklarının riskleri paylaşmasına izin vermektedir. Bu kanallar finansal kalkınmayı ve finansal yapıyı ekonomik büyümeye bağlayan kaynaklardır (Allen ve Oura, 2004: 96).

Bir finansal sistemin en önemli işlevlerinden biri, optimal bir risk tahsisi elde etmektir. Birçok çalışma, finansal sistemlerin risk paylaşım rolünün ve ekonomik büyümenin etkileşimini doğrudan analiz etmektedir. Bu teorik analizler, risk

paylaşımını kolaylaştıran finansal kalkınmanın ekonomik büyüme ve refahı artırdığı koşulları açıklığa kavuşturmaktadır (Allen ve Oura, 2004: 98).

Finansal sistemler modern ekonomilerin işleyişinde kilit rol oynamaktadır. Sermaye piyasaları, kaynakları mekana ve zamana verimli bir şekilde dağıtarak, uzun vadeli enflasyonist olmayan büyümenin sağlanmasında etkili olmaktadır. Merkezi bankacılık perspektifinden bakıldığında, finansal sistemler para politikasının uygulandığı birincil kanalı temsil etmektedir.

İstikrarlı ve verimli bir finansal sistem, para politikasının ekonomi genelinde sorunsuz ve etkili bir şekilde iletilmesini sağlamaktadır. Ayrıca, sermaye piyasaları para politikasının yürütülmesinde dikkate alınması gereken tüketim, tasarruf ve yatırım kararlarını etkilemektedir (Özcan, vd, 2008: 1).

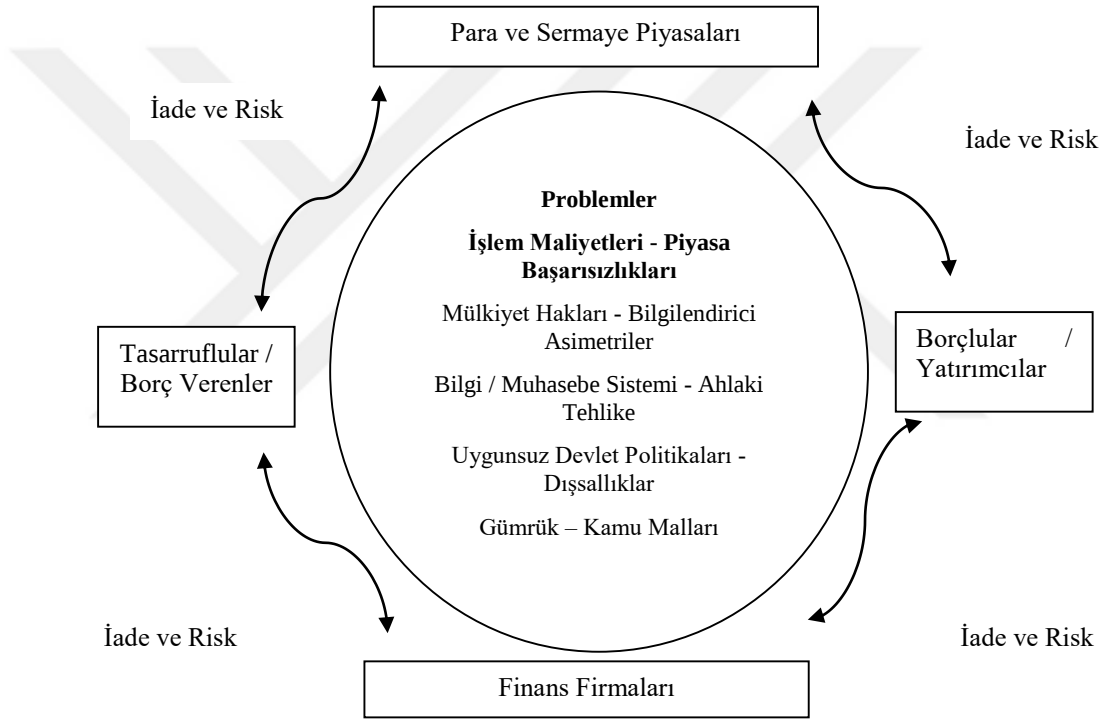
Finansal sistemler ticareti kolaylaştırmaktadır. En temel düzeyde, para takas ihtiyacını en aza indirmekte ve böylece ticareti ve uzmanlaşmayı teşvik etmektedir. Finansal sistemler risk yönetimini kolaylaştırmaktadır. Finansal sistemler riski fiyatlandırmakta ve riski havuzlama, iyileştirme ve ticaret için mekanizmalar sağlamaktadır.

Finansal kurumlar, tasarruf sahiplerini ve yatırımcıları memnun etmek için varlık ve yükümlülük vadelerini dönüştürmektedir. İşletmeler için en yararlı olan menkul kıymetler hisse senetleri, tahviller, kambiyo senetleri yatırımcılarının istedikleri likidite ve risk özelliklerine sahip olmayabilmektedir. Finansal sistemler, risk yönetimini, ticaretini ve havuzunu kolaylaştırarak tasarruf sahipleri ve yatırımcılar arasındaki etkileşimi kolaylaştırabilmektedir.

Risk yönetimi hizmetleri sağlamada daha iyi olan finansal sistemler, verimli kaynak tahsisini teşvik edecek ve aynı zamanda tasarruf ve yatırımı teşvik edebilmektedir. Finansal sistemler kaynakları harekete geçirmektedir. Finansal araçlar, kaynakları farklı tasarruf sahiplerinden değerli yatırım projelerine yatırıma yönlendirmektedir (Levine, 1996: 229-230). Tüm ülkelerin finansal sistemleri, bir kredi sisteminin parçası olarak tasarruf sahiplerinden (borç verenler) borç alanlara (yatırımcılar veya harcama yapanlar) fon akışını kolaylaştırmak ve ödeme sisteminin bir parçası olarak ödemeleri kolaylaştırmak mevcuttur.

Finansal sistem, büyük ölçüde, tasarruf sahiplerinden borçlulara fon transferini kolaylaştırarak ve ödemeleri kolaylaştırarak büyümeyi destekleyen maddi olmayan bir varlıktır. Tasarruf edenle borçlu arasındaki ilişki Şekil 1.1'de gösterilmektedir. Hanehalkları, firmalar ve hükümet herhangi bir zamanda bir tasarruf eden veya borç veren, borç alan, yatırımcı veya harcayan olabilir veya bir şekilde tüm bu rolleri üstlenebilmektedir.

Şekil 1. 1. Finansal Sistemin Unsurları

Kaynak: Barth ve Brumbaugh, (1997: 3).

Bir bankanın geleneksel bilanço içi varlıkları ve borçları, belirli bir finansal kurum türünün bir finansal sistemin hedeflerini nasıl kolaylaştırdığını örneklemektedir. Bir banka genellikle çeşitli mevduat türleri ile finanse edilen krediler yapmaktadır. Bu şekilde bir banka, mevduat sahipleri veya tasarruf sahipleri ve borç alanlar arasında aracılık etmektedir.

Tüm uluslar, finansal sistemin önemli bir bileşeni olan bankacılık düzenlemesinin bir biçimine sahiptir. Teknolojik gelişmeler göz önüne alındığında, dünyanın herhangi bir yerindeki fonların zamanında ve nispeten düşük maliyetli

akışının önünde artık herhangi bir fiziksel veya teknolojik engel bulunmamaktadır. Dolayısıyla, Şekil 1.1. tasarruf sahiplerinin tüm tasarruf sahiplerini ve borç alanların dünyadaki tüm borçluları temsil ettiği dünya finans sisteminin bir temsili olarak görülebilmektedir (Barth ve Brumbaugh, 1997: 3).

1.2. Banka Kavramı

Toplumu ilgilendiren hizmet seçenekleri ile bankalar günümüzde hem ulusal hem de uluslararası ticaret ve ekonomi alanında etkin bir rol oynayan önemli bir konuma sahiptir. Sadece paranın ödeme aracı olarak kullanıldığı dönemlerdeki bankacılık faaliyetleri ile günümüzdeki faaliyetler karşılaştırıldığında büyük farklılıklar ortaya çıkmaktadır. Büyük farklılıklar ise, banka faaliyetlerini karmaşık hale gelmesine sebep olmaktadır.

Karmaşıklığın sebeplerinden birisi, değişen teknolojik ve ekonomik şartlarla paralel olarak bankacılığın da devamlı ve hızlı bir değişiklik içinde olmasıdır. İletişim teknolojileri kıtalar ve ülkeler arasında kısa sürelerde satın alma gücü transferleri yapılabilir. Örgütlenme, çalışma düzenleri ve banka faaliyetleri ile ekonomi düzeyleri birbirlerini etkilemektedir.

Banka, toplumun tasarruflarını benimseyen, kendileri adına değerlendiren, yapılması gereken ödemelerde düzenli ya da gereksinim olduğunda aracılık yapan, karşılığında faiz adı altında belirli bir ücret talep eden, ekonomik ve ticari faaliyetleri hizmetlerle kolaştıran kurum ve kuruluşlar olarak tanımlanabilir (İbiş, vd., 2018: 59).

Ekonominin gelişmesi açısından en önemli faktörlerden biri bankacılık sektörüdür. Ekonomik zenginliğin oluşması, firmaların büyümesi ve sermaye birikimi açısından bankalar önemli bir role sahiptir.

Bankacılık sektörü, en genel anlamda, fon ödünç veren kişi veya kuruluşlar ile ödünç alan kişi veya kuruluşlar arasındaki bağlantıyı sağlayan, finansal alanda fonları biriktirenlerden alarak yatırım veya tüketim için ihtiyaç duyanlara aktaran en kapsamlı mali aracı sektördür (Kocaman, vd., 2018: 226).

Bankalar, mali ve finansal aracılık faaliyetlerini uygularken, var olan sermayeyi daha verimli yerlere yönlendirme konusunda çaba sarf etmektedirler. Bu nedenle bankalar, yatırımlarını kurumsal olarak güçlü işletme seçimlerine aktarma yönünde sermayenin etkin dönüşümünü sağlamaktadırlar (Tandoğan ve Özyurt, 2013: 51).

Sermaye ve girişimciyi bir araya getiren yani işletme sahipleri ile finansal kaynaklara sahip olanları birleştiren bankacılık sektörünü kısa vadeli fonları çok daha uzun vadeli sermayeler haline getirebilmekte, daha kârlı alanları araştırarak müşterilerine kârlı bilgileri sunmakta ve bu alanlarda yatırımlar gerçekleştirmelerine olanak sağlamaktadır.

Bankalar, işletmelere ve bireylere ödeme hizmetleri sunmakta, finansal yapının ve finansal bağlantıların güncel zamanda ve ilerleyen süreçte sahip olacağı performansa yönelik kayda değer ölçüde etkili olmaktadır. Bu sebeple, bankacılık alanında meydana gelebilecek olası bir yönelim, ulusal ve uluslararası düzeyde bir sürdürülebilirlik sağlanması için son derece önemlidir (Taykurt, 2006: 5).

Tasarrufların toplanmasını sağlamak ve büyüme için ihtiyaç olan fonların projelerin hayata geçirilmesine bankacılık sektörü imkân vermektedir. Kurumların sisteme dahil edilmesi ve sektör dışında kalan kişilerin kazandırılmasıyla ülkedeki tasarruf miktarı artırılarak sermaye birikiminin kredi mekazisması yoluyla desteklenmesi ekonomik büyüme ve istihdam yaratılmasını sağlamaktadır (Turgut ve Ertay, 2016: 115).

1.3. Bankacılığın Tarihsel Gelişimi

Ekonomik yaşamın vazgeçilmez ve en yaygın kuruluşlarından biri olan bankaların tarihsel kökeni çok eskilere dayanmaktadır. Kızıl Tapınak Mezopotamya'nın Uruk kenti yakınlarında bilinen en eski banka yapısıdır. Uruk papazları tarihin ilk bankacıları olarak anılmaktadır. Bu tapınaklarda bankacılık işlemleri, günahlardan kurtulma gibi işler yapılmaktaydı. Babil İmparatorluğunda bankacılık kuralları önemini artarak ilk kez ünlü Hamurabi yasalarına ihtiyaç duyulmuştur (Sungur, 1988: 1).

Kredi işleminin nasıl yürütüleceği, borçlunun mallarının ne suretle borcun tasfiyesinde kullanılacağı ve borcun vadesinde nasıl tahsil olunacağı Hamurabi yasalarında yazılmıştır. Tahıl, hurma ve madenler için borçlanmada yıllık faiz %33, %20 veya %12'yi olarak uygulanmıştır. Bankacılık hizmetlerinin mabetlerin tekeliinden çıktığını, ticaretle uğraşan zengin ailelerin bankacılık hizmetlerinde uzmanlaştıkları görülmektedir (Öçal ve Çolak, 1999: 14).

Paranın ekonomik yaşama girişi ile Roma'da, eski Mısır'da ve eski Yunan'da bankacılık işlemleri ile uğraşan kurumların olduğu bilinmektedir. Romalıların bankacılık işlemleri ile birlikte hukuk ve muhasebe alanında geliştirdikleri kanıtlar bulunmuştur. Bankacılık, haçlı seferleri sırasında gelişimini sürdürmeye, yeni denizyollarının bulunmasıyla ve evrensel ticaretin genişlemesiyle 15. yüzyıl sonlarından itibaren yeni ufuklara yönelmiştir (Sungur, 1988: 1). Özellikle, yeni ticari merkezlerinin (Venedik, Cenova, Floransa) ortaya çıkması, yeni deniz yollarının keşfedilmesi ve dış ticaretin hareketlenmesiyle bankacılık gelişmiştir. İlk bankalar, ülkeler ve şehirler arasında para hareketlerini hızlandırmış, tüccarlara hizmet veren bankerler ortaya çıkmış ve sermaye ihtiyacının, ticaret hacminin daha da artmasıyla kurulmuştur. Amsterdam ve Londra gibi Kuzey Avrupa ülkelerinde Rönesans etkisi altında 15 ve 16 yy'da yeni finansal merkezler oluşmaya başlamıştır (Atlı, vd., 2018: 89).

Banker, para, altın vb. taşınır değerlerin ticaretiyle uğraşan, faizle para veren, bankacılık yapan kimsedir. O dönemde bankerlerin faaliyetleri esas olarak sarraflık, mevduat alma, noterlik, faizli borç verme ve mezarlıktır (İldız, 2009: 112).

Yunan mabetlerinin sermayesi, vatandaşlardan veya devletten alınan dinsel mülkiyetten gelen gelirlerden, faiz verilmeyen depolardan (emanet) ve bağışlardan oluşmaktadır (Ustaoglu, 2014:3). Bu sebeple eski Yunan medeniyetinde ilk bankacılar zengin mabetler olmuştur. Daha sonraki gelişmelere mabet bankaların yanı sıra kamu ve özel bankalar da eklenmektedir (Öçal ve Çolak, 1999: 15). M.Ö 3. yüzyılın sonlarında Roma'da özel bankacılar (argentarii) ve para değiştiriciler (numularii) görülmektedir. Mevduatları belirsiz veya sabit bir süre için alma, tutma ve ardından mevcut fonları üçüncü şahıslara borç verme, böylece bir alacaklı sosyal olarak hareket etmeyi içeren ticari bir meslek icra etmişlerdir (Andreau, 1999: 2).

Ticaretin Roma'ya kayması Roma bankerlerinin işlerini genişletmiştir. Roma İmparatorluğu yıkılana kadar banka işlemlerini kapsayan hukuki içtihatlar ve bankerlik çeşitli şubelere ayrılmıştır. (Ustaoğlu, 2014: 3). Mısır bankaları tipinde devlet bankaları, imparatorluk devrinde, Roma'da merkez idaresi altında ve kontrol bürosunun denetimi altında olmak üzere kurulmuştur. Öte yandan özel ve kamu bankalarının gelişimi de hızlanmıştır (Bizaguet, 1972: 15).

Ortaçağ Avrupasında politik istikrarsızlık, kilisenin bankalar karşısında tutum alması, yolların güvensizliği, şehirlerin kale duvarlarının arkasına çekilmesi ve savaşlar bankacılığın gelişerek yayılmasını önlemiştir. Şehirlerin gelişmesi 11.yüzyılın başlarında ekonomik ilişkileri geliştirmiştir. Başlıca gelişen ticari ülke İtalya olmuştur. Venedik, Bizans, ve Latin ülkeleri arasında ilişki kurarak ticaretin gelişmesine böylece bankacılığın gelişmesini sağlamıştır (Öçal ve Çolak, 1999: 15). Öte yandan Haçlı seferleri, batı insanının dış dünyaya açılmasını ve dış dünyayı tanımada rol oynamıştır. Haçlı seferleri sırasında ve yeni deniz yollarının bulunması bankacılığın genişlediği görülmektedir (Koca, 2017: 32).

Bankaların gelişmesini etkileyen faiz yasağı, Müslümanların ve Hristiyanların bankerlik yapmalarına engel olmuştur. Böylece para sahibi insanların bankerliğe yönelmelerine sebep olunmuştur (Öçal ve Çolak, 1999: 17).

Yahudi kökenli bankerler bu durumu değerlendirerek Müslüman ve Hristiyanlara faizli para verme olanağı bulmuşlardır. Lombard'lar Avrupalılara banka kurmada ön ayak olan topluluklardır. Yahudiler ve Lombardlar düzeni sağlamak amacıyla gittikleri her yerde aynı hüküm ve kuralları uygulamak şartıyla banka ve ticaret işlemlerinde mevzuat sağlamaya yardımcı olmuşlardır (Eyüpgiller, 1999: 16).

İtalya'ya doğru göç hareketi, 1453'de İstanbul'un alınışı neden olmuştur. Bu göç Yunan belgelerinin batıya girmesini sağlamıştır. Uygarlık Batı'ya yönelmiştir. Rönesans, düşüncede ve sanatta, dinsel alanda önemli yenilikler getirmiştir. Kilise hukukunda içerik yönünden yenilikler yapılırken öte yandan kilise hukuku yerine eski Roma hukukunun daha liberal ilkeleri kabul edilmiştir. Bu gelişmeler göz önünde bulundurulduğunda faiz hakkında yasakçı düşünceler ortadan kalkmış ve faizin meşruluğu kabul edilmiştir. Bu değişiklikler bankacılık faaliyetlerinin gelişimine

büyük ölçüde katkıda bulunmuştur (Öçal ve Çolak, 1988: 13). Modern anlamda ilk banka Amsterdam Bankası adıyla 1609'da Hollanda'da kurulmuştur. Venedik bankası 1637'de Venetik'te kurulmuştur (Yetiz, 2016: 109).

17. yüzyılda para piyasasında önemli bir işleve sahip olan bankalara karşın, paranın istikrarsızlığı güvensizlik yaratmıştır. İngiltere Bankası, 1664 yılında istikrarsızlığı ve hazinenin ihtiyaçlarını karşılamak üzere kurulmuştur. İngiltere Bankası, piyasaya para çıkarabilme yetkisine sahip bir banka olmuştur. 18. yüzyıldan önce bankerler ve bankalar kendi kaynaklarını ve sermayelerini ödünç veren kurumlar olmuşlardır. 19.yüzyıla kadar bankaların, banknot ihracı olanağı elde etmeleri (poliçelerin iskontosu karşılığında); piyasaya tahvil ve hisse senedi ihracına aracılık etmeleri; kendilerine yapılan tevdiat karşılığında tüccarlara açılan kredi cari hesaplarını çekle kullandırmak şartıyla hesap parası düzenine ulaşmaları bankacılığın bir önceki yıllara göre daha çok büyümesine ve gelişmesine sebep olmuştur (Öçal ve Çolak, 1988: 13-14).

1.4. Türk Bankacılığın Tarihsel Gelişimi

Bankacılık sektörü tüm toplumlar için önemli bir yer tutmaktadır. Dünyada ticaretin büyümesiyle beraber bankalar fonların kesintisiz ve etkin olarak yön bulmasında finansal piyasalar içerisinde etkin rol oynamışlardır. Bankalar, zaman içinde teknolojik gelişmelere paralel olarak dünya ticaretinde sınır kavramını da ortadan kaldırmıştır. Banka, finansa hizmetleri sunan, para ve para yerine geçen menkul değerlerle iş yapan kurum olarak tanımlanmaktadır (Britannica, 1986: 264).

Bankalar, ekonominin işleyişi, finansal sistemin temel taşını oluşturmakta ve tasarrufların toplanıp kullanım alanlarına dağıtılması açısından önemli bir rol oynamaktadır (Afşar, 2007: 189). Bankacılık hizmetleri eski Babil ve Sümer'e kadar uzanmaktadır. İlk banka M.Ö. 3500 yılında Sümerler de kurulmuştur. Denizciliğin, ticaretin ve paranın icat edilmesiyle beraber bankacılıkta gelişmeye başlamıştır (Yurtadur ve Bulut, 2016: 166).

Türkiye, geçmişi 19. yüzyıla kadar uzanan köklü bir bankacılık yapısına sahiptir. Türkiye ekonomisine ve finans bölümüne öncülük eden bankacılık sektörü yapısal değişikliklerle Türk ekonomisinin gelişmesine, mali yöntemin yapılanmasında

devletin etkili ve öncü bir rol üstlendiği rastlanmaktadır. Cumhuriyetin kuruluşundan sonra, milli bir bankacılık sektörünün oluşturulması çerçevesinde, kamu sermayesinin etkili olduğu bankalar kurulmuş ve bu bankalar yabancı sermayeli bankalar, özel bankalarla birlikte Türk bankacılık sektörü oluşturulmuştur.

1.4.1. Osmanlı Döneminde Bankacılığın Gelişimi

Para ve faiz ticaretinin Müslümanlara ve Türklere yasaklanmış olması sebebiyle Tanzimat Dönemine kadar Osmanlı bankacılıkla ilgilenmemiştir (Güney, 2012:2). Osmanlı İmparatorluğu'nda ilk banka 1847 yılında kurulmuştur. 1840 yılında Osmanlı Devleti iç borçlanma aracı olarak ilk kağıt para "Kaime"yi piyasaya çıkarmıştır. Avrupa ekonomisi ile Osmanlı Devlet'nin bütünleşme süreci 16.yüzyılda başlayıp 19.yüzyılda hızlanmıştır. Osmanlı Devleti'nin dış ticaret açıklarının artmasına 1838 yılında Avrupa ülkeleri ve İngiltere ile imzalanan ticaret anlaşmaları sebep olmuştur. Uzun süren savaşların maliyetleri, ordunun ihtiyaçları ve dış ticaret açıklarının kapatılması Osmanlı maliyesini zorlamıştır (Apak ve Tay, 2012: 64).

Osmanlı döneminde bankacılığa benzeyen ilk faaliyetler Galata Bankerleri olarak adlandırılan gayrimüslimler tarafından yapılmıştır. Thedor Baltazzi ve J.Alleon galata bankerleri yardımıyla İstanbul Bankası adıyla ilk bankayı kurmuştur ve 1852 yılına kadar faaliyetlerini sürdürmüştür (Güney, 2012: 2).

Osmanlı döneminde bankacılığın 1856 yılında Osmanlı Bankası ile başladığı kabul edilen bir görüştür. Osmanlı Bankası'nın kurulmasındaki en önemli etkenler aşağıdaki gibi sıralanabilmektedir:

- 1839 Tanzimat Fermanı'ndan sonra devlet harcamalarının gelirlerini aşması,
- devletin kaynak ihtiyacının önce kaimelerin ihracı,
- toplanacak vergiler karşılık gösterilerek İstanbul'da faaliyet gösteren sarraf ve bankerlerden borç alınması ile karşılanmaya çalışılması,
- Kırım Savaşı'nın bitiminde yapılan 1856 Paris Barış Antlaşması'nın, Osmanlı İmparatorluğu'nun dış borç alma olanaklarını arttırmış olması,

Bankanın İngiliz sermayesi ile kurulmasının sebebi; yabancı sermaye sahipleri ile dış borçların alınmasında dönemin Osmanlı Hükümeti arasında aracılık etmesidir. Fransız sermayesi 1863 yılında, Avusturya sermayesi 1875 yılında bankaya ortak edilmiştir (Keskin, vd., 2008: 1). Bank-ı Osmanî-i Şahane adıyla kurulan banka Cumhuriyet kuruluşundan sonra da 1925 yılına kadar Merkez Bankası işlevini sürdürmüştür. Ülkede yabancı bankalar bankacılık faaliyetinde bulunurken, merkezleri dışarda bulunan bankalar Osmanlı'da bankacılık faaliyetinde bulunmak üzere şube açarken aynı dönemde ülkede milli banka kurma teşebbüsleri de başlamıştır (Güney, 2012: 3).

Mithat Paşa tarafından resmî ve milli Türk bankacılığının temelleri atılmıştır. İki kez sadrazamlık yapmış olan Türk devlet adamı 1861-1868 yılları arasında Balkan yarımadasında Tuna ve Niş Valiliklerinde bulunduğu sırada 1863'de Niş Vilâyetinin Şarköy kasabasında "Memleket Sandığı" adı ile, halka düşük faizle borç veren bir müessese kurmuştur. Halkın mahsulünün %5'i alınarak kurulan ve onları çeşitli sıkıntılardan kurtaran bu sandıklar çok ilgi görmüş ve kısa zamanda bir çok yerde açılmıştır. Bu sandıkların faiz gelirleri ile de ihtiyaç sahiplerine hizmet edilmiştir. 1883'de "Menafii Umumiye Sandığı" şekline çevrilmiştir. 1877- 1878 Osmanlı - Rus savaşı bu sandıkların gelişmesini engellemiştir. 15 Ağustos 1888'de Menafî Sandıkları sermayesinin devredilmesiyle "Ziraat Bankası" adını almıştır (Çağatay, 1979: 52).

1.4.2. Cumhuriyet Dönemi'nde Türk Bankacılığı

1923'te Cumhuriyet'in kurulduğu dönemde, Osmanlı Devleti'nde kurulan askeri fabrikalar, madencilğe yapılan yatırımlar, İzmir ve İstanbul gibi büyük şehirlerde yaşayan halkın elektrik, su, taşıt, telefon, havagazı ihtiyacını karşılamak amacıyla kurulan işletmeler hariç tutulursa, Türkiye ekonomisi büyük oranda sürdürebilen ekonomilerinden oluşmaktadır. Bilhassa tarım sektöründe ihraç ürünleri yetiştiren işletmeler dışında, üretimi kendi ihtiyacı kadar yapan, üretmediği malları satın alabilmek ya da az miktarda kazanç sağlamak için yetiştirdiği ürünlerin bir miktarını piyasaya arz eden ve piyasa için kısmen ürün üreten köylü işletmeleri hakimdir.

Geri kalmış üretim tekniğine sahip olan köylü işletmelerinde sermaye ihtiyacı minimum seviyededir. Dönem hükümetleri bu yapının değişmesini istemiş ve bunun için yoğun çaba göstermiştir. Bankacılık sektörünün ekonomik kalkınma üzerindeki önemi sebebiyle, ulusal bankacılığı geliştirecek girişimlerde bulunmuşlardır (Şendoğdu, 2006: 11).

Bu çalışmada, Cumhuriyet Dönemi'nde Türk Bankacılığı; Ulusal bankalar dönemi (1923–1932), Özel Amaçlı Devlet Bankalarının Kurulduğu Dönem(1933-1944), Özel Bankaların Geliştiği Dönem (1945-1959), Planlı Dönem (1960-1980), Serbestleşme ve Dışa Açılma Dönemi (1981-2001) ve Yeniden Yapılandırma Dönemi (2002-2007) ve Günümüz Türk Bankacılık Sektörü olmak üzere yedi dönem halinde incelenecektir.

1.4.2.1. Ulusal Bankalar Dönemi (1923-1932)

1923 yılının Şubat ayından İzmir’de toplanan Türkiye İktisat Kongresi’nde temel nitelikleri;

- Tüccar, çiftçi, sanayici ve işçi kesimlerinin kendilerine özgü sorun ve isteklerini bir bütünlük içinde incelemek bu isteklerin siyasal yönetim tarafından bilinmesini sağlamak
- Yabancı sermaye çevrelerine ekonominin gelecekte alacağı biçimi ya da niteliği açıklamak.

Bir başka açıdan bakıldığında, kongre ile yönetici kadronun iç ve dış sermaye kesimlerine güvence vermek istediği sonucuna varılabilmektedir. İktisat Kongresi’nde özel girişimciliğin canlandırılması ve kredi olanaklarının ve eğitim, ulaştırma, haberleşme gibi altyapı ve teknik hizmetlerin hükümetçe sağlanması; gerekli yasal düzenlemelerin yapılması öngörülmektedir. Kısaca İktisat Kongresi’nde, Osmanlı’dan devir alınan ekonomik yapı, ulusalcı bir anlayışla onaylanıyor ve ekonomik faaliyetlerin etkinlik kazanması için yasal ve kurumsal düzenlemeler öngörülmüyordu (Kepenek ve Yentürk, 2001: 33).

Türkiye İş Bankası 1924 yılında faaliyete geçmiş, 1925 yılında ise ilk kalkınma bankası olan Türkiye Sanayi ve Maadin Bankası kurulmuştur (Parasız, 2014: 20). Maadin Bankası ve Türkiye Sanayii'nin kuruluş amacı özel sanayi işletmelerine kredi verilmesinin sağlanmasıdır. Buna rağmen, banka kaynaklarının çoğunu iştiraklerine bağladığından amacını gerçekleştirememiştir. Sümerbank'a 1933 yılında devredilmiştir. Ayrıca, kongrede tarım kesiminin sunduğu öneri ile tarım sektörüne daha fazla kredi ve daha uygun verilebilmesi amacıyla Ziraat Bankasının güçlendirilmesi istenmiştir. Emlak ve Eytam Bankası 1927 yılında konut kredisi vermek amacıyla kurulmuştur. 1946 yılında Emlak ve Kredi Bankası'na dönüştürülmüştür. 1930 yılında ise Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası kurulmuştur. 1920'li yıllarda başlayan çalışmaların sonucu, çeşitli mali nedenler sebebiyle ancak 1930 yılında alınabilmiştir (Yetiz, 2016: 111).

1.4.2.2. Özel Amaçlı Devlet Bankalarının Kurulduğu Dönem (1933-1944)

1923 yılında Türkiye Cumhuriyeti'ne Lozan Anlaşması ile devredilen borçların ülkede kalkınmayı sağlayabilmesi açısından tarım sektöründe üretimi arttırmaya yönelik politikalar izlenmiştir. 1930'lu yıllarda tarım sektöründe %10'nun üzerine bir büyüme hızı yakalanmış ve ülke ekonomisini olumlu etkilenmiştir (Doğan, vd., 2015: 33). Osmanlı Devleti'nin ekonomisi tarıma dayalı yapıda olması, sanayi sektörünü ikinci plana atmış ve içinde bulunulan fırsatlarda sanayileşme çabaları önemli bir sonuç vermemiştir (Çatalbaş, vd., 2013: 130).

1930'da yaşanan ekonomik krizin etkisiyle ülkelerde hakim olmaya başlayan Keynesyen yani devletin ekonomik müdahaleci politika anlayışı ülkemizde de etkisini göstermiştir. Birinci Beş Yıllık Sanayi Planı bu dönemde hazırlanmıştır. Bu planla devletçilik ağırlık kazanmaya başlamış ve kalkınmanın özel sektör baz alınarak geliştirilmesi yaklaşımı terkedilmiştir. Politika değişikliği ile beraber devlet önderliğinde devlet bankaları büyük sermayeler ile kurulmuştur (Uçarkaya, 2006: 61).

İktisadi devletçilik stratejisi planlama döneminde ortaya çıkan iç ve dış etkilerin sonucunda bankacılık sektörünü de önemli ölçüde etkilemiştir. Sanayi planlarında yer alan işletmelerin kurulması, işletilmesi ve finansman sağlanması

amacıyla, devlet tarafından özel amaçlı banka statüsüyle kurulan bankalar; Sümerbank (1933), Belediyeler Bankası (1933), Etibank (1935), Denizbank (1937), Halk Bankası ve Halk Sandıkları (1938) izlenen stratejisi çerçevesinde kurulmuştur (Keskin, vd., 2008: 4).

1.4.2.3. Özel Bankaların Geliştiği Dönem (1945-1959)

1945-1959 arası dönemde sanayileşme stratejisi olarak, özel sektör sektörün desteklenmesine yönelik politikalar uygulanmıştır. Yeni bankalara olan ihtiyaç, II. Dünya Savaşı izleyen yıllarda ticari faaliyetlerin hızla artmasıyla ortaya çıkmıştır. Bu nedenle, Türkiye ekonomisinin 1930'lu yıllarda korumacı ekonomi politikalar yerine liberal ve özel sektörü destekleyen politikalar benimsenmiştir. Özellikle 1950'den sonra özel girişimin ön plana çıkması, özel bankaların da gelişmesinde önemli rol oynamıştır (Parasız, 1998: 110).

II. Dünya Savaşı sonrasında, modern işletmelerin, yatırımların, nüfusun artması ve şehirlerin büyümesi, piyasa için üretimin genişlemesi, sanayi sektörünün milli gelirden daha çok pay alması, ekonomide kredi ve para ihtiyacının artmasına neden olmuştur. Bankacılık sektöründe yatırımların getirisi yükselmiş ve özel bankacılık hızla önem kazanmaya başlamıştır. Bu dönemde kurulan bankalar; Yapı ve Kredi Bankası (1944), Garanti Bankası (1946), Akbank (1948), Pamukbank (1955) ve Türkiye Sınai Kalkınma Bankası (1950)'dir (Keskin, vd., 2008: 6).

1.4.2.4. Planlı Dönem (1960-1980)

1950'lerin sonunda ekonomi de yaşanan durgunluk ve 1958 İstikrar Programı'na rağmen ekonomik dengelerin kurulamaması, 1950'li yıllarda uygulanan liberal ekonomi politikasının terk edilmesine, ekonomik alanda kamunun müdahalesinin arttığı karma ekonomi uygulamasına geçilmesine ve ithal ikamesine dayalı bir sanayileşme politikası izlenmesine yol açmıştır.

Planlı dönem (1960–1980)'de bankacılık sektörü önemli ölçüde devlet kontrolü altında kalmıştır. Mevduat ve kredilere uygulanacak faiz oranları, banka komisyon oranları ve kredi limitleri, izlenen ithal ikamesi politikası paralelinde belirlenmiş; bankaların en önemli işlevinin kalkınma planlarında yer alan yatırımların

finansmanlarının sağlanması olduğu vurgulanmıştır. Yeni yabancı banka ve özel durumlar dışında yeni ticaret bankası kurulmasına izin verilmemiştir.

Faiz ve döviz fiyatı değişmelerinden kaynaklanan risklerin bulunmadığı, ürün ve fiyat rekabetinin olmadığı bir ortamda faaliyet gösteren özel sektör bankaları, negatif reel faizle topladıkları mevduatları artırmak amacıyla şube bankacılığına yönelmişlerdir. Mevcut bankaların yeni şube açmaları teşvik edilmiş, ortalama sabit maliyetlerin düşürülmesi için küçük bankaların birleştirilmesine çalışılmıştır. 1950'li yıllarda kurulmuş çok sayıdaki küçük banka 1960'larda tasfiye edilmiştir (Keskin, vd., 2008: 11).

1960-1980 Planlı Dönemde toplam 7 banka kurulmuştur. 5 tanesi kalkınma bankası, 2 tanesi de ticaret bankalarıdır.

Tablo 1. 1. Planlı Dönemde Banka Sayısı

1962	T.C. Turizm Bankası
1963	Sınai Yatırım ve Kredi Bankası
1964	Devlet Yatırım Bankası
1964	Amerikan-Türk Dış Ticaret Bankası
1968	Türkiye Maden Bankası
1976	Devlet Sanayi ve İşçi Yatırım Bankası
1977	Arap-Türk Bankası

Kaynak: TBB, (2019).

1.4.2.5. Serbestleşme ve Dışa Açılma Dönemi (1981-2001)

1970'li yıllarda Türk ekonomisinin ödemeler dengesinde bozulmaların olduğu ve ekonominin yüksek oranda döviz sıkıntısı yaşadığı ortaya çıkmaktadır. 1960-1980 yılları arasında uygulanan karma ekonomik sistem yerini 1980'de iç pazara yönelik yani ihracat odaklı üretim olarak kalkınma politikası benimsenmektedir.

Yeni stratejiyi desteklemek, tasarrufların istikrarlı büyümesini sağlamak amacıyla pozitif reel faiz politikası uygulanarak esnek döviz uygulamasına geçilmektedir. Bankalara döviz hesabı açma ve döviz tutma yetkisi verilmektedir. Interbank piyasası ve mevduat sigorta fonu faaliyete geçmektedir 1980 yılından itibaren Türkiye Ekonomisinin dışa açılmasından 2001 tarihinde yaşanan krize kadar

geçen süre, hem Türkiye Ekonomisi hem de finansal sektör açısından dalgalanmaların yaşandığı bir dönemdir (Ulusoy, 2019: 80).

Tüm dünyada ortaya çıkan finansal liberalleşme Türkiye'de de liberalleşme sürecini başlattı. 24 Ocak 1980'de ekonomik serbestleşmenin ilk adımı atılmaktadır (Öztürk ve Aras, 2011: 324).

1980–1990 sıralarında Türk bankacılık sektöründe hedeflenen finansal liberalizasyonu sağlamak için önemli gelişmeler yaşanmıştır. Bankacılık alanında ortaya çıkan gelişmeleri kısaca şu şekilde özetleyebiliriz;

- a. 1980 sonrasında faizlerin serbest bırakılması, bazı bankalarla birlikte, bankerlerin de yüksek faiz ile kaynak sağlamasına neden olmuştur (Çoşkun, 2012: 66).
- b. 1982 yılında çıkarılan Sermaye Piyasası Kanunu ile sermaye piyasası araçlaşmanın kullanımı için gerekli yasal ve kurumsal yapı oluşturulmuştur. Bu çerçevede İstanbul Menkul Kıymetler Borsası 1986 yılında faaliyete geçmiştir (Keskin, vd., 2008: 14).
- c. Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu 1983 yılında kurulmuştur. 1985 yılındaki düzenleme ile Fon'un Merkez Bankası tarafından idare ve temsil olunacağı hükme bağlanmıştır. Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu'nun kuruluş amacına, bankacılıkta güven ve istikrarı korumak, bankaların mali bünyelerini güçlendirmek ve gerektiğinde yeniden yapılandırmak amaçları da eklenmiştir. 1994 yılında mevduata sınırsız güvence getirilmiştir. 1999 yılında çıkarılan 4389 Sayılı Bankalar Kanunu ile Fon'un idare ve temsili, kurulacak olan BDDK'ya verilmiştir (Güneş, 2015: 58).
- d. 1980 sonrası ekonomide serbest piyasa mekanizmasının benimsenine yönelik düzenlemeler sonucu, sektöre yeni yerli ve yabancı bankaların girmesi ve mevduat faiz oranlarının serbest bırakılması bankacılık sektöründe rekabeti arttırmıştır. Artık klasik mevduat bankacılığı terk edilmiş yerine, bankaların kaynak hem de plasman çeşitliliğinin arttığı bir bankacılık anlayışı benimsenmiştir. Bankalar müşterilerine tüketici kre-dileri, kredi kartları, döviz tevdiat hesabı, leasing,

factoring, forfaiting, swap, ileri, gelecek, seçenek, otomatik vezne makineleri, satış noktası terminalleri gibi yeni ürün ve hizmetler sunmuştur (Keskin, vd., 2008: 15).

- e. Fonu idare ve temsil etme görevi ilgili Bakanlık tarafından bir yönetmelikle TCMB'ye verilmiştir. Söz konusu kararnamenin Fon ile ilgili düzenlemeleri 25.04.1985 tarih ve 3182 sayılı Bankalar Kanunu ile yasalaşmıştır. Bu kanunla bankacılık sektöründe uluslararası denetim ve gözetim sağlama amaçlanmıştır (Yahyaoğlu ve Korkmaz, 2012: 9).
- f. 1985 yılında Merkez Bankası devlet iç borçlanma senetlerini ihaleyle satışını hayata geçirmiştir. 1986 yılında bankalar arası para piyasası (interbank) devreye girmiştir. Merkez Bankası 1987 yılından itibaren açık piyasa işlemlerini yapmaya başlamıştır. 1988 yılında döviz piyasası, 1989 yılında altın piyasası açılmıştır (Karaçor, 2006: 384).

Bu dönemde, özel bankaların pazar paylarında gecikmeler yaşanmasının nedenleri;

- Uygulanan esnek döviz kuru ve serbest faiz politikaları,
- yeni bankaların kurulmasına izin verilmesi,
- ihracatın özendirilmesi,
- ithalatın serbest kalması,
- bankalar arası kurulan Türk lirası ve döviz piyasaları
- bilgisayar ve iletişim teknolojisinde yaşanan gelişmeler sonucu, toptancı bankacılık yapan az şubeli küçük ve orta ölçekteki banka sayısı artmasıdır.

Türk bankalarında dışa açılma, yurt dışında banka kurarak veya şube açarak başlamaktadır. Bankalar, leasing, forfaiting, dış ticaretin finansmanının sağlanması, factoring, menkul kıymet ihracatında aracılık ve kısa vadeli kredi işlemlerine ağırlık vererek uluslararası mali piyasalarda finansmanı arttırmaktadırlar.

Bankaların bilanço yapılarını ekonomik birimlerin mali tasarruf içinde döviz türünden aktiflerin payını arttırması ve TL türünden finansal aktiflere olan talebin çok yüksek faizle kısa vade içerisinde gerçekleşmesi olumsuz yönde etkilemektedir. Bu durum özkaynakların güçlendirilmesini ve kârlılık performansını düşürmektedir. Kamunun artan borçlanma ihtiyacı TL fonlama maliyeti nedeniyle bankaların yurtdışından borçlanmasını arttırmış ve döviz pozisyon açıklarını büyötmüştür. Bilançoda kur ve faiz riski önemli ölçüde artmıştır (Korukçu, 1998: 11).

Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK), bankaların faaliyete başlamaları, faaliyetlerinin izlenmesi, denetlenmesi, denetim sonuçlarının karara bağlanması ve bir bankanın faaliyetinin sona erdirilmesi ile ilgili kararların alınması ve uygulanması amacıyla faaliyete geçmiştir. Haziran 1999'da 4389 Sayılı Bankalar Kanunu ile BDDK ve Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu'nun (TMSF) kurulmasına verilmiştir. 2000 yılında, üç özel sermayeli ticaret bankasının Demirbank, Etibank, Bank Kapital yönetimi Fon'a devredilmiştir. Kıbrıs Kredi Bankası ile bir kalkınma ve yatırım bankasının Park Yatırım Bankası bankacılık faaliyeti durdurulmuştur.

2000 yılı sonunda yaşanan dalgalanmaya neden olan sorunlar, 2001 yılında daha da ağırlaşmıştır. 2001 yılı başında Fon'daki banka sayısı 11 olmuştur. 2001 yılı başında Türkiye ekonomisinin finansal sisteminde, cari işlemler açığının büyümeye devam etmesi, döviz kurlarındaki baskının artması, yapısal düzenlemelerin yavaşlaması reel kesime yayılan krize neden olmuştur. Tüketici fiyatları artış oranı % 39'dan % 69'a ve Gayri safi milli hasıla, reel bazda % 9,4 daralmıştır. Faiz oranları ve döviz kurları hızla yükselmiştir.

Bankacılık sektörünün 2001 yılındaki toplam zararı, özkaynaklarının %77'sine ulaşmıştır. Krizden sonra, Nisan 2001'de finansal sistemin mali yapısını güçlendirmek ve ekonomideki yapısal sorunları gidermek amacıyla "güçlü ekonomiye geçiş programı" uygulamaya konulmuştur (Keskin, vd., 2008: 19).

14.2.6. Yeniden Yapılandırma Dönemi (2002-2007)

Nisan 2001'de başlanan "güçlü ekonomiye geçiş programı", 2002 yılının başında 2002-2004 dönemini kapsayacak şekilde revize edilmiştir. Programın amacı, enflasyonun düşürölmesi, ekonominin dış şoklara direncinin artırılması, mali

disiplinin sağlanması, kamu borçlarının azaltılması, Ağustos reformlarının tamamlanmasını ve bankacılık sisteminin güçlendirilmesini hedeflemiştir. 2002-2007 döneminde disiplinli bir uygulama, hedeflerin tespiti ekonomi ve bankacılık sektörü yeniden yapılandırılma dönemi olarak tanımlanmasını ve incelenmesini sağlamaktadır. Ekonomide ve bankacılık sisteminde gelişme programın temel prensiplerinin temelleri istikrar ve dünya ekonomisindeki önemli gelişme olmuştur (Keskin, vd., 2008: 20).

Kriz yıllarına göre, finansal yeniden yapılandırma bankaların aktif kalitesini iyileştirmiş, sermaye yapıları güçlendirilmiş, kârlılık artmış, likidite, kur ve faiz riskleri azaltılmıştır. Bankaların, aracılık işlevlerini yerine getirmemesi düşük aktif büyüklük ve aracılık kapasitesinden kaynaklansa da, tamamlanan finansal yapılandırma sayesinde bankaların riskliliği ve finansal performansı üzerinde olumlu etki yaratmaktadır.

Yapısal yeniden yapılandırması, bankaların stratejilere ve iç yönetiminin sağlıklı işleyişini, etkin ve rekabetçi bir yapı ile sürdürebilmeyi amaçlanmaktadır. Bu yapılandırma ihmal edildiğinde, yeniden yapılandırmanın tekrarlanması ve yüksek maliyetlerle elde edilen kazanımların kaybedilmesi kaçınılmaz olacaktır. Bankaların faaliyetlerini verimli ve etkin bir şekilde yürütmesi, uygulanan ekonomik hedefler göz önünde bulundurulduğunda finansal yeniden yapılandırma operasyonları sonucu elde edilen olumlu sonuca bağlı olacaktır (Öncü ve Aktaş, 2007: 250).

1.4.2.7. Günümüz Türk Bankacılık Sektörü

Bankacılık sektörü 2019 üçüncü çeyrek sonu itibarıyla aktif büyüklüğünü aynı seviyede görülmektedir. Reel anlamda küçülmeye işaret eden bu veriye göre Türk bankacılık sektörünün toplam aktifleri 4.273 milyar TL'ye ulaşmaktadır. Bu dönemde kredi hacmi de bir önceki yıla göre %2,1 daralarak 2.532 milyar TL'de kalmaktadır. Diğer yandan, bankaların menkul kıymetleri %24,3 artışla 608 milyar TL'ye ulaşmaktadır. Yıllık bazda %10,5 seviyesinde genişleyen mevduat hacmi 2.362 TL'ye ulaşırken kredi-mevduat rasyosu ise yüzde 107,2 seviyesine gerilemektedir (Eylül 2018: %121,1). Sektörün özkaynakları %14,2 büyüyerek 466 milyar TL seviyesine ulaşırken kârlılık ciddi oranda gerileyerek (-%12,5) 36 milyar TL'de kalmaktadır.

Tablo 1. 2. Türk Bankacılık Sektörü Temel Büyüklükleri (Milyar TL)

	30 Eylül 18	31 Aralık 18	30 Eylül 19	Yıllık değişim
Kredi	2.588	2.394	2.532	%-2
Menkul kıymetler	489	477	608	%24
Mevduat	2.137	2.036	2.362	%11
Özkaynak	408	422	466	%14
Net dönem karı	41	54	36	%-13
Aktif toplamı	4.210	3.867	4.273	%1

Kaynak: BDDK

Tablo 1. 3. 2021 Mart İtibariyle Türk Bankacılık Sektöründe Faaliyet Gösteren Bankalar

Bankalar	Kuruluş tarihi
Adabank A.Ş.	1985
Akbank T.A.Ş.	1948
Aktif Yatırım Bankası A.Ş.	1999
Alternatifbank A.Ş.	1992
Anadolubank A.Ş.	1996
Arap Türk Bankası A.Ş.	1976
Bank Mellat	1984
Bank of America Yatırım Bank A.Ş.	1992
Bank of China Turkey A.Ş.	2016
BankPozitif Kredi ve Kalkınma Bankası A.Ş.	1999
Birleşik Fon Bankası A.Ş.	1958
Burgan Bank A.Ş.	1992
Citibank A.Ş.	1981
Denizbank A.Ş.	1997
Deutsche Bank A.Ş.	1988
Diler Yatırım Bankası A.Ş.	1998
Fibabanka A.Ş.	1984
Golden Global Yatırım Bankası A.Ş.	2019
GSD Yatırım Bankası A.Ş.	1998
Habib Bank Limited	1982
HSBC Bank A.Ş.	1990
ICBC Turkey Bank A.Ş.	1986
ING Bank A.Ş.	1984
Intesa Sanpaolo S.p.A.	2013
İller Bankası A.Ş.	1933
İstanbul Takas ve Saklama Bankası A.Ş.	1995
JPMorgan Chase Bank N.A.	1984
MUFG Bank Turkey A.Ş.	2013
Nurol Yatırım Bankası A.Ş.	1999
Odea Bank A.Ş.	2011
Pasha Yatırım Bankası A.Ş.	1987
QNB Finansbank A.Ş.	1987
Rabobank A.Ş.	2013
Société Générale (SA)	1989
Standard Chartered Yatırım Bankası Türk A.Ş.	1990
Şekerbank T.A.Ş.	1953
Turkish Bank A.Ş.	1981
Turkland Bank A.Ş.	1986

Türk Ekonomi Bankası A.Ş.	1927
Türk Eximbank	1987
Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankası A.Ş.	1863
Türkiye Garanti Bankası A.Ş.	1946
Türkiye Halk Bankası A.Ş.	1938
Türkiye İş Bankası A.Ş.	1924
Türkiye Kalkınma ve Yatırım Bankası A.Ş.	1975
Türkiye Sınai Kalkınma Bankası A.Ş.	1950
Türkiye Vakıflar Bankası T.A.O.	1954
Yapı ve Kredi Bankası A.Ş.	1944

Kaynak : TBB, (2020).

2019 Eylül sonu itibarıyla sektörde faaliyet gösteren banka sayısı 51 olmuştur. Eylül ayı sonu itibarıyla aktif büyüklüğüne göre pazar payı % 5'in üzerinde olan üçü kamu toplam 7 bankanın pazar payı ise % 74,3 olarak gerçekleşmektedir. İlgili dönem itibarıyla aktif toplamına göre sıralama şu şekilde olmuştur:

Tablo 1. 4. Aktif Toplamına Göre Bankalar

Banka	Aktif Toplamı (milyon TL)	Pay
T.C. Ziraat Bankası A.Ş.	610.360	%15,29
T. İş Bankası A.Ş.	432.780	%10,84
T. Halk Bankası A.Ş.	428.974	%10,75
Yapı ve Kredi Bankası A.Ş.	384.656	%9,64
T. Garanti Bankası A.Ş.	383.651	%9,61
T.Vakıflar Bankası T.A.O.	380.525	%9,53
Akbank T.A.Ş.	344.764	%8,64
QNB Finansbank A.Ş.	171.203	%4,29
Türk Eximbank	155.610	%3,90
Denizbank A.Ş.	147.726	%3,70
Türk Ekonomi Bankası A.Ş.	101.549	%2,54
ING Bank A.Ş.	57.736	%1,45
T. Sınai Kalkınma Bankası A.Ş.	41.631	%1,04
İller Bankası A.Ş.	33.984	%0,85
HSBC Bank A.Ş.	33.046	%0,83
Şekerbank T.A.Ş.	30.923	%0,77
Odea Bank A.Ş.	30.627	%0,77
Alternatifbank A.Ş.	28.664	%0,72
Fibabanka A.Ş.	20.397	%0,51
Diğer	172.203	%4,31

Kaynak : TBB, (2020).

Tablo 1. 5. Yıllar İtibariyle Türkiye’deki Banka Sayıları

	2016	2017	2018	2019	2020
Mevduat Bankaları	34	33	34	34	34
Kalkınma ve Yatırım Bankaları	13	13	13	13	13
Katılım Bankaları	5	5	5	6	6
Toplam	52	51	51	53	53

Kaynak: BDDK, (2020). (Tablo yazar tarafından oluşturulmuştur).

BDDK Aralık 2020 yılında üç aylık periyotlarla yayınladığı Türk Bankacılık Sektörü Temel Göstergelerini yayımlamıştır. Raporu incelediğimizde Türk Bankacılık Sektöründe toplam 2016 yılında 52, 2017 ve 2018 yılında 51, 2019 ve 2020 yılında 53 banka faaliyet göstermektedir.

Tablo 1. 6. Yıllar İtibariyle Türkiye’deki Şube Sayıları

	2016	2017	2018	2019	2020
Mevduat Bankaları	3.799	3.835	3.922	3.955	4.013
Kalkınma ve Yatırım Bankaları	4.143	4.025	3.977	3.799	3.660
Katılım Bankaları	3.805	3.725	3.666	3.620	3.516
Toplam	11.747	11.585	11.565	11.374	11.189

Kaynak: BDDK, (2020). (Tablo yazar tarafından oluşturulmuştur).

BDDK Aralık 2016,2017,2018,2019 ve 2020 raporuna göre, bankacılık sektörünün bir önceki çeyreğe göre 2016 Eylül şube sayısı 179, 2017 Eylül’e göre şube sayısı 78, 2018 Eylül’e göre şube sayısı 29, 2019 Eylül’e göre şube sayısı 65 ve 2020 Eylül’e göre şube sayısı 106 adet azalmıştır. Son 5 yılda toplam 457 şube kapanmıştır.

Tablo 1. 7. Yıllar İtibariyle Türkiye’deki Bankalarda Personel Sayıları

	2016	2017	2018	2019	2020
Mevduat Bankaları	62.705	64.024	66.391	66.983	68.977
Kalkınma ve Yatırım Bankaları	74.850	74.562	73.135	70.256	68.796
Katılım Bankaları	73.355	69.694	68.190	67.387	65.451
Toplam	210.910	208.280	207.716	204.626	203.224

Kaynak: BDDK, (2020). (Tablo yazar tarafından oluşturulmuştur).

BDDK raporuna göre Aralık 2016 dönemi personel sayısı 210.910, Aralık 2017 döneminde 208.280, Aralık 2018 dönemi 207.716, Aralık 2019 dönemi 204.626 ve Aralık 2020 dönemi 203.224’tür. Son 5 yıllık rapora göre personel sayıları bir önceki yıla göre azalma göstermektedir.

Tablo 1. 8. Bankaların Aktif Büyüklükleri (Milyar TL)

Varlıklar/Yıllar	Tutar (Milyar TL)				
	2016	2017	2018	2019	2020
Nakit ve Nakit Benzeri kalemler	222	262	412	450	576
Zorunlu Karşılıklar	184	227	159	193	321
Krediler	1.734	2.908	2.395	2.656	3.577
Takipteki Alacaklar(Brüt)	58	64	97	151	152
Menkul Değerler	352	402	478	661	1.023
Diğer Aktifler	238	270	424	530	612
Toplam Aktifler	2.731	3.258	3.867	4.491	6.108

Yükümlülükler					
	2016	2017	2018	2019	2020
Mevduat	1.454	1.711	2.036	2.567	3.455
Bankalara Borçlar	418	475	563	533	658
Repo İşlemleri	138	99	97	154	255
İhraç Edilen Menkul Kıymetler	116	145	174	194	224
Özkaynaklar	300	359	421	492	601

Diğer Yükümlülükler	305	468	577	552	915
Toplam Yükümlülükler	2.731	3.258	3.867	4.491	6.108

Kaynak: BDDK, 2020 (Tablo yazar tarafından oluşturulmuştur).

Türk Bankacılık Sektörünün aktif büyüklüğü Aralık 2016 döneminde bir önceki çeyreğe göre %7,8 artarak 2.731 milyar TL, Aralık 2017 döneminde bir önceki çeyreğe göre %6,7 artarak 3.258 milyar TL, Aralık 2018 döneminde bir önceki çeyreğe göre %8,1 azalarak 3.867 milyar TL, Aralık 2019 döneminde bir önceki çeyreğe göre %5,1 artarak 4.491 milyar TL ve Aralık 2020 döneminde bir önceki yıl sonuna göre %36,0 artarak 6.108 milyar TL olmuştur.

1.5. Faaliyetlerine Göre Banka Türleri

Faaliyetlerine göre banka türleri şu şekildedir;

- Merkez Bankaları,
- Yatırım ve Kalkınma Bankaları,
- Katılım Bankaları,
- Ticari (Mevduat) Bankalar

1.5.1. Merkez Bankaları

Merkez Bankarı, ticari bankalarından kuruluşundan sonra toplumun iktisadi ve sosyal gelişmenin gereği olarak ortaya çıkmıştır. Merkez Bankası, para alışverişi ve parasal yapının düzenleyicisi olarak tanımlanmaktadır. Son yüzyıla bakıldığında zaman Merkez Bankaları sadece emisyon hacmini ayarlayan, kontrolünü sağlayan ve kredi piyasasının kontrol edilmesini gerektirmesi bankanın bugünkü işlevlerini oluşturmuştur.

Son yüzyıl öncesine değin banknot ihraç kurumu niteliğindeki merkez bankalarının çıkartılan banknotlar kadar kasalarında bulundurma geleneğinden vazgeçmelerinin bu bankaya müdahale başlamıştır. Çünkü para arzındaki artış ülke ekonomisinde bilinen sonuçları yaratmada etkin rol oynamaktadır. Bu müdahale bugünkü anlamda merkez bankacılığının doğuşunda önemli bir faktördür (Öçal ve Çolak, 1988: 17).

Merkez bankalarının genel olarak en temel amacı fiyat istikrarını sağlamaktadır. Fiyat istikrarı, ekonomik birimlerin karar alma süreçlerinde etkili olmayacak ölçüde düşük ve istikrarlı bir enflasyon oranını ifade etmektedir. Merkez bankalarının temel görevleri; (TCMB, 2018: 10).

a) Açık piyasa işlemleri (APİ) yapmak,

b) Hükûmetle birlikte Türk lirasının iç ve dış değerini korumak için gerekli tedbirleri almak ve yabancı paralar ile altın karşısındaki muadeletini tespit etmeye yönelik kur rejimini belirlemek, Türk lirasının yabancı paralar karşısındaki değerinin belirlenmesi için döviz ve efektiflerin vadesiz ve vadeli alım ve satımı ile dövizlerin Türk lirası ile değişimi ve diğer türev işlemlerini yapmak,

c) Bankaların ve Bankaca uygun görülecek diğer mali kurumların yükümlülüklerini esas alarak zorunlu karşılıklar ve umumi disponibilite ile ilgili usul ve esasları belirlemek,

d) Reeskont ve avans işlemleri yapmak,

e) Ülke altın ve döviz rezervlerini yönetmek,

f) Türk lirasının hacim ve tedavülünü düzenlemek, ödeme ve men kul kıymet transferi ve mutabakat sistemleri kurmak, kurulmuş ve kurulacak sistemlerin kesintisiz işlemlerini ve gözetimini sağlamak ve gereken düzenlemeleri yapmak, ödemeler için elektronik ortamda dahil olmak üzere kullanılacak yöntemleri ve araçları belirlemek,

g) Finansal sistemde istikrarı sağlayıcı ve para ve döviz piyasaları ile ilgili düzenleyici tedbirleri almak,

h) Mali piyasaları izlemek,

ı) Bankalardaki mevduatın vade ve türleri ile özel finans kurumlarındaki katılma hesaplarının vadelerini belirlemek.

1.5.2. Kalkınma ve Yatırım Bankaları

Yatırım bankacılığı dar anlamda, özel şirketlerin ve devlet kurumlarının menkul kıymetler ihracını ortaya çıkaran, tedavülünü sağlayan ve bunlara garanti veren kuruluşlardır. Mevcut servetlerin transferini sağlama, tahvillerin ve hisse

senetlerinin tedavülünü, menkul kıymetlerin yönetiminden sermaye oluşumuna kadar tüm işlemleri ve kuruluşları içermesi katılım bankacılığının geniş tanımıdır (Acar,2012).

Sermaye piyasası için en önemli aracı kurumlarından biri olan yatırım bankacılığı, kalkınma bankacılığı fonksiyonunun dışında faaliyet gösteren, ticari bankacılık yapmayan ve mevduat kabul etmeyen bankalar olarak tanımlanabilmektedir. Yatırım bankacılığı, sermaye piyasasının gelişmiş ve gelişmekte olduğu batı ülkelerinde ortaya çıkmıştır. Yatırım bankalarının temel işlevleri:

- a. Sermaye piyasasının gelişmesine katkıda bulunmak
- b. Tasarrufların yatırımlara yönelmesini sağlamak
- c. Fon arz ve talep sahiplerine danışmanlık hizmeti yapmak
- d. Menkul değerlere yatırım yapan tasarruf sahiplerinin çıkarlarını korumak
- e. Yeni ihraç edilecek menkul değerlerin geniş halk kitlelerine dağılımını sağlamak (Acar, 2012).

Kalkınma bankaları, hane halklarına, küçük ve orta ölçekli işletmelere ve hatta finansal ihtiyaçları tarafından yeterince karşılanmayan büyük özel şirketlere kredi ve çok çeşitli danışmanlık ve kapasite geliştirme programları sağlayarak, hükümetlerin ekonomik büyümeyi teşvik etmek için önemli bir aracı olmuştur. İş dünyası genellikle makine ve ekipman satın almak, en son teknolojiyi kullanmak veya genişleme ve modernizasyon için orta ve uzun vadeli sermaye gerektirir. Bu tür mali yardım Kalkınma Bankaları tarafından sağlanmaktadır.

Türkiye’de faaliyet gösteren Kalkınma ve Yatırım Bankaları; Aktif Yatırım Bankası A.Ş., Bankpozitif Kredi Ve Kalkınma Bankası A.Ş., Diler Yatırım Bankası A.Ş., Golden Global Yatırım Bankası A.Ş., Gsd Yatırım Bankası A.Ş., İller Bankası A.Ş., İstanbul Takas Ve Saklama Bankası A.Ş., Merrill Lynch Yatırım Bank A.Ş., Nurol Yatırım Bankası A.Ş., Pasha Yatırım Bankası A.Ş., Standard Chartered Yatırım

Bankası Türk A.Ş., Türkiye İhracat Kredi Bankası A.Ş., Türkiye Kalkınma Ve Yatırım Bankası A.Ş., Türkiye Sınai Kalkınma Bankası A.Ş.

(BBDK, <https://www.bddk.org.tr/Kuruluslar-Kategori/Bankalar/1>).

1.5.3. Katılım Bankaları

Katılım bankaları reel ekonomiyi finanse eden, bankacılık hizmetleri veren ve finans sektöründe faaliyet gösteren kuruluşlardır. Katılım bankaları tasarruf sahiplerinin fonlarını, sanayi ve ticarete faizsiz finansman ilkeleri dahil edilerek elde edilen zararları ve kârları tasarruf sahipleri ile paylaşmaktadır.

Kur'an ve sünnet olmak üzere islami hukuk sistemine paralel ve islami kaynaklara dayandırılan katılım bankacılığı finans alt sistemidir. Geleneksel bankalardan ayrılma nedeni faizsiz çalışması ve risk paylaşımı gerektirmesidir (Parlakkaya ve Çürük, 2011: 398).

Katılım Bankalarının temel amaçları şöyle sıralanabilir:

- Ülkedeki faiz kuşkusu sebebiyle anlaşmalı bankalarla ilişkisi olmayan tasarruf sahiplerinin atıl fonlarını ekonominin reel kısmına kazandırmak,
- Türkiye'nin İslâm ülkeleri ile olan ilişkisini geliştirmek ve
- Petrol zengini olan İslâm ülkelerinden ülkeye fon girişini sağlamak (Aras ve Öztürk, 2011: 170).

Katılım bankaları, bankalar tarafından ekonomiye kazandırılmayan tasarruf tutarlarını, doğrudan sermaye ve para piyasasına kazandırarak, hem artan fonların piyasada verimli bir şekilde kullanılmasına hem de tasarruf miktarının artmasıyla ekonomiye önemli katkı sağlamaktadırlar.

Katılım bankalarında 'faiz yasağı' , geleneksek bankacılıkta ise 'faiz' para politikası aracı olarak kullanılmaktadır. İslam'ın kabul etmediği faiz sistemini tümüyle göz ardı ederek, tasarruf sahipleri ile birlikte "faizsiz bankacılığı" işler hale getirmişlerdir. Katılım bankacılığı, fonların ticaret ve sanayi finansmanı için kullanılabilmesine ve finansman yöntemlerin faizsiz bankacılık esasına dayalı kullanılmasına yol açmıştır (Özulucan ve Deran, 2009: 89).

Türkiye’de faaliyet gösteren Katılım Bankaları; Albaraka Türk Katılım Bankası A.Ş., Kuveyt Türk Katılım Bankası A.Ş., Türkiye Emlak Katılım Bankası A.Ş., Türkiye Finans Katılım Bankası A.Ş., Vakıf Katılım Bankası A.Ş., Ziraat Katılım Bankası A.Ş.

(BDDK, <https://www.bddk.org.tr/Kuruluslar-Kategori/Bankalar/1>)

1.5.4. Ticari (Mevduat) Bankalar

Ticari Bankalar, mevduat kabul eden ve müşterilerine kısa vadeli krediler ve avanslar veren bankacılık kurumlarıdır. Ticari bankalar, kısa vadeli kredilerin yanı sıra ticari işletmelere orta ve uzun vadeli kredi de vermektedir. Günümüzde bazı ticari bankalar da bireylere uzun vadeli konut kredisi sağlamaktadır.

Ticari banka türleri: Ticari bankalar kamu sektörü bankaları, özel sektör bankaları ve yabancı bankalar olmak üzere üçe ayrılmıştır.

(i) Kamu Sektörü Bankaları: Kamu sektörü bankalarının örnekleri şunlardır: Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankası A.Ş., Türkiye Halk Bankası A.Ş., Türkiye Vakıflar Bankası T.A.O.

(ii) Özel Sektör Bankaları: Özel sektör bankalarında, bankanın sermayesinin çoğunluğu özel şahıslara aittir. Örneğin: Akbank T.A.Ş., Anadolubank A.Ş., Fibabanka A.Ş., Şekerbank T.A.Ş., Turkish Bank A.Ş., Türk Ekonomi Bankası A.Ş., Türkiye İş Bankası A.Ş., Yapı ve Kredi Bankası A.Ş.

(iii) Yabancı Bankalar: Ülkemizde faaliyet gösteren yabancı bankalar: Alternatifbank A.Ş., Arap Türk Bankası A.Ş., Bank of China Turkey A.Ş., Burgan Bank A.Ş., Citibank A.Ş., Denizbank A.Ş., Deutsche Bank A.Ş., HSBC Bank A.Ş., ICBC Turkey Bank A.Ş., ING Bank A.Ş., MUFG Bank Turkey A.Ş., Odea Bank A.Ş., QNB Finansbank A.Ş., Rabobank A.Ş., Turkland Bank A.Ş., Türkiye Garanti Bankası A.Ş.

2020 yılı BDDK’nın yayınlamış olduğu rapora göre Türkiye’de faaliyet gösteren Mevduat Bankaları;

Akbank T.A.Ş., Alternatifbank A.Ş., Anadolubank A.Ş., Arap Türk Bankası A.Ş., Bank Mellat, Bank Of China Turkey A.Ş., Burgan Bank A.Ş., Citibank A.Ş.,

Denizbank A.Ş., Deutsche Bank A.Ş., Fibabanka A.Ş., Habıb Bank Limited İstanbul Türkiye Merkez Şubesi, Hsbc Bank A.Ş., Icbe Turkey Bank A.Ş., Ing Bank A.Ş., Intesa Sanpaolo S.P.A., Jp Morgan Chase Bank National Association, Mufg Bank Turkey A.Ş., Odea Bank A.Ş., Qnb Finansbank A.Ş., Rabobank A.Ş., Societe Generale S.A., Şekerbank T.A.Ş., T.C. Ziraat Bankası A.Ş., Turkish Bank A.Ş., Turkland Bank A.Ş., Türk Ekonomi Bankası A.Ş., Türkiye Garanti Bankası A.Ş., Türkiye Halk Bankası A.Ş., Türkiye İş Bankası A.Ş., Türkiye Vakıflar Bankası T.A.O., Yapı Ve Kredi Bankası A.Ş. (BDDK, <https://www.bddk.org.tr/Kuruluslar-Kategori/Bankalar/1>).

İKİNCİ BÖLÜM

BANKACILIKTA SEKTÖRÜNDE RİSKE YÖNELİK KURUMSAL ÇERÇEVE VE BANKACILIK SEKTÖRÜNÜN KARŞILAŞTIĞI RİSKLER

2.1. Risk Kavramı

Gelişen piyasa ekonomilerinde ortaya çıkan getiri ve risklerin yapısal ve dışsal faktörlere bağlı olduğu görülmektedir. Güçlü bankacılık sektörü, sağlıklı makroekonomik politikalar ve devlet yönetiminin şeffaflığı ülkenin girdilerini artıran ve riski azaltan yapılar olarak gösterilmektedir (Okay, 2002: 95).

Finans piyasalarında risk kavramı büyük önem taşımaktadır. Bankacılık sektörü son on yılda büyük zararlar yaşamıştır. Bu nedenle bankacılık sektörü kontrol sistemlerini geliştirmeye ve risk yönetimini etkinleştirmeye gereksinim duymuşlardır. Bankacılık sektörü tarafından kaçınılabılır riskler üç grupta incelenebilir. Bunlar;

1. Firma tarafından aktif olarak yönetilebilecek riskler
2. Basit işlemlerle kaçınılan riskler
3. Karşı tarafa aktarılabilen riskler (Mandacı, 2001: 69).

Bankalar, gelişmekte olan ülkelerin finansal piyasalarında hayati roller üstlenmektedir. Ekonomik sistemin finansal istikrarını sağlamak için kilit bir konuma sahiptirler, bu nedenle bankacılık sektörünün istikrarlı bir yapıya sahip olması gerekmektedir. Bankacılık sektörü risk ve risk alma kararlarını içerir; Bu nedenle, bu sektörde meydana gelebilecek olumsuz durumlar bugünün dünyasında güçlü bir şekilde bağlı olan diğer sektörleri ve muhtemelen diğer küresel ekonomileri etkilemektedir (Yetiz ve Özden, 2017: 12).

Bankacılık sektörünün karşılaştığı riskler artmakla beraber çeşitlenmektedir. BİT'te (bilgi işlem teknolojisi) gelişmeler sonucunda meydana çıkan dağıtım kanalları, yeni işlem yöntemleri, yaratılan yeni ürünler, erişilebilen yeni finansal piyasalar, bankalar açısından yeni fırsatlar sunar, gelir ve verimlilikteki bölgesel tutarsızlıkları azaltır fakat riskleri de beraberinde getirir. Oluşan riskleri banka

açısından ölçmek ve yönetmek bu gelişmelere paralel olarak düşünüldüğünde zorlaşmaktadır (Duman, 2000: 22).

Risk kavramının evrensel olarak kabul edilmiş bir tanımı yoktur. Ekonomistler, fizikçiler, psikologlar, istatistikçiler ve teorisyenler risk kavramını kendi yöntemleriyle yorumlamaktadır. Risk kavramı duruma göre ya da uygulama alanlarına göre de değişmektedir. Kupper (2000), riski; finansal sektörlerin ve bankaların risk yönetiminde karşılaştıkları zorlukları belirlerken “risk” kavramının bir tanımını yapmak önemlidir. Risk bir bankacılık sektörünün piyasa değerinin değişkenliği olarak tanımlamışken, Pyle (1999), riski, “iş ortamında oluşan bir takım değişikliklerden kaynaklı firma değerindeki düşüşler veya azalmalar” olarak tanımlamış, Bangia vd., 1998 riski, gelecekteki sonuçlar hakkında belirsizlik olarak tanımlamışlardır.

Risk tanımının iki ortak unsuru vardır. İlk unsur, beklenen sonuçtan sapan olasılık, ikinci unsur ise istemeyen sonucun ortaya çıkmasına ilişkin belirsizliktir. Eğer bu belirsizlik olasılık değerlendirmeleriyle ölçülebilirse, durumun hesaplanabilir risklerden biri olduğu söylenmektedir. Ayrıca, bu olasılık değerlendirmeleri objektif olarak doğru değerlendirmeler olarak yorumlanırsa (yani, herhangi bir kişinin inançlarından veya bilgi durumundan bağımsız olarak) riskin objektif olduğu söylenir aksi takdirde öznel olduğu söylenmektedir (Yu, Somani ve Tesfatsion, 2010).

Risk, etik olmayan davranışlar, organizasyonu etkileyebilecek faaliyetlerle, mali kayıplarla ve çalışma prosedürlerine uygun olmayan bir olayın organizasyondan olumsuz şekilde etkilenmesidir (Özeren, 2000: 42). Bir diğer tanıma göre risk, kuruluşların belirlediği stratejilerin ve amaçların olumlu şekilde uygulanmasını engelleyen davranış ve olaylardır. Risk kavramı yalnızca olumsuz olaylar ve tutum modelleri olarak kavramamak gerekir. Pozitif bir durumun oluşmasında bundan yararlanmamak da riski tanımlamaya dahildir (Demirbaş, 2005: 177).

Riskler, kârlılığın veya kayıpların olumsuz değişimlerine neden olan belirsizliklerdir. Bankacılık evreninde çok sayıda risk vardır. Gelişmekte olan risk uygulamaları güçlü düzenleyici teşvikler nedeniyle, nitel risk değerlendirmesinden

risklerin niceliksel yönetimine yönelik önemli bir odak uzantısı olmuştur. Risk tanımları yıllar içinde hassasiyet kazanmıştır (Bessis, 2011: 11).

Risk, belirli amaçlara ulaşma yolunda olumsuz sonuçlar yaratabilecek herhangi bir durum olarak tanımlanmaktadır. Belirli bir durumda var olan risk türüyle sınırlı olan iç faktörler veya dış faktörler de olabilmektedir. Bu riskle karşılaşmak bir durumu daha kritik hale getirebilmektedir. Buna benzer bir durumla baş etmenin daha iyi bir yolu; olumsuz sonuçlara yol açabilecek çeşitli riskleri belirlemek için belirli önlemler almaktır. Basit bir ifadeyle, riskin önceden yönetilmesinin gerçekleşmesini beklemekten çok daha iyi olduğu söylenmektedir (Kanchu ve Kumar, 2013: 145).

Risk, mevcut ekonomik, sosyal ve politik ortamda meydana gelen değişiklikler ve bu tür değişikliklerle ilgili bilgi bulunmaması nedeniyle ortaya çıkmaktadır. Risk, bazı olasılıklarla ortaya çıkan ve beklenebilen, ölçülebilen ve en aza indirilebilen kayıplı bir işleme maruz kalmaktır (Goyal D. A., 2010: 102).

2.2. Bankacılıkta Risk Kavramı

Ödeme gücü oranları aracılığıyla sermayeleştirme, firma çapında risk değerlendirmeleriyle ilişkilendirilir. Yasal sermaye kısıtlamaları halinde bankalar, minimum yasal sermaye hesaplama yöntemlerini iyileştirme konusunda bir ilgiye sahiptir. Borsada işlem gören şirketler için önemli olan, derecelendirme kuruluşlarını, kredi derecelendirmelerini haklı çıkarmak için yeterli sermayeye sahip olmaları gereğidir.

Düzenlemelerin ve derecelendirmelerin doğru risk değerlendirmesi ve sermayeye karşılık gelen bağlantıyı, hissedar değerini arttırmaya yarayan bir araçtır. Belirsiz bir ortamda risklerin global olarak konumlandırılması yönetim kararlarının anahtarıdır. Sonuç olarak risk değerlendirmesi aktif risk kontrolünün tüm yönlerini destekler. Finans alanındaki akademik araştırmaların ana akışında doğru risk değerlendirmesi yer almaktadır (Alexander, 2005: 11). Bankacılık riskleri, birkaç farklı belirsizlik kaynağının kârlılığı üzerinde olumsuz etkiler olarak tanımlanmıştır. Risk ölçümü, kârlılık üzerinde potansiyel olumsuz etkisinin büyüklüğünü ve belirsizliğin kaynağını yakalamayı gerektirir (Bessis, 2011:12).

Sistemik risk terimini anlamaya varılan bir tanımla bulunmamaktadır. Bazı çalışmalar sistemik riski, bir kurumun çeşitlendiremeyeceği diğer risklerle karşı karşıya tutar. Diğer durumlarda, sistemik risk, kurumlar arasındaki bağlantıların finansal sistemi bir bütün olarak etkileyebileceği, bazen de bulaşıcılık olarak adlandırılan bir dinamik aracılığıyla tanımlanmaktadır. Sistemik risk genellikle finansal sisteme yönelik riskleri, tek tek kurumları veya pazarları inceleyerek kolayca görünmeyen riskleri ifade eder (Jickling ve Murphy , 2010: 40).

Gelişmekte olan ülkelerin finansal sistemlerinde, bankalar önemli bir role sahiptir. Sistemik bankacılık krizleri, finansal aracılıkların azaldığı ve durgunluğa yol açabileceği için ekonomik büyümenin sona ermesine neden olmaktadır. Bazı durumlarda, güven krizinin finans sektörü tüm ekonomi üzerinde uzun süreli sonuçlar ortaya çıkarabilmektedir (Asanović, 2018: 166).

Literatürde sistematik risk için tek tip bir tanımlama bulunmamaktadır. Sistematik risk, reel ekonomiye ters etki yapacak olan finansal sistemdeki güvenin zedelenmesi veya ekonomik değer kaybına neden olacak bir olayın tetiklediği neden olduğu olarak ifade edilmektedir (Ludwig, 2003).

Bankacılıkta risk tartışması, bir bankanın mevduat sahiplerine karşı yükümlülüklerinin çoğunlukla bankanın kazandığı getirilerden bağımsız olduğu gözleminde başlamalıdır. Getirilerin düşük gerçekleşmeleri, bankanın mevduat sahiplerine karşı yükümlülüklerini azaltmamaktadır. Riskler hissedarlar tarafından doğar; özkaynak yetersiz olduğu ölçüde, banka başarısızlığı bir olasılıktır (Hellwig, 1995: 724).

Bankacılık riskleri, bankanın almış olduğu kararlar doğrultusunda zoruluklarını ve çoğunlukla belirsizlik kaynaklarının kayıplarını tanımlayabilmek için kullanılmaktadır. Risklerin bankacılığa olan etkisini, belirsizliğin kaynağını ve kârlılık üzerindeki potansiyel olumsuz etkisinin büyüklüğünü bulmak önemlidir. (Stavroula, 2009: 17).

Bankacılıkta daha az rekabet düşük mevduat oranları ile sonuçlanmaktadır. Banka daha az risk arar ve kârları artar. Aynı zamanda, bankacılıkta daha az rekabet, daha yüksek kredi oranları anlamına gelir, borçlunun kârları azalır ve daha fazla risk

ararlar. Kredi piyasası etkisi baskındır ve rekabeti arttırmak düşük banka riskiyle sonuçlanmaktadır (Boyd ve De Nicolo, 2005: 1332).

Finansal kurumlar, dünyanın önde gelen şirketlerinin büyük bir kısmını oluşturmaktadır ve her ülkenin ekonomisinde ve dolayısıyla bir bütün olarak dünya ekonomik düzeninde kritik bir rol oynamaktadır (Carey, 2001:24). Finansal sistem kendi içerisinde bankacılık, menkul kıymetler piyasası ve sigorta olmak üzere farklı sektörlere ayrılmıştır. Ayrıca ödeme ve takas sistemi, borsalar, kredi notu, kara para aklamanın önlenmesi, denetim ile muhasebe standartları da sistemin bir parçasıdır.

Finansal küreselleşme, ulusal finansal sistemler arasında daha fazla yatırım çeşitliliği ve varlık finansmanı sağlar. Bu gelişme, daha etkin finansal aracılık, daha yüksek risk dağılımı ve daha yüksek varlık fiyat rekabeti nedeniyle daha yüksek sistemik esnekliği teşvik etse de, bankacılık grupları içinde bankacılık düzenlemelerini ve risk yönetimini zorlaştırmaktadır (Jobst, 2007: 316). Tüm dünyada bankacılık sektörü risk yönetimindeki zorluklarla karşı karşıyadır. İlk olarak, son otuz yılda tekrarlanan bankacılık krizleri, bankaların aşırı risk alma yönündeki eğilimi açıkça görmektedir.

Banka ürünlerinin ve portföyünün çeşitlendirilmesi, global olarak banka riskinin yönetilmesinde için yeni zorluklar oluşturmuştur. Bankaların aşırı risk alması ekonomik istikrara tehdit oluşturmaktadır. Dolayısıyla, her ekonomideki hükümetler ve uzmanlaşmış düzenleyici kurumlar, banka risklerini dengede tutmak için çok çaba sarf etmektedir. Her finansal sektörün temel amacı, ekonomik büyümeyi teşvik etmek ve aşırı risk almayı sınırlamak için düzenleyici bir ortam sağlamaktır (Ehsan ve Javid, 2018).

Birden fazla özel bankacılık riskinin ortaya çıkması, yeniden düzenleme deregülasyon ve açık rekabet hareketinin bir sonucudur. Risk yönetimi politikalarının düzenlenmesi, kurumlarının yönetiminin endişesini temsil etmektedir. Bu politikaların belirli araçları uygulayarak bankanın yapısının her seviyesinde geri alınmasını gerektirmektedir. Son uluslararası finansal kriz, risk yönetimi, finansal varlıkların ödeme gücü gereksinimi, parasal otoritelerin müdahaleleri ve finansal piyasaların katılımcılarının kriz durumlarında davranışları açısından değişiklikler yaratmıştır.

Bankacılık faaliyetindeki gelişmeler ve finansal kriz sonuçları, finansal kriz durumunda bankacılık sistemlerinin kayıplarını ciddi ekonomik ve finansal yansımalarla sınırlamak için makro ihtiyati gözetim faaliyetlerine ihtiyaç duyulduğunu ve daha fazla çalışmanın verimli ve etkili olması gerektiğini göstermiştir (Apătachioae, 2015: 36). Sistemik risk, bileşenlerde veya parçalarda meydana gelen aksaklıkların aksine, tüm sistem oluşan riski veya olasılığı ifade eder. Bu nedenle, bankacılıktaki sistemik risk, tek bir ülkede, birkaç ülkede veya tüm dünyada yüksek korelasyon ve banka başarısızlıklarının gruplandırılmasıyla kanıtlanmaktadır.

Sistemik risk, finansal sektörün diğer bölümlerinde de görülebilir, örneğin, tek bir ülkede veya ülkelerdeki bir veya daha fazla pazarda çok sayıda menkul kıymetin fiyatlarında eşzamanlı düşüşler olduğu gibi menkul kıymetler piyasalarında ortaya çıkabilir. Sistemik risk içsel veya ulusötesi olabilir (Kaufman ve Scott, 2003: 371-372).

Sistemik risk faktörleri, ekonomi baskılandığında banka sermayesi gereksinimlerinde artışlara (azalışlara) neden olabilmekte, böylece banka borç verme kapasitesini azaltmakta ya da arttırmakta ve iş çevrimi dalgalanmalarını arttırmaktadır (Allen ve Saunders, 2004).

Bankaların karşılaştığı çeşitli riskler: likidite riski, kredi riski, operasyonel risk, faiz oranı riski, döviz kuru riski, piyasa riski ve ülke riskidir. Tablo 2.1. bu risklerin her birinin kısa bir tanımını sunar. Bu risklerin etkin yönetimi bir bankaların performansının merkezinde yer almaktadır. Bankaların ana faaliyetinin bu riskleri yönetmek olduğu söylenebilir. Sonuç olarak, banka yöneticileri, finansal kurumların maruz kaldığı çeşitli riskleri anlamak ve yönetmek için önemli bir zaman ayırmalıdır.

Tablo 2. 1. Bankaların Karşılaştığı Risklerin Kısa Tanımı

Likidite Riski , borç çekme işlemlerinde ani ve beklenmedik bir artışın çok kısa bir sürede ve düşük fiyatlarla varlıkları tasfiye etmesini gerektirebilir.
Kredi Riski , tahvil ve bono gibi bankalar tarafından tutulan finansal taleplerde söz verilen nakit akışının tam olarak ödenmemesi ihtimalinden kaynaklanmaktadır.
Operasyonel risk , mevcut teknoloji veya destek sistemlerinin arızalanması, finansal kurumların faaliyetlerini etkileyen dışsal şokların ortaya çıkması riski.
Faiz oranı riski , Finansal kurumun aktif ve pasiflerinin vadelerinin uyuşmadığı ve faiz oranlarının değişken olduğu riskler.
Döviz kuru riski , finansal kurumların yabancı para cinsinden varlık ve yükümlülüklerinin değerini etkileyebileceği risk.
Piyasa riski , ticari varlıklar ve borçlarda, faiz oranlarındaki, döviz kurlarındaki ve diğer varlık fiyatlarındaki değişikliklerden kaynaklanan risk.
Ülke riski , yabancı borç alanların geri ödemelerinin yabancı hükümetlerden veya diğer siyasi kuruluşlardan gelen girişimler nedeniyle kesintiye uğraması riski.

Kaynak: Saunders ve Cornett, (2004: 576).

2.3. Bankacılık Sektörünün Karşılaştığı Riskler

2.3.1. Likidite Kavramı

Geleneksel olarak, likidite, bir kurumun borç akışını değiştirme ve varlık büyümesini bir fiyata değiştirme kabiliyeti olarak tanımlanmaktadır (Decker, 2000: 28). Bir bankadaki likidite, taleplerini karşılamak için ihtiyaç duyabileceği parayı kolayca bulabilme yeteneğinin bir ölçüsüdür. Likidite, doğrudan nakit varlıklardan para birimi cinsinden veya diğer merkez bankası hesabından gelebilmektedir. Daha yaygın olarak, en az kayıpla hızlı bir şekilde satılabilen menkul kıymetleri elinde bulundurmaktır.

Genellikle kısa vadeli vadeleri olan devlet tahvili de dahil olmak üzere yüksek derecede kredibiliteye sahip menkul kıymetler anlamına gelmektedir. Gerçekten de vadeleri yeterince kısaysa, banka anaparayı vadesinde geri vermelerini bekleyebilmektedir. Kısa vadeli, çok güvenli menkul kıymetler de likit piyasalarda

ticaret yapma eğilimindedir, bu da büyük hacimlerin fiyatları çok fazla hareket ettirmeden ve düşük işlem maliyetleri ile satılabileceği anlamına gelmektedir (Elliott, 2014: 2).

Üç temel likidite kavramı finansal sistem için önemlidir.

1. Fonlama likiditesi
2. Merkez bankası likiditesi
3. Piyasa Likiditesi

Fonlama likiditesi, bankaların yükümlülüklerini anında yerine getirme yetkinliği olarak tanımlanmaktadır. Sonuç olarak bir banka eğer yükümlülüklerini yerine getiremiyorsa likit değildir. Bu tanım göz önüne bulundurulduğunda, fonlama likidite riskini belirli bir ufukta bankanın yükümlülükleri derhal yerine getiremeyeceği ihtimali olarak tanımlanmaktadır.

Likidite fonlaması ile likidite riskini fonlama arasındaki önemli farklar vardır. Fonlama likiditesi ikili bir kavramdır, bir banka yükümlülüklerini yerine getirebilmesidir. Likidite riskini finanse etmek ise gelecekteki sonuçların dağılımı ile ilgili olduğu için sonsuz sayıda değer alabilir.

Fonlama likiditesi zaman içinde belirli bir nokta ile ilişkilidir. Diğer yandan, likidite riskini finanse etmek her zaman ileriye dönük ve belirli bir ufukta ölçülmüştür. Bu bağlamda gelecekteki fonlama likiditesi mevcut fonlama likidite riskini etkileyecektir. Likidite ve likidite riski arasındaki ayrım basittir. Örneğin, kredi riski ve temerrüt arasında benzer bir ayrım yapılabilir. Temerrüt, belirli bir zamanda ölçülen ikili bir kavram iken, kredi riski değildir. Bir krediyle ilişkili kredi riski, borçlunun belirli bir ufukta temerrüde düşme olasılığı tarafından belirlenir. Bu nedenle, kredi riski her zaman ileriye dönük bir önlem olarak kullanılır ve borçlunun temeldeki kredi değerliliğine bağlı olarak sonsuz sayıda değer alabilir (Drehmann ve Nikolaou, 2013: 11).

Merkez bankasının ön finansal sistem için gerekli likiditeyi sağlaması *merkez bankası likiditesidir*. Merkez bankasından finansal sisteme olan para tabanı miktarı, merkez bankası tarafından ekonomiye sağlanan likiditeyi ölçmemizi sağlamaktadır.

Merkez bankası aracılığıyla yapılan işlemler likidite ile ilgilidir. Bu, merkez bankası ihaleleri yoluyla para politikası duruşuna göre para piyasasına sağlanan likidite miktarını ifade etmektedir (Nikolaou, 2009: 11).

Piyasa likiditesi, Foucault, Pagano, ve Röell, (2013: 8-10) belirttiği üzere bir menkul kıymetin uzlaşılabilir değerine yakın bir fiyatla, yani "piyasa likiditesi" anlamında, hızlı bir şekilde takas edebilme yeteneği olarak tanımlanmıştır. Likiditenin birbiriyle ilişkili üç boyutu olduğundan bu tanımlardan sadece biri olduğu farkında olunması gerekmektedir.

Vade değişimine katılan bankalar için yeterli likiditeyi korumak önemli bir özelliktir. Diğer bir ifadeyle, kısa vadeli yükümlülükler kullanılarak uzun vadeli varlıklar finanse edilmektedir.¹

2.3.1.1. Likidite Riski

Bir varlığın likidite olması, nakde veya nakite eşdeğer varlığa çevrilebilirliği kolaylaştırmasıdır. Likidite riski, büyük zarara uğramaksızın bir varlığın hızlı bir şekilde satılmasının zorluğundan kaynaklanmaktadır. Bir bankacılık ve finans firması için likidite riski hem varlıklar portföyünü uygun vade ve oranlarda fonlayamama riskini hem de bir pozisyonu zamanında makul bir şekilde tasfiye edememe riskini içermektedir (Ali, 2013: 64).

Bankanın yükümlülüklerini yerine getirecek likiditeye sahip olmama durumu likidite riskidir ve sektörde karşılaşılan önemli risklerden biridir. Likidite riskinin ortaya çıkmasının sebebi; mevduat sahiplerinin ne miktarda, ne zamanda paraya ihtiyaç duyacaklarını ve mevduat geri çekeceklerinin bilinmemesidir. Bu sebeple bankalar, yatırımlarını sürdürebilmek, kredi faaliyetlerini ve gerek mevduat sahiplerinin ihtiyaçlarını karşılayabilmek için gerekli miktarda kullanabilir likit fona sahip olmak zorundadır.

¹ Uzun vadeli varlıklar- Şirketlere ve hanelere verilen krediler.
Kısa vadeli yükümlülükler- Banka mevduatları veya geri alım anlaşmaları

Türkiye ve bazı ülkeler piyasalarında, küçük tutarlı fonları ve çok kısa vadeli fonları toplarken bu fonları daha uzun vadeli ve büyük tutarlarda değerlendirmektedir. Bu sebeble banka bilançolarında pasiflerin vade yapısı aktiflere göre daha kısa olmaktadır. Likidite riskinin etkili bir şekilde yönetilmesi, bankaların vade uyumsuzluğunu giderir (Çelik ve Akarım, 2012: 1).

Bankalardaki likidite riski sorunu, mevduat sahiplerinin yükümlülüklerini yerine getirememesi veya kabul edilemez maliyetlere veya kayıplara maruz kalmadan kaynaklanacak varlıklardaki artışları fonlama riski olarak tanımlanmaktadır. Risk açısından iki açıklama yapılabilir.

İlk olarak, bilançodaki yükümlülük tarafındaki mevduat, varlık tarafındaki fonların kullanımının sonucuna bakılmaksızın anlık borçlar yaratabilmektedir. Dolayısıyla optimum kullanım yapılmazsa, borç ve varlık tarafında bir uyumsuzluk meydana gelebilmektedir. İkinci olarak, kısa ve orta vadeli varlıklar, diğer bankaların aidatları da dahil olmak üzere kısa vadeli borç akımları ile finanse edilir. Likidite sorunu ayrıca mevduat sahiplerinin mevduatlarını kullanmaya karar vermelerinden kaynaklanmaktadır (Iqbal, 2012: 55).

Pawlowska , Serwa ve Zajaczkowski, (2015) tarafından yapılan çalışmada Polonya'daki 86 ticari bankacılık kurumundan üç aylık verilerden oluşan bir panel veri setiyle 2007:4 2012:4 yılları kullanılarak, büyük uluslararası bankalarda likidite riskinin etkisi incelenmiştir. Sonuçlar, bankacılık kurumları arasında grup içi bağlantıların hem likidite krizleri sırasında dengeleyici bir mekanizma olarak hizmet edebileceğini hem de likidite riskinin uluslararası aktarımı için önemli bir kanal olduğunu göstermektedir.

Banka likiditesi, bankanın yeni yatırım yapmak veya her türlü finansal veya sözleşmeden doğan yükümlülüğü ödemek için kolayca likit olabilen yeterli likit varlığa sahip olma kabiliyetidir. Bankalar, beklenen ve beklenmedik yükümlülükleri karşılamak için kullanılabilecek yeterli likit varlığa sahip olmadığında likidite riskine maruz kalacaktır. Buna dayanarak, likidite riski, banka yönetiminin endişe etmesi gereken en önemli risk türlerinden biri olarak kabul edilmektedir (Elbahar, 2016: 67).

Likidite kavramı, bir varlığın belirli bir süre boyunca piyasa fiyatından satılması olasılığı ile ilgilidir. Daha likit varlıklara sahip bir şirket, kriz anında veya herhangi bir olumsuz iş döneminde daha fazla fon elde edebilecektir. Likidite riski, gerekli nakit miktarına anında erişim sağlanamaması ile bağlantılıdır. Ticari bankalar arzulanan likidite seviyesini korumak için iç likidite stratejisini uygulamaktadır. İç likidite kaynakları, istikrarlı bir piyasası olan ve hızla parasal sermaye ile değiştirilebilen yüksek derecede dönüştürülebilir finansal araçlar (devlet tahvili gibi) ile temsil edilmektedir (Vorobyev, 2013: 65).

Bankalar için önemli risk türlerinden biri likidite riskidir, çünkü bankalar likidite sorunlarıyla karşılaştıklarında günlük operasyonlarda nakit ihtiyaçlarını karşılamak için derhal ekstra maliyet ödünç almak zorunda kalmaktadırlar. Ayrıca likidite riski, büyük ve beklenmedik işlem kayıplarının açıklanması veya banka içinde hileli faaliyetlerin bulunması gibi diğer risklerin gerçekleşmesi ile tetiklenebilir bu durum bankaların iflasına yol açabilir.

Özellikle son birkaç yılın makroekonomik ve finansal piyasa gelişmelerinin birçok bankanın likidite riskine karşı kırılganlığının artmasına neden olması nedeniyle, bu riske karşı güçlü savunmalar inşa etmenin neden önemli olduğunu göstermektedir (Jenkinson, 2008: 223). Likidite ve kârlılık arasındaki bu korelasyon, likidite yatırım riskini de tanımlamaktadır. Bunun üstesinden gelmek için bankalar, bir bütün olarak bir bankanın likiditesine (ve ödeme gücüne) zarar vermeden en kârlı menkul kıymetlere yatırım yapabilmek için yatırım portföylerini farklılaştırma imkânı aramalıdır.

Bankalar, her zaman, satın alınan menkul kıymetlerin vade tarihlerinden önce satılma olasılığını da göz önünde bulundurmalıdır. Likidite ile kârlılık arasındaki dengenin herhangi birinin yönünde kaydırılması, buna bağlı olarak daha küçük veya daha büyük yatırım risklerinin alınmasını önermektedir. Bu nedenle, ticari bankaların aktif yatırım faaliyetlerinin menkul kıymetlerle doğrudan riskleri ile bağlantılı olan tüm yatırım operasyonları, ticari bankacılığın yatırım politikalarını etkileyen belirli taktik ve stratejilerin dikkatli bir şekilde planlanmasını ve geliştirilmesini talep etmektedir (Vorobyev, 2013: 66).

Likidite riski, bir bankanın nakit akışı, likit bir varlık ile fonlama kaynaklarına, bankanın faaliyetlerini ve finansal durumunu bozmadan mahsup edilebilecek yüksek kaliteli likit varlıklara yönelik vade yükümlülüklerini yerine getirememesinden kaynaklanan risktir (Aryani, 2016: 26).

Likidite riski, bir şirketin cari piyasa fiyatından hemen bir pozisyonu tasfiye edememesi tehlikesi olarak tanımlanmaktadır. Bununla birlikte, likidite riski bir pozisyonu tasfiye etme maliyetlerinden kaynaklanan zararlar daha spesifik olarak ilişkilendirilmektedir. Bu maliyetler, pazar 'likit olmayan' olduğundan daha önemli olmaktadır (Francois ve Wynendaale, 2002: 2).

Likidite riski, bir kurumun yükümlülüklerini vadeleri geldikten sonra yerine getiremeyeceği potansiyeldir. Bunun nedeni genellikle bankanın varlıklarını tasfiye edememesi veya yeterli fon (likidite riski fonlaması) sağlayamaması veya piyasa aksaklıkları (piyasa likidite riski) nedeniyle piyasa fiyatlarını önemli ölçüde düşürmeden büyük riskleri kolayca dengelememesidir (Decker, 2000: 28).

Likidite riski, bankanın finansal durumunu olumsuz etkilemeden bir bankanın vadesi geldiği gibi yükümlülüklerini yerine getirememesidir. Etkili likidite riski yönetimi, bir bankanın yükümlülüklerini vadesi geldiğinde yerine getirebilmesini sağlar ve olumsuz bir durumun ortaya çıkma olasılığını azaltır. Bu, likidite krizinin, tek bir kurumda bile sistemik etkileri olabileceği için önem kazanmaktadır. Bankaların likidite riski, uzun vadeli varlıkların kısa vadeli borçlarla fonlanmasından kaynaklanmakta, dolayısıyla pasifleştirmeye veya yeniden finansman riskine maruz kalmaktadır.

Likidite riski genellikle bireysel niteliktedir, ancak bazı durumlarda finansal sistemin likiditesini tehlikeye atabilir. Genel anlamda, her bir finansal kurumun bireysel özelliklerine çok bağlı bir durumla ilgilidir, likidite politikasının tanımlanması, her bankanın çalışma şekli ve uzmanlaşması açısından birincil sorumluluğudur. Likidite riski, likidite riski ve varlık likiditesi riskinin fonlanması olarak ikiye ayrılabilir. Aktif likidite riski, göreceli pozisyon büyüklüğü veya piyasaların geçici olarak kuruması nedeniyle cari piyasa fiyatlarında bir işlem yapamadığında oluşan zarara maruz kalmayı belirtir (Kumar ve Yadav, 2013: 2).

Pazarlanabilirliği daha az olan veya potansiyel zarardan korumak için erken satılamayan bir yatırımı temsil eden riske likidite riski adı verilmektedir. Bazı likidite özellikli yatırımların bu yatırımlara karşı alt kompozisyon ile yüzleşmek için kullandığı nokta ve zaman likidite riski altında yatırım olarak detaylandırılmaktadır. Likidite riski, tüm kuruluşu nakde çevirmek yerine alternatif kararlar almaya zorlamaktadır (Iqbal, vd., 2015: 256).

2.3.1.2. Likidite Riski Kaynakları

Bir bankanın gelecekteki nakit girişleri ile nakit çıkışları arasındaki uyumsuzlukları içerebilmesi için likiditesini dikkatle yönetmesi gerekir. Ancak, bu uyumsuzluklar üzerindeki belirsizlik derecesi bankacılık sektöründe çok daha yüksektir. İlk önce bu büyük belirsizliğin kaynaklarını incelenmektedir ve daha sonra bankalardaki likidite riskini yönetmek için kullanılabilecek araçları gözden geçirilmektedir. Birincil likidite kaynağı, nominal değere olabildiğince yakın bir fiyata hemen satılabilen likit varlıklardır. Banka yöneticilerinin temel görevi bankanın likidite ihtiyaçlarını tahmin etmek ve uygun şekilde karşılamaktır.

Uzun vadede, bankanın portföyünde ihtiyaca göre çok fazla likit finansal varlığa sahip olması durumunda bankanın kârlılığı da olumsuz yönde etkilenebilir. Öte yandan, çok az likidite, özellikle küçük bankalar için, iflas bile yaratabilecek finansal sorunlar yaratabilir. Bankalar arası yerleşimler yoluyla bulaşma riskinden kaynaklanan sistemik riski en aza indirmek için tüm bankalarda yeterli likidite düzeyinin korunması son derece önemlidir (Matiş ve Conditions, 2015: 1189).

Mevzuatlar doğrultusunda yükümlölük dikkate alındığında, mevduatların çekilmesi veya bankalar arası kredilerin yenilenmesi konusunda belirsizlik ortaya çıkmaktadır. Bu durum özellikle toplam likidite sıkıntısı olduğunda veya ekonomi makroekonomik bir şoktan muzdarip olduğunda mevduatın bankadan çekilmesi refinansman edememe sonucunu doğurabilir. Bu durum varlıklar tarafında da, bir bankanın gelecekte alacağı yeni kredi taleplerinin hacmi konusunda bazı belirsizliklerden kaynaklanabilir.

Bilanço dışı işlemler, bankalar için likidite riski kaynağıdır. Daha da önemlisi, bankaların türev piyasalarda aldığı pozisyonlar kriz dönemlerinde büyük likidite ihtiyaçlarını doğurmaktadır (Rochet, 2008: 47).

2.3.2. Kredi Riski

Kredi riski, “sözleşmeye taraf bir tarafın, kabul edilen şartlara uygun olarak yükümlülüklerini yerine getirmeme olasılığı” olarak tanımlanabilmektedir. Kredi riskine performans riski, varsayılan risk, veya karşı taraf riski de denilebilir. Bunların risklerin hepsi temelde kredi etkilerinin bir firmanın işlemleri üzerindeki etkisini ifade eder.

Kredi riskini açıklayan üç temel özellik vardır:

1. Maruz kalma (Muhtemelen temerrüde düşebilecek veya olumsuz yönde etkilenebilecek bir tarafa)
2. Bu tarafın yükümlülüklerini yerine getirme olasılığı (varsayılan olasılık)
3. Geri kazanım oranı (Eğer bir varsayılan gerçekleşirse, ne kadar alınabileceği)

Kredi riski aşağıdaki gibi tanımlanabilmektedir:

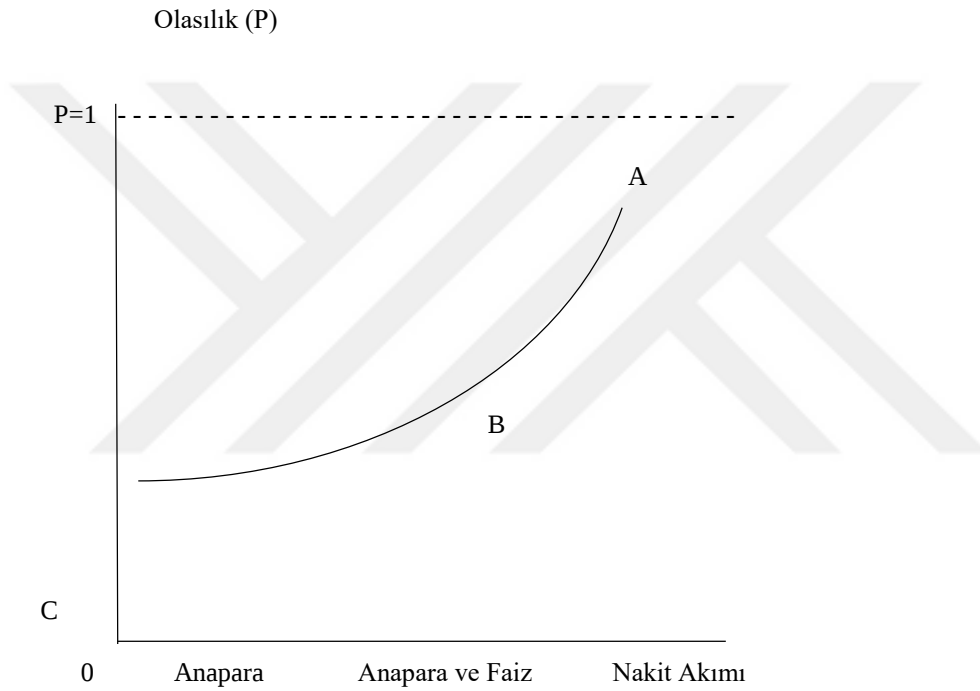
$$\text{Kredi riski} = \text{Maruz kalma} \times \text{Temerrüt olasılığı} \times (1 - \text{Geri Dönüşüm Oranı})$$

Üç temel özellik dikkate alındığında, kredi riski yönetimi, kredi riskinin potansiyel sonuçlarını kontrol etme sürecidir. Süreç standart bir risk yönetimini yani tanımlama, değerlendirme ve yönetim çerçevesini takip eder. Riskin sebebi tanımlanmalı, riskin ölçülmesi ve bu riskin nasıl yönetileceğine ilişkin kararlar alınmalıdır (Brown ve Moles , 2014: 1-2).

Kredi riski, bir borçlunun banka ile herhangi bir sözleşme şartını yerine getirememesinden veya bir borçlunun kararlaştırdığı şekilde gerçekleştirememesi durumunda ortaya çıkan kazançlar ve sermayeye ilişkin mevcut veya muhtemel risktir. Kredi riski, borçlunun veya karşı tarafların kredi kalitesinin azaltılmasıyla ilgili zararların ortaya çıkması ihtimalinden kaynaklanmaktadır.

Kredi riski, borçlunun gerekli ödemeleri yapmaması durumunda her türlü borçta temerrüde düşme riskini ifade eder. Esas olarak risk, borç verene aittir. Kaybedilen anapara ve faizi, nakit akışlarındaki aksaklığı ve artan tahsilat maliyetlerini içerir. Kayıp tamamen veya kısmi olabilir ve çeşitli durumlarda ortaya çıkabilir (Central Bank of Kenya, 2013:16).

Şekil 2.1. Bankaların Kullandıkları Fonlar Nedeniyle Karşı Karşıya Kaldıkları Riski Gösteren Olasılık Dağılımı

Kaynak: Ertürk, (2010: 66).

Yukarıda verilen şekilde A noktası verilen kredilerin faiz ve anapara tahsilat olasılığını, B noktası ise yalnız anapara tahsil edilme olasılığını, C noktası ise hem faiz hem de anapara tahsil edilmeme olasılığını göstermektedir. Bankalar tarafından verilen kredilerin büyük bir kısmı faizlerin ve anaparanın tahsil edilmesini yalnızca düşük olasılıkla (C) hem faiz hem de anapara tahsilinin mümkün olmadığını göstermektedir. Bununla birlikte faizin ve anaparanın tahsil edilememe olasılığı az olmasına rağmen mevcut olması durumu için bankalar tahmini temerrüt oranlarını tahmin etmeli ve riske maruz kaldıkları tutarlar için risk primlerini faiz oranlarına yansıtarak müşterilerinden talep etmelidirler. Örneğin bankaya kredi için başvuran müşteriye banka müşterinin risk profiline uygun olarak uygun faiz oranını seçmelidir.

Eğer müşterinin temerrüt riski yüksekse, yüksek risk primi (faizi) talep etmelidir (Ertürk, 2010: 66).

Bankaların risk yöneticileri ve bankaların risk algısının önemi Basel II Anlaşmasında açıkça yansıtılmıştır. Basel II sadece bir bankanın sermaye pozisyonunun kredi riski üzerindeki etkisini ve bilanço dışı faaliyetlere maruz kalmasını değil aynı zamanda bankaların operasyonel ve piyasa risklerine karşı sermaye tutmasını ve ölçmesini de gerektirir.

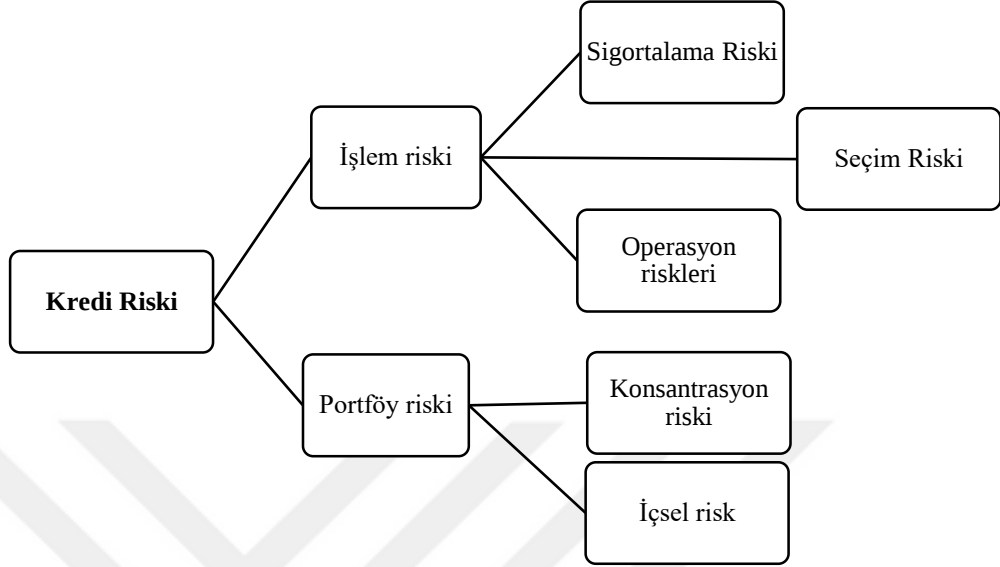
Ayrıca, Basel II'nin her bankanın risk profili ve risk politikasının şeffaflığını artırarak bankaların piyasa disiplini güçlendirmeye çalışmaktadır. Basel III kapsamında, piyasa disiplininin önemi banka düzenlemesinde önemli bir rol oynamaya devam etmektedir (Bliss, vd., 2018: 805).

Kredi riski, bir bankanın kredi müşterisinin ya da kendisiyle bir anlaşmaya taraf olanın anlaşma koşullarına uygun biçimde yükümlülüklerini karşılayamama olasılığıdır. Kredi riski, bankaların sadece kredi hesaplarından kaynaklanan bir risk olmayıp, verilen nakdi ödünçlerin izlendiği kredi hesaplarına ek olarak; menkul kıymet portföyü, ters bakiye veren mevduat hesapları, diğer mali kuruluşlar nezdinde tutulan mevcutlar, teminat mektupları ve diğer garanti ve taahhütler ve türev sözleşmeler nedeniyle karşılaşılabilecek kredi risklerinden oluşur (Kavcıoğlu, 2011: 12).

Bankalar, hem büyük hem de küçük işletmelere birincil borç veren olarak çok önemli bir rol oynamaktadır. Bankalar, doğası gereği, iç ve dış iş ortamında bir dizi zorlukla karşı karşıyadır. Bankalar diğerlerine ek olarak müşterilere borç verme sonucunda ortaya çıkan kredi riskini içeren risklerle iç içedir (Aruwa ve Musa, 2014: 1).

Kredi riski yönetimi, bankaların bankacılık sektöründe sürekli artan rekabetten kurtulmak için üstlenmeleri gereken en önemli faaliyetlerden biridir (Akram ve Rahman, 2018: 185).

Şekil 2. 2. Kredi Riski Çeşitleri

Kaynak: Grinsven, (2010:30).

İşlem riski, bankanın kredi politikalarını ihlal ettiği iç risk olarak kabul edilmektedir. Banka personelinin müşterinin kredibilitesini araştırmak konusunda isteksizliği (Seçim riski), bankanın temerrüt olayına karşı kendini korumaya yönelik sigorta yönteminin eksikliğinden (Sigortalama riski) ve bankacıların borç verme faaliyetlerini yönetme, sorunu yönetme ve sorunu ele almadaki yetersizliği borçlar (Operasyon riskleri) olarak adlandırılır.

Portföy riskindeyken, borçluların veya faaliyet gösterdikleri endüstrilerin doğası gereği içsel risk yaratılır; ticari bankalar, borç portföyünün büyük bir kısmını kredileri çeşitlendirmeden aynı sektör veya bölgedeki küçük bir müşteri veya müşteri grubuna yatırırken kendi Konsantrasyon riskini oluşturmaktadır.

Asgari kredi riskini korumak, bankacıların finansal kayıplarını önleyen tek seçenektir. Bir sonraki bölümde bu hedefe ulaşmak için bankacılık sektöründeki kredi riski yönetimi yaklaşımları ele alınmaktadır (Grinsven, 2010: 30).

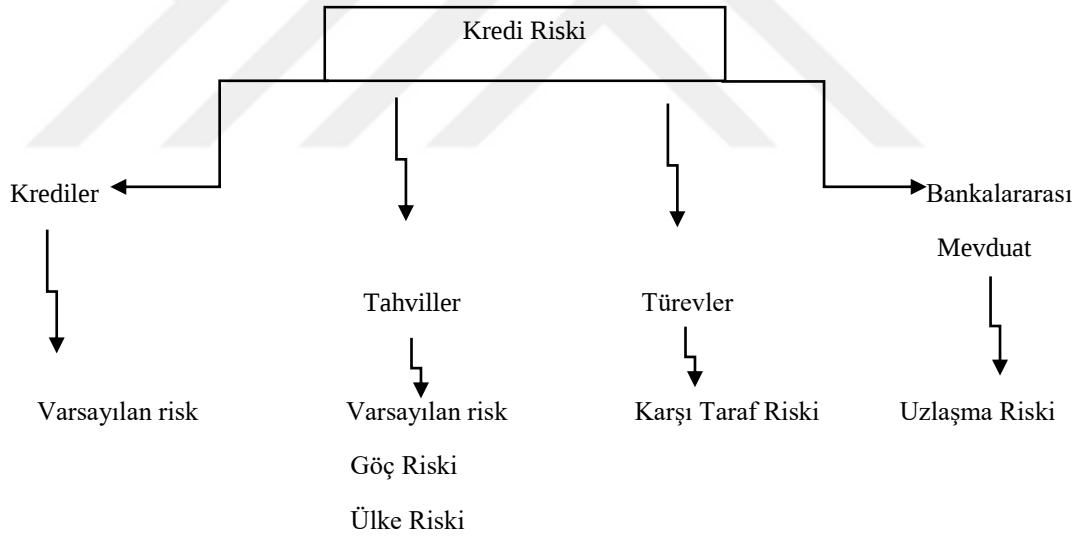
Bankaların maruz kaldığı kredi riskleri performans üzerinde temel etkiye sahiptir, çünkü kredileri temerrüde düşmüş birkaç büyük müşteri bile bu konuda büyük sorunlara neden olacaktır. Kredi Riski Yönetimi (CRM) sürecinin amacı, hissedarları tarafından kabul edilebilir kredi riskine maruz kalmak suretiyle belirli bir bankanın

maliyete göre ayarlanmış getiri oranını en üst düzeye çıkarmaktır (Rehman, Muhammad, Sarwar, ve Raz, 2019: 1).

Kredi temerrüdü, bir finans kuruluşunda likidite riskinin önemli nedenlerinden biridir. Örneğin, müşteri bankadan kredi alır ve belirli bir günde ödemeyi kabul eder ve geri ödeme yapamaması durumunda vadesi dolabilmektedir. Bu durumda bankada likidite sıkıntısı yaşanması ve müşterilerin zihninde korku yaratması kurumu olumsuz yönde etkileyecektir (Tsı, 2018: 9).

Kredi riski değerlendirmesi, borç verenlerin kredileri planlı olarak ödemelerini sağlamak ve düzenleme nedeniyle bankacılık sistemlerinde önemli bir işlemdir (Mandala, vd., 2012: 406).

Şekil 2. 3. Kredi Riski Kategorizasyonu

Kaynak: Delamair, (2012: 55).

Kredi riski, bir finansal sözleşmeyle sınırlanan bir tarafın yükümlülüklerini zamanında yerine getirememesi veya karşılamaması ve diğer taraf için finansal zarara neden olma riskidir. Borçlu temerrüde düştüğünde, borç veren için bir sonraki risk, borçlunun borçlu olduğu tutardır. Bununla birlikte, meydana gelen nihai zarar, net maruziyetin tahsilat kurumları tarafından geri kazanılabilecek miktara eşittir.

Kredi riski bankalar, tahvil ihraççıları ve tahvil yatırımcıları için önemlidir. Bir firma temerrüde düşerse, ne bankalar ne de yatırımcılar vadedilen ödemelerini

alamazlar. Kredi riskini yönetmek için çeşitli yöntemler olsa da, bu yöntemler kredi riskini istenen seviyelere indirmek için genellikle yetersizdir. Kredi riski, borçlunun borcunu veya banka kredilerini geri ödeme taahhüdünde temerrüde düşme olasılığıdır.

Temerrüt, borçlu, tahvil sahiplerine faiz ödemeleri yapmak veya banka kredilerini geri ödemek gibi önemli finansal yükümlülükleri yerine getiremediğinde ortaya çıkmaktadır. Temerrüt halinde, kredi veren taraflar veya bankalar kendilerine vaat edilen tüm ödemeleri almayacakları için zarara uğrayabilmektedirler. Kredi riski hem iş çevrimlerinden hem de firmaya özgü olaylardan etkilenebilmektedir. Ekonomik daralmalar sırasında kazançlar kötüleştiği için kredi riski artabilmekte, kredilerin geri ödenmesini veya tahvil ödemelerinin yapılmasını zorlaştırabilmektedir (Neal, 1996: 16).

Kredi riski, sermaye piyasası katılımcılarının karşılaştığı en önemli risk türüdür. Kredi riski riskini daha etkin bir şekilde yönetmek, sermaye piyasasının likiditesini ve verimliliğini artırmak için çok önemlidir. Piyasa katılımcılarının, kredi riskini diğer risk türlerinden ayırmalarını ve istenmeyen kredi riskini seçici olarak başkalarına aktararak kredi riskine maruz kalma durumlarını yönetmelerini sağlamaktadır.

Kredi riskinin diğer risk türlerinden ayrılması hem riskten korunma hem de yatırım için yeni fırsatlar yaratmaktadır. Kredi türevleri, kredi riskinin ortaya çıkışını, fiyatlanmasını ve yönetilmesini temelden değiştirme potansiyeline sahiptir; yatırımcıların kredi riskine maruz kalma durumlarını çeşitlendirmelerine izin vermektedir; kredi piyasalarının kredi riski risklerini, bunlarla en iyi şekilde ilgilenecek piyasa katılımcılarına yeniden tahsis etmelerini sağlamaktadır.

Kredi riski, menkul kıymetin ihraç edenin faiz ve anapara ödemeleri yapma kapasitesindeki azalma nedeniyle menkul kıymetin değer kaybetme riskini ifade etmektedir. Temerrüt riski, ihraççının gerçekte anapara ve faiz ödemelerini zamanında yapamayacağı anlamına gelmektedir.

Temerrüt riski, ödeme kapasitesindeki azalmanın planlanan bir ödemenin tamamen ertelendiği veya kaçırıldığı kadar ciddi olduğu bir kredi riski biçimidir.

Ödeme nihayetinde yapılabilir, ancak ödeme almadaki gecikme maliyetli olduğundan, varsayılan risk hala bir endişe kaynağıdır (Finnerty, 1998: 3).

Karşı taraf kredi riski, bir finansal sözleşmedeki karşı tarafın sözleşmenin sona ermesinden önce temerrüde düşmesi ve gelecekteki ödemeleri yapmaması riskidir. Karşı taraf riski, her bir taraf tarafından tezgah üstü türev sözleşmesinde alınır ve faiz oranları, döviz, özkaynak türevleri, emtialar ve kredi türevleri dahil tüm varlık sınıflarında bulunmaktadır (Gregory, 2009: 1).

Kredi riski, genel olarak bankacılık ve finans alanlarındaki en önemli konulardan biridir, kredi vermek, parasını geri alma ve zarardan kaçınma olasılıklarını değerlendirmek isteyip istemediğine bakmak zorunda olan birçok önemli faktörü içermektedir. Bu sorun borçlunun mevcut durumunun değerlendirilmesini ve tarihsel finansal girişlerinin analizini içermektedir.

Bu süreçte çeşitli istatistiksel, matematiksel ve akıllı modeller ve teknikler kullanılmaktadır. Çok önemli bir husus olarak, kredi riskinin borçlu türüne (hükümet, şirket veya birey) veya finansal araç türüne (kredi verme, finansal türev işlemlerine bağlı olarak) farklı formlar içerdiği belirtilmelidir (Danénas ve Garšva, 2009: 2). Borçlulara verilen krediler temerrüde düşme riski altında olmaktadır, ancak bankalar borçluların kredilerini geri ödeyeceklerine dair kredi verirken, bazı borçlular genellikle temerrüde düşmektedir ve sonuç olarak bankaların krediler için karşılık verme gereksinimi nedeniyle gelirleri azalmaktadır.

Ticari bankaların borçlularının hangi oranının temerrüde düşeceğine dair bir belirti yoksa, kazançlar değişkenlik gösterir ve böylece bankalar kârlarının ek bir değişkenlik riskine maruz kalacaktır. Finansal kurum, bir işletmeye ve tüketiciye borç verdiğinde belirli bir risk taşır ve bu bazı borçluların kredileri kararlaştırıldığı gibi geri ödeyemediğinde kredi kayıpları yaşanır. Prensip olarak, bir bankanın kredi riskli, faizin geri ödenmemesi veya kredilerin menkul kıymetlerinin gerçekleşmemesinden kaynaklı zarar olasılığıdır (Kıthınjı, 2010: 6).

2.3.2.1 Kredi Riski Kaynakları

Kredi riskini ortaya çıkaran etmenler içsel veya dışsal olarak ayrılmaktadır. İçsel etmenler, bankaların denetiminde olan, risk yönetim uygulamalarıyla kontrol altına alınabilecek risk kaynaklarıdır. Örneğin borçlunun iktisadi faaliyetlerinin veya hatalı mali analiz değerlendirmesi, kredi teminatında yanılma yaşaması içsel faktörlere örnektir.

Kredi riski doğuracak dışsal faktörler, banka denetiminde olmayan risk faktörleridir. Ekonomi politikalarında değişiklikler ve doğal afetler bu faktörlere örnektir. Dışsal faktörlerle ilgili alınabilecek en mantıklı tedbir, yine kredi portföyünde her türlü konsantrasyondan olabildiğince kaçınmaktır. Ancak bu tedbir, ilk etapta borçluları daha fazla etkilese bile, daha sonra tüm borçlulara yayılmaktadır (Altıntaş, 2012: 18).

Tablo 2. 2. Kredi Riski Kaynakları

İÇSEL FAKTÖRLER	DIŞSAL FAKTÖRLER
<i>Kredi Müşterisine Özgü Faktörler</i>	<i>Politik, ekonomik, sosyal faktörler</i>
Tedarik, üretim ve pazarlama yapısı	Yasal düzenleme değişiklikleri
Rekabet gücü	Politik yapıdaki değişiklikler
Yönetim becerisi	Ekonomi politikalarındaki değişiklikler
<i>Bankaya Özgü Faktörler</i>	Oynaklık, şok ve krizler
Mali Tahlil-İstihbarat yapısı	<i>Doğal Faktörler</i>
Risk değerlendirme kabiliyeti	Doğal afetler, kuraklık vs.
Karar alma kriterleri	<i>Diğer</i>
Risk-Teminat dengesi	Teknolojik gelişmeler
<i>Diğer</i>	Müşteri tercihleri
Ürün yaşam döngüsü	

Kaynak: İskender, (2014:6).

Kredi riskinin ekonomik koşullarını incelerken, ulusal gelirdeki ve işsizlik seviyesindeki değişikliklerin, iş kolundaki değişiklik nedeniyle kredi riski üzerinde bir etkisi olacağını belirtmek zorunludur. Likidite krizi veya finansal sorunlar, borçluların yükümlülüklerini yerine getirme kabiliyetlerini etkileme yeteneğine sahiptir.

Ayrıca, yasal ve düzenleyici değişiklik, finansal kuruluşların bir işlemi yönetme biçimlerini ve borç tahsilatı kalitesini ve kabiliyetini değiştirmesine neden olmaktadır. Büyüme, kârlılık ve pazar lideri olma arzusu açısından finansal kurumlar arasındaki rekabet, finansal kurumların standartlarını düşürmelerine veya kredi ürünlerini uygunsuz bir şekilde fiyatlandırmalarına neden olabilmektedir. Bu, takipteki kredileri artırma maliyetinin yükselmesine neden olmaktadır. Sigortalama standartları, ne tür, kime, hangi amaçla ve ne zaman kredi verilmesi gerektiğini belirleyen bir süreçtir.

Doğru kredi onay süreci, borçluların kredi değerliliğinin değerlendirilmesi, borçluların risk ve kredilerine uygun kredi limiti ve faiz oranlarının belirlenmesinde hem biçim hem de metodoloji hakkında uygun yönergeler içermelidir.

Temkinli kredi yüklenimi, özellikle borç geri ödemesi talep edilemediğinde veya teminat zamanında ele geçirilemediğinde finansal kurumlara zarar verebilir. Kredi risklerinin çoğu, yüklenim standartları ve kredi izlemedeki eksikliklerden kaynaklanmaktadır (Ndab, 2018: 11).

2.3.3. Operasyonel Risk

Operasyonel riskin evrensel tanımı üzerinde anlaşmaya varılmamıştır. Birçok banka, operasyonel riski, kredi veya piyasa riski olarak sınıflandırılmamış herhangi bir risk olarak tanımlamıştır ve bazıları, çeşitli insan veya teknik hatalardan kaynaklanan kayıp riski olarak tanımlamıştır. Tüm bankalar piyasa, kredi ve operasyonel risk arasında bir bağlantı görmektedir. Özellikle, bir ticari işlemle ilgili operasyonel bir sorun (örneğin, bir uzlaşma başarısızlığı) piyasa veya kredi riski oluşturabilir.

Çoğu banka teknoloji riskini de operasyonel risk olarak tanımlarken, bazı bankalar bunu kendi ayrı risk faktörleri ile ayrı bir risk kategorisi olarak görmektedir (Basel Committee on Banking Supervision, Operational risk management, 1998: 3).

Operasyonel risk, yetersiz iç süreçlerden, insanlardan, sistemlerden veya dış olaylardan kaynaklanan kayıp riski olarak da tanımlanmaktadır. Bu tanım, yasal riski (denetleme faaliyetlerinden ve ayrıca özel ödemelerden kaynaklanan para cezalarına, cezalara veya cezai zararlara maruz kalmayı içerir, ancak bunlarla sınırlı değildir)

ancak stratejik ve itibar riskini kapsamaz (Basel Committee on Banking Supervision, 2006: 144).

Operasyonel risk, her bir finansal işletme boyunca, tedarik zinciri bileşenleri arasında ve bir finansal işlemin yaşam döngüsü boyunca mevcuttur. Hem arka ofis kayıt işleminde hem de işlem iş akışlarında aksaklıklar, yanlış varlık fiyatlandırması ve menkul kıymetlerin hareketi ve ödeme işlemleri olarak görülmektedir. Bu gibi süreç arızalarını da içine alırken, operasyonel riskin sonuçları da etkin olmayan teknolojiyi, hatalı karar vermeyi ve iş kesintilerini içermektedir (Grody, vd., 2006: 26).

Bankacılık sektörünün artan büyüklüğü ve karmaşıklığı göz önüne alındığında, operasyonel risk, sistem genelinde risk seviyelerini yükseltir ve diğer birçok risk kaynağından daha zararlı şekillerde ortaya çıkma potansiyeli daha yüksektir. Operasyonel risk her zaman finansal sektördeki temel risklerden biri olarak ortaya çıkmasına rağmen, belirgin şekilde artan jeopolitik risk, yetersiz kurumsal yönetim ve finansal türevlerin bir düşüşünün sistemik riski, iş faaliyetlerinin organizasyonundan kaynaklanan olumsuz sonuçları büyütme potansiyeline sahiptir. Operasyonel risk yönetimi finansal kurumlarda risk yönetiminin belirgin bir özelliği haline gelmiştir (Jobst, 2007: 317).

2.3.4. Faiz Oranı Riski

Faiz oranları zaman içinde değişir ve varlık getirileri ile dalgalanır. Faiz oranı değişkenliği, yatırım fırsatlarında stokastik değişimin önemli bir kaynağı olduğundan, varlık fiyatları ile olan korelasyonu güçlü bir zamanlararası riskten korunma aracı sunar (Guasoni ve Wang, 2019: 215).

Faiz oranlarının banka risk alımını etkilediği üç kanal belirlenmiştir.

- İkame etkisi: faiz oranları yükseldiğinde, bankaların kriz öncesi yıllarda çoğunlukla kısa vadeli toptan finansman sağladığı araçlar daha pahalı hale gelir, böylece bankalar daha az yararlanmak ister. Bankaların kaldıraç ve varlık riski alma teşvikleri tamamlayıcı olduğundan, bu da risk alımını düşürür.
- Bankaların fon sağlama araçlarının maliyeti daha yüksek olması, kârlılıklarını düşürmekte ve dolayısıyla ikame etkisine karşı çıkmaktadır. Ancak, faiz zammı aynı zamanda en az verimli ve en riskli bankaların piyasadan çıkmasını sağlar.

Banka düzenleyicisi, risk bazlı sermaye gereksinimi kullanarak bankaların risk alma teşviklerini kaldırabilir. Bir toplumun refahı perspektifinden bakıldığında, düzenleyicinin yapabileceği en iyi şey, faiz oranlarının etkilerini yalnızca kısmen önlemektir. Dolayısıyla, bir banka düzenleyicisinin varlığı, para politikasının banka riski üzerindeki etkisini azaltmakta, ancak bunu ortadan kaldırmamaktadır (Agur ve Demertzis, 2012). Faiz oranı riski, finansal kurumlarının düzenlenmesi ve yönetiminde önemli bir husustur.

Etkin faiz oranı riski yönetimi, finansal sektörünün merkezidir. Bankaların faiz oranı riskine maruz kalmalarını anlamak yalnızca hissedarları, alacaklıları, risk yöneticileri ve karşı tarafı değil aynı zamanda politika yapıcılar için de önemlidir. En temel düzeyde, banka denetleyicileri, bankaların faiz oranı riskini yönetme konusuyla yakından ilgilenmektedir, çünkü bireysel kurumların kârlılığı ve piyasa değerindeki dalgalanmalar, 1980'lerin tasarrufları ve kredi krizlerinin örneklediği gibi, güvenlik ve sağlamlıklarını azaltabilir (English, vd., 2018).

2.3.5. Döviz Kuru Riski

Finansal teori, gelişmiş bir finansal piyasada döviz riskinin, riskten korunabilecek, sistematik olmayan riskin bir parçası olduğunu savunmaktadır. Modern portföy teorisine göre, sadece çeşitlendirilemeyen riskler (sistematik riskler) sermaye piyasası tarafından fiyatlandırılmalıdır, yani hissedarlara bu riskleri taşımaları için prim ödenmesi gerekmektedir.

Döviz kurundaki dalgalanmalar, firma performansını iki şekilde etkileyebilmektedir. Doğrudan etki, gerçek yerli varlıkları ve şirketin net dış parasal üzerinde olabilmektedir. Dolaylı olarak, işlem gören girdilerin maliyetini, toplam talebi, rekabet eden ithal malları ve enflasyonist beklentileri etkileyebilmektedir. Ancak, bu döviz riskleri aktif riskten korunma yoluyla önemsiz veya çeşitlendirilebilir olarak algılandığından bu risk kaynakları fiyatlandırılmamalı ve bu nedenle firmaların sermaye maliyetini etkilememelidir (Mahapatra ve Bhaduri, 2019: 16).

Gelişmekte olan ülkeler açısından dünya ekonomisi üzerinde önemli bir yeri olan döviz kurları çok önemlidir. Döviz kurlarının belli düzeylerde seyir etmesi ülkelerdeki ekonomik istikrarın sağlanması için gereklidir. Ükelerin makroekonomik

göstergelerinin olumsuz etki yaratması aşırı dalgalanmalardan kaynaklıdır. Döviz kurlarının belirsizliği ticaret yapan ülkeler arasında bir ülkenin parasında meydana gelen istikrarsızlık diğer ülkeleri de olumsuz yönde etkileyeceğinden ötürü çok önemlidir (Akarsu ve Alacahan, 2009: 80).

1970'lerde esnek döviz kuru rejiminin adapte edilmesi ve 1980'lerden sonra finansal piyasaların küreselleşmeyle hızlandırılması, döviz kurlarının davranışını finansal toplamları anlamak için önemli hale getirmiştir (Isaac, 2015).

2.3.6. Piyasa Riski

Finansal krizler, bankacılıkta finansal piyasaların faaliyetlerini ve etkili bir piyasa riski raporlamasının stratejik önemini genel finansal istikrar açısından vurgulamıştır. Banka risklerinin tanımlanması, piyasa düzeninin güçlendirilmesinde ve hissedarlar arasında güven yaratılmasında önemli bir rol oynamaktadır (Scannella ve Polizzi, 2018).

Piyasa riski öncelikle piyasa hareketleri nedeniyle fiyatlar veya getiriler hakkındaki belirsizlikleri tanımlamakla ilgilidir. Bu nedenle piyasa riskinin ölçülmesi, ilgili risk faktörlerinin veya araçlarının getiri dağılımını tanımlamayı ve modellemeyi içerir. Normal koşullar altında geleneksel piyasa riski yönetimi genellikle sadece portföy değeri değişikliklerinin ticaret getirilerinin dağıtımı yoluyla dağılımı ile ilgilidir (Bangia, vd, 1998: 1).

2.3.7. Ülke Riski

Ülke riski, ekonomik küreselleşme ve liberalleşmeden kaynaklı olarak son yıllarda etkili bir şekilde büyüyen sınır ötesi işlemlerden kaynaklanan risk türüdür. Bir ülkenin zaman içinde yabancı borç verene veya borçlarını ödeyememe ihtimalidir (Kanchu ve Kumar, 2013: 149).

Ülke riski, diğer spesifik risklerden kaynaklanan bir ülkede yaşanan genel bir kriz riskidir. Bu risk, devlet destekli bankalar veya merkez bankaları gibi egemen ihraççıların varsayılan riski olarak tanımlanmaktadır. Buna ek olarak, bankaların temel para birimi, yasal kısıtlamalar, döviz konvertibilitesinin durdurulması ve piyasa krizi

açısından ekonomik koşulların ve yerel döviz değerinin bozulması, ülkelerin istikrarsız ve riskli ekonomik yaşama yol açan en popüler risktir (Stavroula, 2009: 22).

2.4. Riski Artıran Nedenler

Banka krizleri, mevduat sahipleri mülk haklarının kaybindan ve sözleşmeden doğan yükümlülüklerin bozulmasından endişe ettikleri zaman ortaya çıkmaktadır. Bu, mevduat sahiplerinin sermaye kaybını önlemeye çalıştığı gibi, banka işlemlerine ve sermaye kaçışlarına yol açmaktadır.

Ortaya çıkan belirsizlik genellikle işlemlerin daha yüksek maliyetlerini oluşturur, ödemeler mekanizmasını bozar ve reel faiz oranlarını yükseltir. Bunu önlemek için hükümetler, bankacılığa halkın güvenini yeniden kazandırmak ve dolayısıyla sosyal sözleşmenin kutsallığını korumak amacıyla bankanın yeniden yapılandırılmasına yol açar ve bu etkenlerde riskleri de artırır (Sheng, 1991).

Politika faizinde bir düşüş, varlık fiyatlarını artırarak, hem aracılardan hem de girişimcilerin bilançosunun değerinde bir artışa neden olmaktadır. Şirketlerin dış finansmana ödediği prim sayısındaki düşüş toplam talep ve çıktıya iletimde bir artışa neden olmaktadır. Bu standart finansal ivme mekanizmasıdır. Buna ek olarak, politika faizindeki düşüş aracılardan kısa vadeli borçlarını artırmaya, dolayısıyla risk maruz kalmalarını (bir risk alma kanalı) teşvik etmektedir.

Banka riski, erken proje tasfiyesi için vazgeçilen çıktı ve mevduatlar üzerinde beklenen kayıp açısından kaynak maliyetleri üretir: bu nedenle, orta vadede çıktı, genellikle standart bir finansal hızlandırıcıdan daha düşüktür. Bu özellik, para politikasının bankaların hem borç verme hem de fonlama davranışları üzerindeki etkisinin incelenmesine ve iki tarafın etkileşiminin ekonominin gerçek tarafına aktarımı nasıl etkilediğinin analiz edilmesine olanak tanımaktadır (Angeloni, vd., 2011: 4).

Bankalarındaki temerrüt olasılığı, borç verme getirisinin, projelerin tasfiye değerinin ve dolaylı olarak kaldıraç oranına göre dağılımı ile belirlenmektedir. Bununla birlikte, olumlu bir arz şoku, eğer daha yüksek riskli girişimciler piyasaya girerse, borç verme getirisinin dağılımını artırmaktadır (Buch, vd., 2010).

Değişen derecede sermaye hareketliliği ve deregülasyon, bankaların faaliyet gösterdiği kurumsal ve ekonomik düzeni değiştirdiğinden, bankacılık sektörü son yıllarda önemli ölçüde değişmiştir. Bankalar, artan varlık gereksinimlerinden dolayı risk alma konusunda daha yoğun düzenlemelerle iş modellerine baskı uygularken, düşük faiz oranı ortamı ve artan toptan finansman maliyetleri marjlara baskı uygulamaktadır. Bunun nedeni, bankaların toptan satış faiz oranı riskine karşı hassas olmalarını sağlamak ve bu değişimin banka hisse senedi getirilerini ve sistematik riskleri etkileyip etkilemediğini görmektir. Bankacılık sektöründe risk, sistematik riskle bilanço riskleri ile bağlantıları içermektedir (Muijssona ve Satchell, 2013: 1359).

Finansal piyasaların serbestleştirilmesiyle, finansal kurumların makroekonomik değişkenlerde oluşan beklenmedik hareketlere karşı net değerlerini korumaları giderek daha önemli hale gelmiştir. Finansal kurumların yetersiz risk yönetimi uygulamaları genellikle gelişmekte olan piyasa ülkelerindeki finansal krizlere ve tüm finansal sistemin yapısal kırılganlığına yol açmaktadır (Hahm, 2004).

Finansal teori, gelişmiş bir finansal piyasada döviz riskinin, riskten korunabilecek sistematik olmayan risklerin bir parçası olduğunu ileri sürmektedir. Modern portföy teorisine göre, sadece çeşitlendirilemeyen riskler sermaye piyasası tarafından fiyatlandırılmalıdır, yani hissedarlara bu riskleri taşımaları için prim ödenmesi gerekmektedir (Mahapatra ve Bhaduri, 2019: 16).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BASEL UYGULAMALARI ÇERÇEVESİNDE BANKACILIK SEKTÖRÜNDE LİKİDİTE RİSKİ VE KREDİ RİSKİ

3.1. Bankacılıkta Risk Yönetimi

Günümüzde finansal yapıların çoğunda risk kavramı ve yönetimi vardır. Bankalar, varlıklarını risk yönetimi ile bir bütün halinde sürdürmektedirler. Bankacılık sektörü açısından profesyonel ve sistematik risk yönetimi zorunlu hale gelmiştir. Hata, yolsuzluk, hile ve belirsizlikler risk kavramını oluşturur ve bu durumlar arttıkça riskler de artmaktadır.

Sektördeki belirsizliklerin artmasının nedenleri sosyal,siyasi ve teknolojik yapıda oluşan değişimlerdir. Bilgi yetersizliği, risk sürecinde belirsizliği artıran diğer bir etmendir. Risklerin birden çok nedenleri vardır fakat bankacılık sektörü açısından en önemlisi süreçte meydana gelen belirsizliklerin oluşmasıdır (Koç, 2013: 276).

Risk yönetimi, icradan bağımsız ve Yönetim Kurulu'na bağlı bir fonksiyon olarak yapılanmıştır. Bankaların oluşturdukları teftiş kurulundan bağımsız bir iç kontrol fonksiyonu oluşturulmuştur. Risklerin tespit edilmesi, ölçülmesi, yönetilmesi ve raporlanması bankalarda risk yönetimini fonksiyonunu icra eden birimlerin temel görevleri olarak özetlenebilir. Gerekli politikaların oluşturulması risk yönetimi ve iç kontrol fonksiyonunun yürütülmesine ilişkin çalışmalarını tamamlama sürecindedir. İç denetim ve risk yönetimi sistemi için gerekli insan kaynakları istihdam edilmelidir (Özince, 2005: 19).

3.1.1. Uluslararası Uzlaşma Bankası (Bank For International Settlement- BIS)

Bankacılık sektöründe risklerin belirlenmesi risk yönetiminin öncesinde gerçekleşmektedir. BIS (Bank for International Settlements), 1930 yılında “Uluslararası Ödemeler Bankası ” Aralık 1974 yılında kurulan Basel Komitesi kararlarıyla bankacılık risk yönetiminin temelleri atılmıştır. Basel sermaye yeterliliği ile ilgili ilk adım Temmuz 1988 yılında yapılmıştır ve kredi riskleri düzenlenmiştir. Bu

düzenlemeyle birlikte sermaye yeterliliklerinin ölçülmesi ve bankaların sermaye kayıplarının önlenmesi “Basel Sermaye Uzlaşısı” ortaya çıkmıştır (Turhan, 2014: 257).

Merkezi Basel olan, en eski uluslararası finans organizasyonudur. Uluslararası bir kuruluş olan Basel, ülkelerin merkez bankalarının bir araya gelmesiyle kurulmuştur. Amaç, ekonomik gelişim ve küreselleşme esnasında finansal stabilizasyonun sağlamaktır.

Türkiye ve 55 ülkenin Merkez Bankası BIS üyesidir. Uluslararası denetim ve gözetim otoriteleri (BIS), özellikle uluslararası faaliyette bulunan bankaları kapsayan bir takım düzenlemeler hazırlamaktadır. Bu düzenlemeler tavsiye niteliğinde olmalarına rağmen kısa bir sürede çok ülke tarafından benimsenerek uluslararası bir standart haline almaktadır. Bankaların dünya çapında ortak standartlarda çalışmasını sağlamak üzere, 1974 yılında BIS bünyesinde “Basel Komitesi” oluşturulmuştur (Hamzo, 2007: 17).

3.1.2. Basel Komitesi

Basel Komitesi 1974 yılında Federal Almanya’da meydana gelen bankacılık krizi sonrasında, G-10 ülkeleri (Belçika, Kanada, Fransa, Almanya, İtalya, Japonya, Lüksemburg, Hollanda, İspanya, İsveç, İsviçre, İngiltere ve ABD) merkez bankası başkanları tarafından kurulmuştur (Hamzo, 2007: 17). 1974 yılında petrol fiyatlarında meydana gelen artışlara bağlı petrol krizinin bankaları olumsuz etkilemesi ve uluslararası sermaye ve para piyasalarında dalgalanmalar yaratması komitenin kuruluşunun temelidir.

Komite, uluslarüstü denetim yetkisine sahip değildir. Düzenlemeler tavsiye niteliği taşımakla birlikte, düzenlemelerine uymayan ülkelerin bankacılık sistemleri uluslararası platformda ikinci sınıf olarak değerlendirilmektedir. Buna bağlı olarak uluslararası piyasalardaki risk primleri olumsuz etkilenmektedir.

Komite’nin aldığı kararlar ülkelerin büyük çoğunluğunda ve yaklaşık olarak aynı şekilde uygulanmaktadır. BIS son 20 yıl içerisinde gözetim ve denetim otoritesi haline gelmiştir. Sürekli yayınlanan çalışmalar ile birlikte bankacılık sektörünün de içinde olduğu dünya finansal piyasalarınca kabul gören uluslararası düzenlemelerin mimarı konumundadır (Bolgün ve Akçay, 2005: 32).

3.1.3. Basel I Sermaye Uzlaşıları

1988 yılında Basel I Sermaye Uzlaşısı'nı, Basel Bankacılık Gözetim Komitesi yayımlamıştır. Bankacılık sektöründeki ilk standart sermaye, Basel I'dir beklenmektedir (BCBS, 2004: 13). Banka sermayelerinin, riskli aktiflere oranının %8'den az olamayacağını ifade eden sermaye yeterlilik rasyosu getirilmiştir.

Yayınlanan rapor ülkeler tarafından kabul görmüş ve kullanılmaya başlamıştır. 100'den fazla ülke sermaye yeterliliği hesaplamalarında Basel I uzlaşısını esas almaktadır. Yani sermaye yeterlilik uzlaşısı, uluslararası faaliyet gösteren bankaların riskli faaliyetleri ile ellerinde tuttukları sermaye arasında bir ilişki kurmaya çalışmıştır. Buna uygun olarak da Basel I' de "Cook Rasyosu" diye bilinen bir sermaye yeterliliği tanımı yapılmıştır (Hamzo, 2007: 29).

"Sermaye / Risk Ağırlıklı varlıklar" olarak ifade edilebilecek bu rasyoya, 1996 yılında piyasa riski de etkilenmiş ve rasyo, "Sermaye / (Risk Ağırlıklı Varlıklar + Piyasa Riski)" haline gelmiştir (Babuşçu, 2005: 262).

Türkiye standardı kademeli bir geçiş süreci ile uygulamaya koymuştur. Türkiye sermaye yeterlilik rasyosu olarak; 1989 yılında %5'i, 1990 yılında %6'yı, 1991 yılında %7'yi, 1998 yılında %8'i uygulamıştır (Hamzo, 2007: 30).

Basel I'in bazı zayıf noktaları; (Babuşçu, 2005: 190; Hamzo, 2007: 19).

- Sermaye tanımı, bankaların beklenen veya beklenmeyen zararlarını karşılama kapasitesini yeterince ifade etmemesi
- tanımlanan risk ölçütleri yeterli olmaması
- varlıklar arasında hassas bir risk ayırımı yapmaması
- kredi riskinin ayrıştırılmasının sınırlı olması
- ülke içi bankalar arası farklılıkları dikkate alınmaması
- pazar riskinin ölçülmemesi
- finansal piyasalardaki fiyat dalgalanmalarını yeterince dikkate alınmaması
- kredi riskinin statik ölçülmesi
- vadenin dikkate alınmaması

- karşı tarafın kredi değerliliğine dikkat edilmemesi.

3.1.4. Basel II Sermaye Uzlaşıları

Finansal piyasalarda ve bankacılık sektöründe gelişmekte olan Basel I gereksinimleri karşılayamayacak duruma gelmiştir. Bu nedenle Basel Bankacılık Gözetim Komitesi tarafından 2004 yılında Basel II yayımlanmıştır. Basel II'nin bütün ülkelerde 2007 yılından itibaren kademeli olarak uygulanması beklenmektedir (BCBS, 2004: 13).

Basel II Sermaye Uzlaşısı'nın amacı,

- bankaların etkin risk yönetimini sağlamak,
- bankacılık sektöründe şeffaflığı arttırmak,
- piyasa disiplini geliştirmek,
- sermaye yeterliliği ölçümlerinin etkinliğini artırmak,
- etkin bir bankacılık sistemi oluşturmak,
- finansal istikrara oluşturmak ve
- finansal istikrara katkıda bulunmak

için hazırlanan standartlardan oluşmaktadır (Pınar ve Erdal, 2008: 195).

Basel I ve Basel II arasındaki temel farklılıklar aşağıdaki tabloda kısaca özetlenmektedir:

Tablo 3. 1. Basel I ve Basel II Arasındaki Temel Farklılıklar

Basel I	Basel II
Tek tip risk ölçümüne odaklı	Bankaların dahili risk yönetim metodlarına, denetime ve piyasa disiplinine dayalı bir yapı
Bütün kuruluşlar için tek tip model	Daha akıllı bir uygulama, daha iyi bir risk yönetimi için teşvikler
Risk temeline dayalı sermaye gereği yapısı	Riske daha fazla duyarlı

Kaynak: (Pınar ve Erdal, 2008: 195).

Basel II'nin temel amacı bankaların yeterli düzeyde sermaye bulundurmasını sağlamak olmasına rağmen Basel II'nin getirdiği en büyük yenilik, “one-size-fits-all” felsefesinin aksine bunu temin için her bir bankayı taşıdığı riskler çerçevesinde tek başına ele alınmasıdır. Bu yenilik dikkate alındığında sermaye yeterliliği ölçümünde geçerli olacak esasların ilgili bankanın niteliğine bağlı olarak bankalar bazında dahi

önemli ölçüde farklılaştığı, ülkeye bağlı olarak farklılık göstermektedir (BDDK, 2005: 5).

Sermaye yeterliliğinin denetimi, asgari sermaye yeterliliği ve piyasa disiplini Basel II Sermaye Uzlaşısı'nın üç temel ayağıdır (Pınar ve Erdal, 2008: 195-196).

Sermaye yeterliliğinin denetimi: Basel II'de bankaların sermaye yeterliliklerini kendilerinin değerlendirmesi istenmektedir. Öte yandan, bankacılık denetim otoritesinin sermaye yeterliliği ve bankaların kendini değerlendirme sürecini denetlemesi gerekmektedir

Asgari sermaye yeterliliği: Basel II'de asgari sermaye yeterliliği oranı, Basel I'de olduğu üzere %8 olarak kalmış kredi risk daha detaylı bir şekilde tanımlanmış ve operasyonel risk kredi tanımına ilave edilmiştir.

Sermaye yeterliliğine şöyle yazılabilir:

$$\frac{\text{Toplam sermaye}}{\text{kredi + piyasa + operasyonel}} = \%8$$

Sermaye yeterliliğine ilişkin olarak Basel I'de Basel II ile şu yapılandırılmıştır:

Basel I'de, sermaye yeterliliği hesaplanırken, sadece kredi ve piyasa riski gelecekte alınmal operasyonel sermaye riski alınmamaktadır. Basel II ise risklere operasyonel risk de sermaye yükümlülüğüne dahil edilmektedir. Basel I'de sermaye yükümlülüğü hesaplanırken kullanılacak olan kredi riski ağırlığı ülkenin iktisadi İşbirliği ve Gelişme Teşkilatı (OECD) üyesi olup olmadığına göre belirlenmektedir. Basel II, OECD kriterini kaldırmakta olup, kredi riskini bağımsız derecelendirme kuruluşları (Standard & Poors Moody's ve Fitch gibi) tarafından verilen kredi notlarına göre belirlemektedir.

Piyasa disiplini: Piyasa disiplini, bankaların daha şeffaf bir yapıya sahip sağlanan ile sağlanacaktır. Basel II'ye göre bankalar, sermaye yeterliliğine ilişkin detaylı bilgileri açıklamak zorundadır. Basel I'de böyle bir zorunluluk bulunmamaktadır.

Basel II'nin etkin şekilde uygulanması, kaynak seviyesi ve diğer sınırlamaları da dikkate alarak Basel-II'nin gereklerini kendi ulusal bankacılık sistemlerinin

özellikleri bağlamında ihtiyatla değerlendirmeleri ve uygulamaya yönelik takvim ve yaklaşımlar oluşturmalarını gerektirmektedir (BDDK, 2005: 5).

3.2. Bankalarda Risk Yönetiminin Amacı ve Önemi

Finansal araç çeşitlerinin artması ile küreselleşme bu araçların daha yaygın kullanılmasıyla birlikte avantajları ve dezavantajları da beraberinde getirmiştir. Sınırlı kaynak kullanımıyla birlikte maksimum faydayı elde etmek ve bunu minimum risk seviyesinde gerçekleştirmek ulusal ve uluslararası birçok kurumun rol aldığı finansal piyasalardaki temel amaçtır. Finansal piyasalar küreselleşme, ekonomik, politik ve teknolojik gelişmeler gibi birçok unsurdan etkilenmektedir. Bu nedenle makro anlamda volatil bir yapı sergilemektedir. Finansal piyasalarda hareketlilik, riskten korunmak isteyen yatırımcıların finansal araçları ve türev ürünleri kullanmasıyla artmıştır. Bu durum, piyasada oluşacak risklere karşı ihtiyatlı olmaya teşvik etmiştir (Tuna ve İsabetli, 2014: 23).

Bankacılıkta risk yönetiminin iki temel amacı vardır (Best, 1998:2).

- (i) Bankanın finansal performansını iyileştirmek,
- (ii) Bankanın büyük ölçüde zararlarla karşılaşmasını önlemek.

Risk yönetimi, bir bankanın karşı karşıya olduğu risk türlerini anlamak kadar, onları kontrol etmekle de ilgilidir. Riskleri kapsamlı ve doğru bir şekilde kontrol edebilecek hiçbir şey yoktur. Banka tarafından alınan risklerin niteliği ve ölçeği konusunda yönetimle iletişim kurmak ve bunları eğitmek risk yönetiminin sorumluluğundadır. Bu nedenle risk yönetimi, aşağıdaki temel faaliyetlerden oluşur:

- Bir kurum tarafından alınan riskleri anlamak
- Risklerin ölçülmesi
- Riski kontrol etmek
- Risk iletmek.

Ekonomik büyüme sürecinde finansal sistemler, sermaye birikiminin gerçekleşmesi ve yeni teknolojilerin yayılması için gerekli fon tedarikinde bulunma fonksiyonunu üstlenmesinden dolayı önemli bir rol oynamaktadır. Fonksiyonlarını

etkin şekilde yerine getiren gelişmiş finansal sistemler küçük değer taşıyan mevduatları;

- büyük yatırımlara yönlendirir,
 - yatırım çeşitlenmesini mümkün kılar,
 - tasarruf sahiplerinin risklerini azaltır,
 - uygulanması düşünülen projeler hakkında bilgi toplar,
 - değerlendirme maliyetlerini, uzmanlaşmış kurumları vasıtasıyla azaltırlar ve
- kaynakların yönetilmesini izleme gibi fonksiyonlar üstlenirler dolayısıyla
 - verimliliği yani ekonomik büyümeyi arttırabilmektedir (Aslan ve Küçükaksoy, 2006: 26).

Bankalar da her ticari işletme gibi kârı maksimize edip yatırımcılar tarafından oluşturulan sermayeyi en iyi getiriye sağlamak isterler ama bu durum ancak yüksek finansal performansla sağlanabilir. Bu nedenle bankacılıkta risk yönetimi, bankanın kurulmasındaki temel amaçtan soyutlanamaz. Bankanın sermayesiyle orantılı risk almasını sağlamak ve ortaya çıkacak zararın sermaye ile karşılanabilmesini sağlamak bankacılık denetim otoritesinin risk yönetiminden beklentisidir. Başka bir ifadeyle beklenmedik durumlarda ortaya çıkacak zararı özkaynaklarla sağlamayıp, yabancı kaynaklara geçmesini engellemek için önlem alınmasını sağlamaktır. Bu ise bankalarda iyi risk yönetim sisteminin oluşturulması ve devamlılığını sağlayarak karşılanabilir (Altıntaş, 2018: 29).

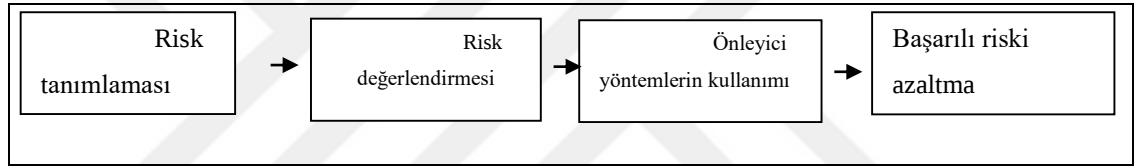
3.3. Bankacılıkta Risk Yönetimine İlişkin Düzenlemeler

Türk bankacılık sektörünün özellikle AB finans ve Dünya finans piyasaları ile rekabet edebilmesi için finans gelişmelerini takip etme, yeniden yapılandırılmasını ve değişikliklere uyum göstermesi gerekmektedir. Bu amaçla 18 Haziran 1999 tarihinde 4389 Bankalar Yasası kabul edilmiştir. Diğer düzenlemeler ve Bankalar Yasası ile bankacılık mevzuatı uluslararası tavsiyelere, düzenlemelere ve AB direktiflerine önemi ölçüde yaklaştırılmıştır (Yücememiş, 2005: 282).

Risk yönetiminin temeli önleyici yöntemler olmalıdır. Bu, riskleri işi olumsuz etkilemeden önce önlemek için aktif olarak izlenmeli ve değerlendirilmelidir. Risk yönetimi süreçlerini reaktif yöntemlere dayandırmak, kazanın gerçekleşmesini beklemek ve önceden önlemeye çalışmak anlamına gelmemektedir. Reaktif yöntemler, önleyici yöntemlerin tüm riskleri önleyemediği ve riskin iş üzerinde olumsuz etkiye neden olduğu bir duruma yol açıyorsa kullanılmalıdır. Bu, reaktif yöntemlerin etkiyi en aza indirmek ve gelecekte aynı olayın gerçekleşmesini önlemeye çalıştığı bir durumdur.

Önleyici yöntemlerin uygulanması süreci aşağıda Şekil 3.1. 'de gösterilmiştir.

Şekil 3. 1. Risklerin Önleyici Yöntem Uygulaması

Kaynak: Tiitinen, (2017: 11).

Önleyici yöntemleri uygulamak için, önlenmesi gereken gerçek risklerin ne olduğunu bilmek için olası risklerin belirlenmesi gerekmektedir. Hangi risklerin en şiddetli olduğunu değerlendirmek de yararlıdır. Riskler belirlendikten sonra yöntemler uygulanır ve doğru şekilde yapılırsa bu, belirlenen risklerin azaltılması için başarılı bir sürece yol açmaktadır (Tiitinen, 2017: 11).

3.4. Ticari Bankalarda Kredi Risk Yönetimi

Kredi riski, ticari bankaların üstlendiği en önemli risklerden bir tanesidir. Bankacılık sektöründe kredi riskini yönetmeden ve kredi riskini üstlenmeden faaliyetlerde bulunmak imkansızdır.

Ticari bankacılık faaliyetlerinde risklerin etkili bir şekilde yönetilmesi için; risklerin tanımlanması ve risklerin ölçülmesi gerekmektedir. Riskler için değerlendirme ve takip aşamalarının gerçekleştirilmesi gerekli uygulamaların yapılmaya başlanması gerekmektedir (Kavcıoğlu, 2011: 11).

Kredi riskini değerlendirmek için, borunun ekonomik ve yasal durumuna ve ilgili ortama yakından bakmak gerekir. Kredi onay süreçlerinin kalitesi iki faktöre bağlıdır, krediyi verirken risklerin şeffaf ve kapsamlı bir şekilde sunulmasına ve diğer yandan bu risklerin yeterli bir şekilde değerlendirilmesine bağlı olmamaktadır.

Ayrıca, kredi onay süreçlerinin verimlilik seviyesi önemli bir derecelendirme unsurudur. Ve önemli miktarda finansmanı yapılacak varlıkların ürünleri ve karmaşıklıkları, kredi risklerini değerlendirmek için tek tip bir süreç olamaz. Bu nedenle, ayırım yapmak gerekir ve bu bölümde risk ve verimlilik açısından bu farklılaşmanın tanımlanmasında dikkate alınması gereken temel kriterler açıklanmaktadır (OeNB ve FMA, 2004:9).

Kredi işlemleri, iyi gelişmiş finansal veya para piyasalarında gerçekleştirilen resmi işlemlere kadar bireyler arasında geniş bir ilişki yelpazesine müdahale edebilmektedir. Kredi raporunun önemli bir unsuru olan geri ödeme vaadi, kredilendirme faaliyeti için riskler anlamına gelmektedir. Borunun çözümsüzlük riski olarak da adlandırılan kredi riski, borçluların ödeme vadelerine kadar ödeme yükümlülüklerini yerine getirmeme ihtimalini temsil etmektedir; bunun için özel risk garantileri veya hükümleri ve ayrıca risk sınırlaması ile ilgili banka normlarına uyum gerekmektedir. Riske maruz kalmayı en aza indirmek için, kredilendirme sürecinin en önemli adımı kredi taleplerinin seçimi ve analizi ile temsil edilmektedir.

Hesaplanan göstergelere göre, banka borunun ödeme kapasitesi hakkında bilgi edinir ve kredi ve faiz geri ödeme olasılığının geri ödememe olasılığını geçip geçmediği sonucuna varabilir. Risk seviyesi ne olursa olsun, kredi işlemleri profesyonellik ile düzenlenir ve yönetilirse kredi portföyündeki kayıplar en aza indirilebilmektedir. Bu riskin yönetimi, kredi riskini kontrol etmek, kaldırmak ve finanse etmek için gerekli olan idari araçların, tekniklerin ve cihazların bir araya getirilmesi ile temsil edilir ve bankanın stratejisinde önemli bir rol oynamaktadır (Nagy ve Adamov, 2007: 2).

Kredi riski, bankanın karşı karşıya kaldığı en eski risklerden birini temsil etmektedir. ABD'de banka iflasına ilişkin istatistikler, kredi riskine ilişkin ana nedenlerini gösterir:

- Yetersiz kredi normları;
- İç kredi normları ile banka insan personeli arasında uyumsuzluk;
- Çok cömert kredi normları;
- Bazı pazarlarda veya sektörlerde kredi yoğunlaşması;
- Düşük kaliteli kredilerin tespiti için kötü veya var olmayan sistemler;
- Kredi portföy değerinin makul risk limitleri üzerinde aşırı artmasını kapsamaktadır.

3.5. Kredi Riskini Önlemeye Yönelik Politikalar

Borçluların uyumsuzluğundan kaynaklanan kredi riski, ticari bankalar için başlıca risk kaynaklarıdır. Borçlular, bu şekilde gecikmiş, şüpheli veya kötü kredi kullandırmaları nedeniyle kredileri geri ödeyememekte veya istememekte, bankacının performansını etkileyen temel faktörlerden birisidir. Bu nedenle, ticari bankalar için kredi riski kontrolü ve yönetimi çok önemlidir (Yang, 2009: 16).

Ticari bankanın kredi riski izleme ve uyarısı, ticari bankanın kredi riski yönetimi seviyesini artırmayı amaçlamaktadır. Ticari bankaların kredi riskinin bilimsel tahmini ve takibi ile sorunlu kredi için zamanında alarm sinyali vererek ticari bankaların sorunları erken tespit etmelerini ve kayıpları azaltmak veya önlemek için önlemler almasını sağlamaktadır (Yang, 2009:19).

Risk yönetimi sorunları bankacılık ve finans alanında gündemdedir. Kredi riski yönetimi, bir şirketin genel risk yönetimi stratejisinin önemli bir parçasını oluşturmaktadır. Zayıf kredi riski yönetimi, birçok iş başarısızlığının temel nedenlerindendir.

Kredi yönetimi veya daha kesin olarak kredi riski yönetimi, bir şirketin müşteri ödemelerinin etkin bir şekilde tahsil edilmesini sağlamak ve böylece ödeme yapılmaması riskini en aza indirmek için uyguladığı sistem, prosedür ve kontrolleri ifade etmektedir (Luy, 2010: 29).

Kredi riski yönetiminde, resmi politikalar her zaman büyük önem taşımaktadır, çünkü borç verme veya finansman faaliyeti çoğu zaman rutin ve yapılandırılmıştır. İyi yapılandırılmış politikalar ve prosedürler kullanım hızını

artıracak ve gereksiz tekrarlanan işleri ortadan kaldıracaktır. Düzenleyici dış politikalar ve bankanın iç politikaları, bankacılık sektöründe bankanın kredi riskini işletme ve yönetme şekillerini doğrudan etkilemektedir (Luy, 2010: 35).

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

LİKİDİTE RİSKİ VE KREDİ RİSKİNİN BANKALARIN PERFORMANSI ÜZERİNDEKİ ETKİSİ:TÜRKİYE’DEKİ TİCARİ BANKALAR ÜZERİNE BİR UYGULAMA

4.1. Ulusal Alanda Yapılmış Çalışmalar

Berument ve Günay, (2003) Türkiye Ocak 1995-2001 arasındaki verileri kullanarak, kur riskinin faiz oranları üzerinde bir etkisi olup olmadığı test edilmiştir. Döviz kuru dalgalanmaları, bir varlığın döviz cinsinden iadesi için risk teşkil etmektedir ve yabancı yatırımcılar daha yüksek risk primi ile telafi etmek istemektedirler. Dolayısıyla, kur riski ile faiz oranları arasında pozitif bir ilişki olması beklenmektedir. Faiz oranı üzerinde ARCH etkisi olduğu ve yüksek seviyenin sebebinin yüksek faiz oranı riski olduğu ileri sürülmektedir; bu nedenle faiz oranı riski regresyon analizine dahil edilmiştir. Bu sorunu gidirmek için ARCH-LM testi denklem tahmini üzerinde gerçekleştirilmiştir. Zamanla değişen döviz kuru riskini modellemek için Genelleştirilmiş Otoregresif Koşullu Heteroskedastik (GARCH) sürecini kullanılmıştır. Türkiye’den gelen veriler, daha yüksek bir döviz kuru riskinin faiz oranlarını arttırdığını göstermektedir.

Aydoğmuş ve Demirtaş, (2005) 1995-2002 yıllarını baz alarak, gelişmekte olan 45 ülkede ülke riski ve dışa açıklığın doğrudan yabancı yatırımlar üzerine etkisi panel veri yöntemi kullanılarak test etmişlerdir. Bağımlı değişken olarak; ülkelerin aldıkları net DYY akımlarının GSYİH’ye oranı kullanılmıştır. Kişi başına GSYİH düzeyi, enflasyon ve dışa açıklık, kurumlar vergisi oranı, ülke riski, politik risk ve finansal risk diğer değişkenlerdir. Bu çalışmada elde edilen sonuç, gelişmekte olan ülkelerde düşük ülke riski, doğrudan yabancı yatırımları arttırmaktadır. Doğru yabancı yatırımlar ve dışa açıklık arasında pozitif bir ilişki bulunmuştur.

Özün ve Çifter, (2006) gösterge niteliğindeki yıllık bileşik faiz oranlarındaki değişimlerin bankaların hisse senedi getirileri üzerindeki etkisini dalgacıklar analizi yöntemi ile incelemişlerdir. Referans hazine bonosunun ve İMKB Bankacılık Endeksi bir yıllık bileşik faiz oranına ait 02/01/2002-18/08/2006 arasındaki günlük veriden

oluşan zaman serileri kullanılmıştır. Hisse senedi endeksi olarak IMKB banka endeksi, faiz oranı olarak Hazine Bonosu yıllık bileşik referans faiz oranı kullanılmaktadır. En aktif hazine bonosu bileşik faiz oranları bağımsız değişken olarak seçilmiştir. Sonuç olarak, bankaların hisse senedi getirilerinde faiz riskinin önemli bir belirleyici olduğu ve söz konusu etkinin ölçeğe göre değiştiği sonucuna saptanmaktadır. Faiz oranının endeks üzerinde 16 güne kadar etkin olduğunu, 16 günden 63 güne kadar uzun dönemde etkisiz olduğunu ancak 64. günden başlamak üzere etkinliğinin tekrar başladığı gösterilmektedir.

Karaca ve Uğur, (2008) Türkiye’de 1989 ile 2006 yılları arasında 12 tane mevduat bankası incelenerek 2002-2006 yılları arasındaki finansal oranlar kullanılarak bankaların riskini ve kârlılığını etkileyen faktörler panel veri analizi ile tespit edilmeye çalışılmaktadır. Banka kârlılığının en önemli belirleyicisinin aktif büyüklüğü olduğu, aktif büyüklüğün iflas riskini de pozitif yönde etkileyen bir değişken olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Banka maliyetlerinin, riskin ve negatif kârlılığın artmasına bankaların maliyetlerini düşürmede kullanılan ölçek etkisinin doğru kullanılmadığı zaman ortaya çıktığı gözlenmektedir.

Köseoğlu, (2010) 1997:04 – 2010:04 dönemi Türk bankacılık sektörü için Markowitz Portföy Teorisi’nin öngördüğü şekilde portföy riskinin, tek tek hisse senetlerinin risklerine göre daha az olması beklentisinin geçerli olup olmadığı ortaya konulmaktadır. Türk Bankacılık Sektörü’nün sahip olduğu toplam risklerin ve toplam riski oluşturan sistematik ve sistematik olmayan risk bileşenleri standart yöntemler ve zaman serisi modellerine dayanan yöntemlerle hesaplanmaktadır. Klasik standart sapma, varyans, ARMA ve ARCH tipi modeller gibi zaman serisi analizlerine dayanan hesaplamalarla risk ölçümleri gerçekleştirilmektedir. Sonuç olarak tek hisse senetleri için, her iki yöntemle de hesaplanan sistematik olmayan risklerin genellikle sistematik risklerinden daha büyük olduğu ve portföy niteliği taşıyan endeks getirilerinin toplam riskleri, tek tek hisse senetlerinin toplam risklerinden daha düşük olup, sistematik risklerinin, sistematik olmayan risklerinden daha yüksek olduğu tespit edilmektedir.

Çelik ve Akarım, (2012) İMKB’de hisse senetleri işlem gören bankaların, likidite riski yönetimini etkileyen faktörleri panel regresyon analizi kullanmışlardır. 1998-2008 yılları baz alınarak yedi değişken, İstanbul Menkul Kıymetler Borsasında

işlem gören 9 banka dahil edilmesiyle test edilmektedir. Analiz sonucunda, varlık kârlılığı ve dış finansman değişkenlerinin pozitif ilişki, özsermaye kârlılığı ve riskli likit varlıklar değişkenleri likidite riski ile negatif ilişki olduğu tespit edilmiştir.

Doğan, (2013) Türkiye’de Bankacılık Sektöründe faaliyette bulunan geleneksel ve katılım bankalarının finansal performanslarının ölçülmesinde 2005-2011 yılları ele alınarak t-testi kullanılmıştır. Likidite, kârlılık, borç ödeme gücü, sermaye yeterlilik ve risklilik oranlarıyla katılım bankalarından 4 banka (Bank Asya, Kuveyt Türk, Albaraka, Türkiye Finans), geleneksek bankalardan da 4 banka (Akbank, Garanti Bankası, İş Bankası, Yapı Kredi Bankası) ele alınmıştır. Banka performansını ölçmek için 9 finansal oran kullanılmıştır. Yapılan analiz sonucunda katılım bankalarının geleneksel bankalara göre likiditesi, sermaye yeterliliği ve borç ödeme gücü daha düşük ve riskliliği daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

Ayaydın ve Karaaslan, (2014) Türkiye’de faaliyet gösteren bankaların likidite riskini belirleyen faktörleri dinamik panel veri (GMM) analizinin kullanıldığı çalışmada, 2003-2011 dönemi için 23 banka analize dâhil edilmiştir. Türkiye’de faaliyet gösteren küçük bankaların sermaye piyasalarından kaynak sağlama noktasında kısıtlamalarla karşılaştıklarından dolayı daha yüksek düzeyde likidite ile faaliyet gösterme zorunluluğu ile karşı karşıya oldukları söylenebilir. Çalışmada yabancı banka payı ile likidite arasında negatif yönlü bir ilişki tespit edilmiştir.

Tunay, (2015) 2002:4-2014:2 döneminde üç aylık verilerle doğrusal panel veri yöntemi kullanılarak Türkiye’de faaliyet gösteren ticari bankalarca açılan sektörel kredilerin yoğunlaşması ile kredi riski arasındaki ilişki analiz edilmiştir. Kamu, özel ve yabancı bankalar ayrı gruplar halinde dikkate alınmıştır. Sektörel yoğunlaşmanın kredi riskini arttırdığını göstermiştir. Zaman içinde yabancı bankalarda riskli kredilerin toplam kredi oranı artarken kamu ve özel bankalarda ise düşüş yaşanmıştır. Kamu, özel ve yabancı banka grupları açısından yoğunlaşma risk ilişkisi arasında güçlü ve pozitif bir ilişki olduğu belirlenmiştir.

Zengin ve Yüksel, (2016) Türkiye’deki bankaların likidite riskini etkileyen faktörlerin belirlenmesi için 2015 yılı 3. çeyrek finansal raporlarına göre aktif büyüklüğü en yüksek olan 10 banka inceleme kapsamına alınmıştır. 2005-2014 yılları

arasında oluşturulan veriler logit modeli ile 12 adet bağımsız değişkeni içermektedir. Model sonuçlarına göre “net faiz marjı” ve “sermaye yeterlilik oranı” değişkenlerinin likidite riskini etkilediği belirlenmiştir. Bankaların sermaye yeterlilik oranının düşmesi ve net faiz marjının yükselmesi durumlarında daha fazla likidite riskine maruz kaldıkları sonucuna ulaşılmıştır. Türkiye’deki bankaların likidite riskini etkin bir şekilde yönetebilmesi için sermaye miktarını arttırmaları gerektiği düşünülmektedir.

Tükenmez ve Kutay, (2016) Türkiye ve Arjantin’e ait ülke risklerinin hisse senedi fiyatları üzerindeki etkisini 1996:10-2013:12 dönem aralığında eşbütünleşme testi ile analiz edilmiştir. Hisse senedi fiyat endeksleri ve ülke risk dereceleri arasındaki ilişki en küçük kareler (EKK) yöntemiyle sınanmaktadır. Arjantin için borsa endeksi ile finansal risk arasında uzun dönemli, Türkiye için politik ve finansal risk derecelerinin borsa endeksi arasında uzun dönemli ilişki olduğu saptanmıştır. Türkiye için finansal, politik ve ekonomik risklerin hisse senedi fiyatlarında olumsuz etkilerken, Arjantin’de ise sadece finansal riskin hisse senedi fiyatları üzerinde olumsuz etkiye sahip olduğu görülmüştür.

Özkan ve Işıl, (2016) Türkiye’de faaliyet gösteren dört katılım bankasının sekiz değişken ile 2006-2014 yılları arası üç aylık verileri panel veri regresyon yöntemi kullanılarak kredi risklerini belirleyen faktörler araştırılmıştır. Katılım bankalarının geri ödenmeme riski taşıyan kredilere karşı ayırdıkları özel karşılıkların toplam varlıklar içindeki payının arttıkça, kredi risklerinin de artacağını gösterilmektedir. Diğer taraftan, kredilerin toplam varlıklar içindeki payının veya banka büyüklüğünün artması kredi riskinin azalmasına neden olmaktadır.

İncekara ve Çetinkaya, (2019) İslami ve geleneksel bankacılığın Türkiye’deki faaliyetlerini sürdürmesi, likidite risk yönetimini etkileyen faktörlerin panel veri regresyon analizini test etmek için İslami ve geleneksel bankaların üç aylık finansal verilerini kullanılmıştır. Analiz kapsamında 2014-2018 yılları arasında faaliyet gösteren 3 katılım ve 3 geleneksel olmak üzere toplam 6 banka dahil edilmiştir. Yapılan analiz sonucunda, likit varlıklar (YG), gayri safi yurtiçi hasıla (GSYH) ve enflasyon (INF) değişkenleri ile likidite riski arasında İslami bankalar için% 99 güven düzeyinde negatif ve istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğu bulunmuştur.

Kirikaleli ve Gokmenoglu, (2019) Türkiye'nin gelişmekte olan pazarında ulusal kredi riski ile ekonomik risk arasındaki nedensel ilişkiyi veya korelasyonu araştırmak için, 1991-2016 dönemini kapsayan üç aylık zaman serisi verileri kullanılarak Toda-Yamamoto nedensellik, Kademeli Değişim nedensellik ve Wavelet Tutarlılık testleri uygulanmıştır. Türkiye'de, kredi riskindeki değişikliklerin ekonomik riskte önemli bir değişikliğe yol açtığını ve bu durumun egemen kredi riskinin ekonomik riski öngörmedeki önemini gösterdiğini doğrulamaktadır.

Ekinci ve Poyraz, (2019) kredi riskinin banka performansı üzerindeki etkisini analiz etmek için 2005 - 2017 yılları arasında Türkiye'de faaliyet gösteren 26 ticari bankadan oluşmaktadır. Bankaların mülkiyet yapılarına göre karşılaştırılmasında sırasıyla üç panelin verileri sırasıyla devlet bankaları, özel bankalar ve yabancı bankalar olarak değerlendirilmiştir. Finansal performans göstergelerinin vekili olarak Varlık Getiri (ROA) ve Özkaynak Getirisi (ROE) kredi riski göstergeleri olarak kullanılmıştır. Analiz sonuçlarına göre kredi riski ile ROE ve ROA arasında negatif bir ilişki olduğunu göstermiştir. Bu sonuç, 2005 yılından 2017 yılına kadar Türk mevduat bankalarının kredi riski yönetimi ile kârlılığı arasında bir ilişki olduğunu ortaya koymaktadır.

4.2. Uluslararası Alanda Yapılmış Çalışmalar

Isimbabi ve Tucker, (1997) 1969-1989 döneminde, bankacılık sektörü riskinin borsa algısını incelemek için çok faktörlü bir regresyon modeli ile birlikte, piyasa, ekonomik, sanayi ve bankaya özgü faktörlerin göreceli etkilerinin analizi yoluyla temel bileşen (PC) analizi kullanılmıştır. Çalışma, piyasa disiplini uygulama, borsanın banka riskinin doğru ölçümelerini sağlama ve bankalardaki sorunlara erken uyarı sinyalleri sağlama sorusunu incelemekle birlikte, bu konularla ilgili olarak banka riskini analiz etmek için alternatif bir bakış açısı sunmuştur.

Angbazo, (1997) ABD'de farklı boyutlardaki banka sınıfları için, daha riskli kredilere ve daha yüksek faiz oranı riskine sahip bankaların daha yüksek net faiz marjları elde etmek için kredi ve mevduat oranlarını sečeceęi hipotezi sınamak için 1989-1993 yıllarının temerrüt riski, faiz oranı riski, likidite ve sermaye riski verileri kullanılarak regresyon analizi kullanılmıştır. Genel olarak, kanıtlar, banka faiz

marjlarının hem temerrüt hem de faiz oranı risk primini yansıttığı hipotezi ile tutarlı bulunmuştur. Ek olarak, net faiz marjlarının çekirdek sermaye, faizsiz rezervler ve yönetim kalitesi ile pozitif ilişkili olduğu ve likidite ile negatif ilişkili olduğuna dair kanıtlar bulunmuştur.

Lepetit, Nys, Rous ve Tarazi, (2007) tarafından Avrupa bankacılık endüstrisinin değişen yapısındaki ürün çeşitliliği ve banka riski arasındaki ilişki panel veri analizi yapılarak incelenmiştir. 1996-2002 dönemi için 14 Avrupa ülkesinin (Avusturya, Belçika, Danimarka, Fransa, Almanya, Yunanistan, İtalya, Hollanda, Norveç, Portekiz, İspanya, İsveç, İsviçre, Birleşik Krallık) verileri kullanılmıştır. Çalışma sonucunda, faiz dışı gelir faaliyetlerine dönüşen bankaların, ağırlıklı olarak geleneksel aracılık faaliyetlerinde bulunan bankalara göre daha yüksek düzeyde risk sunduğunu göstermektedir. Banka gelir yapısıyla ölçülen risk ve ürün çeşitliliği arasındaki bu pozitif ilişkinin küçük bankalar için daha sağlam olduğunu ve her durumda riskin esas olarak ücrete dayalı faaliyetlerin payı ile pozitif olarak ilişkili olduğunu, ancak ticaret faaliyetleriyle ilişkili olmadığını göstermektedir.

Athanasoglou, Brissimis ve Delis, (2008) Bankaya özgü, sektöre özgü ve makroekonomik belirleyicilerin Yunan bankalarının kârlılığı üzerindeki etkisini araştırmak için 1985-2001 dönemini kapsayan GMM tekniği kullanarak analiz edilmiştir. İşgücü verimliliği artışı kârlılık üzerinde olumlu ve önemli bir etkiye sahipken, işletme giderleri olumsuz yönde ve güçlü bir şekilde ilişkilendirilirken, banka yönetiminin maliyet kararlarının banka performansını etkilemede etkili olduğu gösterilmiştir. Kredi riskine maruz kalmanın kârı azalttığını ve sermayenin banka kârlılığını açıklamada önemli olduğunu ve tespit edilmiştir.

Agusman , Monroe, Gasbarro ve Zumwalt, (2008) 1998–2003 dönemine ait 10 ülkenin 46 Asya bankasının muhasebe ve sermaye piyasası risk ölçümleri arasındaki ilişkiyi panel veri analizi kullanılarak incelenmiştir. Asya ülkelerinde firmaya özgü riskin sistematik riskten daha önemli olduğu, konsantre yönetim kontrolünün ve belirli ülkedeki sahte değişkenlerin sistematik risk aldıkları görülmektedir. Ayrıca, bankalar birincil finansman kaynağı olduğundan, piyasa endeksindeki diğer firmalar bankaların davranışlarından etkilendiği sonucuna varılmıştır.

Boudriga, Taktak ve Jellouli, (2009) ülkelere uyum sağlamayan kredilerin belirleyici faktörlerini, denetim araçlarının ve kurumsal ortamın kredi riskine maruz kalma üzerindeki potansiyel etkisini ampirik olarak analiz edilmiştir. 2002-2006 döneminde 59 ülkeden oluşan bir panel için toplam bankacılık, finansal, ekonomik ve yasal çevre verileri kullanılmıştır. Yüksek sermaye yeterlilik oranının ve ihtiyatlı provizyon politikasının, sorunlu kredilerin seviyesini düşürdüğünü göstermektedir. Raporda ayrıca özel mülkiyet, yabancı katılım ve banka yoğunlaşmasının arzu edilen bir etkisi bildirilmektedir. Riskli kredileri azaltmanın etkili yolunun yasal sistemi güçlendirmek, denetleyici ve düzenleyici onlara odaklanmak yerine demokrasiyi ve şeffaflığı artırmak olduğunu göstermektedir.

Berger ve Bouwman, (2009) 1993-2003 yılları için panel veri analizi kullanılarak, ABD bankalarının, banka mevduatları, devlet tahvili, sermaye yeterlilik oranı, aktiflerin kârlılığı, toplam krediler, toplam aktifler, riskli aktifler/toplam aktifler ve toplam mevduat değişkenleri kullanılarak sermaye ve likidite oluşturma arasındaki ilişki test edilmiştir. Banka sermayesi ile banka likiditesi yaratma arasındaki ilişkinin banka büyüklüğüne göre farklılık gösterdiği fakat daha yüksek sermayenin bankaların daha fazla likidite yaratma kabiliyetini artırabileceğini, banka sermayesi ve likidite riski arasında doğru orantılı bir sonuca ulaşılmıştır.

Vodová, (2011) Çek Cumhuriyeti ticari bankalarının likiditesini belirleyen takipteki krediler, aktiflerin kârlılığı, aktif büyüklüğü, büyüme oranı, enflasyon oranı, işsizlik oranı ve sermaye yeterlilik oranı verileri kullanılarak 2001-2009 panel veri regresyon analiziyle banka büyüklüğü likidite riski arasındaki ilişki incelenmiştir. Banka likiditesi ile sermaye yeterliliği, takipteki kredilerin payı ve kredi faiz oranları ile bankalar arası işlem arasında pozitif bir bağlantı olduğu, enflasyon oranı, iş döngüsü ve finansal krizin likidite üzerindeki olumsuz etkisini tespit edilmiştir. Bankaların büyüklüğü ile likidite arasındaki ilişkinin belirsiz olduğu sonucuna varılmıştır.

Ali, Akhtar ve Sadaqat, (2011) bankacılık sektörünün değişen ortamları nedeniyle finansal ve finansal olmayan riskler konusunda iki farklı regresyon modeli ile EKK yöntemi kullanılarak Pakistan'ın 50 ticaret bankasının 2006-2012 verileri üzerinden inceleme yapılmıştır. Banka büyüklüğü ilişkisinin finans ve finansal

olmayan risk ile pozitif ve anlamlı bir ilişki olduğu bulunmuştur. Faaliyet etkinliği, kredi riski ile olumsuz fakat anlamlı bir ilişki kurmuştur. Likit aktifin, finansal ya da finansal olmayan risklerle negatif bir ilişkisi olduğu tespit edilirken, kredi ve operasyonel risk üzerindeki etkisi sırasıyla anlamlı ve önemsizdir. Kredi oranı, kredi riskinden önemli ölçüde etkilenmediği bulunmuştur. Yüksek oranda artan oran, bankaların borçlanmaya güvenmesi gerçeğinden kaynaklanmaktadır, çünkü ana finansman kaynakları öz kaynak finansmanı ile birlikte borç finansmanı içermektedir.

Olweny ve Shipho, (2011) 2002 - 2008 yılları arasında 38 ticari bankanın panel verileri çoklu doğrusal regresyon yöntemi kullanılarak bankacılık sektörünün sektörel ve piyasa faktörlerinin Kenya'daki ticari bankaların kârlılığı üzerindeki etkileri incelenmiştir. Bankaya özgü tüm faktörlerin, piyasa faktörlerinden hiçbirinin önemli bir etkisi olmadığını gösterirken kârlılık üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir etkisi olduğu gösterilmiştir. Bulgulara dayanarak, çalışma gelir çeşitlendirmesini teşvik edecek, işletme maliyetlerini azaltacak, kredi riskini en aza indirecek ve bankaları likidite varlıklarını en aza indirmeye teşvik edecek politikalar önerilmiştir.

Agorak, Delis ve Pasiouras , (2011) Orta ve Doğu Avrupa bankacılık sektörlerinden gelen verileri 1998–2005 dönemi ele alınarak, düzenlemelerin banka risk alma üzerinde bağımsız bir etkisinin olup olmadığını veya etkisinin bankaların sahip olduğu piyasa gücüyle yönlendirilip yönlendirilmediğini araştırılmıştır. Ampirik sonuçlar, temerrüt olasılığının düşük olduğunu ve piyasa gücü olan bankaların düşük kredi riski alma eğiliminde olduğu gösterilmiştir. Sermaye gereksinimleri genel olarak riski azalttığını, ancak piyasa gücüne sahip bankalar için bu etki önemli ölçüde zayıflattığı, daha fazla piyasa gücü ile birlikte daha yüksek faaliyet kısıtlamaları, hem kredi riskini hem de temerrüt riskini azalttığı, resmi denetim gücünün banka riski üzerinde doğrudan bir etkisi olduğu sonucuna varılmıştır.

Arif ve Anees, (2012) Pakistan bankalarındaki likidite riskini incelemek ve bankaların kârlılığı üzerindeki etkisini değerlendirmek için 2004-2009 döneminde 22 Pakistan bankasının bilanço, gelir tablosu ve dipnotlarından veri alınmıştır. Likidite riskinin bankaların kârlılığı üzerindeki etkisini incelemek için çoklu regresyon uygulanmıştır. Çoklu regresyonların sonuçları, likidite riskinin likidite açığını ve likidite riskini şiddetlendiren iki faktör olarak performans gösterememesiyle banka

kârlılığını önemli ölçüde etkilediğini göstermektedir. Kârlılık ile negatif ilişki bulunmuştur.

Taiwo ve Adesola, (2013) Nijerya'daki Yapısal Uyum Programı (Structural Adjustment Programme) öncesi, SAP sonrası politika ve her ikisinin bir kombinasyonunu kullanarak 1970-2005 arasındaki dönem için döviz kuru politikasının banka performansı üzerindeki etkisini araştırılmıştır. Banka performansı ile döviz kuru arasındaki ilişkinin ve döviz kurunun banka performansı üzerindeki etkisinin, kullanılan banka performansı ölçütlerine duyarlı olabileceği açıklanmaktadır. Ayrıca, istikrarlı bir döviz kuru rejiminin ve iyi kredi politikasının bankalar tarafından iyi performans için hayati önem taşıdığı gösterilmiştir.

Masoud, Iman, Zahra ve Samira, (2013) nakit / aktif oranı, bankanın büyüklüğü, sermaye yeterliliği, operasyonel ve kredi riskleri gibi bazı bankacılık oranları arasındaki ilişki incelenmiştir. 2006-2011 dönemi için 10 İran bankasından finansal veriler toplanarak regresyon yöntemi kullanılmıştır. Sermaye yeterliliğinin ters bir ilişkiye sahip olduğunu ve borç / özkaynak oranının kredi riski ile pozitif bir ilişkiye sahip olduğunu, kredi riski ile diğer değişkenler arasında bir ilişki olmadığını göstermiştir. Sermaye yeterliliği likidite riski ile pozitif bir ilişki içinde olup, nakit / aktif oranı, bankaların büyüklüğü ve borç / özkaynak oranı ile likidite riski arasında ters bir ilişki bulunmuştur. Öte yandan, nakit / varlık oranı, bankaların büyüklüğü sermaye yeterliliği, operasyonel risk ile ters istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Regresyon sonuçlarına göre operasyonel risk ile borçların özkaynak oranı arasında bir ilişki bulunamamıştır.

Mehmood, Sheraz, Mehmood ve Mujtaba, (2017) ticari bankalarda kredi ve operasyonel riski etkileyen faktörleri değerlendirmek için Pakistan 2009-2014 dönemine ait Karaçi Menkul Kıymetler Borsasında (KSE) işlem görmüş 11 ticari banka verileri kullanılmıştır. Aktiflerin kalitesi ve bankanın büyüklüğü operasyonel risk üzerinde önemli bir etkiye sahipken kredi riskinin bu değişkenler üzerinde etkisi bulunamamıştır. Bankaların birçok işletme için finansman sağlamada önemli bir rol oynadığını göstermektedir.

Mairafi, Hassan ve Mohamed-Arshad, (2018) likiditenin bankaların performansındaki ve risk almadaki rolüne ilişkin ampirik literatür üzerine sistematik bir inceleme yapılmıştır. Likidite standartlarının, bankaların daha fazla likit varlık elde etmelerini gerektirdiğinden, bankaların risk alma davranışlarını azalttığını gösterilmiştir. Bankaların likiditesinin risk alma davranışları, performansları ve likidite oluşturmalarını önemli ölçüde etkilediği görülmektedir.

4.3. Ekonometrik Analiz

4.3.1. Çalışmanın Amacı ve Önemi

Son yıllarda ulusal ve uluslararası alanda ekonomik aktiviteler artmaktadır. Bu süreçte teknoloji ve küreselleşme gibi faktörler önemli rol oynamaktadır. Bir ülkenin finansal sisteminin piyasa temelli veya banka temelli olması yapılacak düzenlemeler ve düzenleyici otoritelerin yaklaşımları açısından önem taşımaktadır. Türk finansal sistemi de banka temelli bir finansal sistem olduğu için, finansal sisteme yönelik yapılan düzenlemeler bankacılık ve bankalar odaklıdır (Kartal, 2018: 7).

Finansal kurumlar arasındaki rekabetin artması, kredi piyasalarının gelişmesi, finansal serbestleşme, yeni finansal enstrümanların kullanılmaya başlaması ve kredi türev piyasalarının genişlemesiyle, kredi riskini yönetmek bankalar açısından zor hale gelmiştir. Etkin kredi risk yönetimi sürecinde ilk adım, bankanın maruz kaldığı kredi risklerini tanımlamak, riskleri ölçmek ve kredi risklerinden korunmak için yeni teknikler kullanmaktır (Oktay ve Temel, 2007: 163).

Likidite riski bankaların istikrarı için oldukça önemli olan bir risk türüdür. Dolayısıyla, riskin etkin bir şekilde takip edilmesi, ölçülmesi ve yönetilmesi gerekmektedir (Zengin ve Yüksel, 2016: 83).

Çalışmanın amacı; Türk bankacılık sisteminde kredi ve likidite riskinin banka performans göstergeleri olan; aktif kârlılık, özkaynak kârlılığı, net faiz marjı ve faiz dışı gelirler üzerindeki etkisini ampirik olarak analiz etmektir. Likidite riski ile ilişkili olan mevduat hesabının banka bilançosunun en büyük pasif kalemi olması ve kredi riski ile ilişkili olan krediler ve alacaklar hesabının en büyük aktif kalemi olması banka performansı üzerinde özellikle bu risklerin ölçülebilir ve kontrol edilebiliyor olmasından ötürü ele alınmaktadır.

Ulusal ve uluslararası literatürde, kredi riskinin banka performansı üzerindeki etkisini veya likidite riskinin banka performansı üzerindeki etkisini inceleyen pek çok çalışma bulunmaktadır. Fakat iki risk türünün (likidite ve kredi riski) banka performansı üzerinde etkisini ölçen çok az çalışma bulunmuştur. Buradan hareketle bu çalışmada, likidite riski ve kredi riskinin banka performansı üzerinde etkisi incelenecektir.

4.3.2. Çalışmanın Veri Seti

Bu çalışmada, Türk bankacılık sisteminde faaliyet gösteren 9 ticari bankanın likidite ve kredi riskinin banka performans göstergeleri üzerindeki etkisi ampirik olarak analiz edilmiştir. 2005 yılının birinci çeyreğinden 2020'nin yılının üçüncü çeyreğine kadar olan dönem için oluşturulan örneklem kapsamındaki bankaların finansal verileri Türkiye Bankalar Birliği (TBB) web sayfasından alınmıştır. Kamuyu Aydınlatma Platformu sitesinden takipteki krediler ve özel karşılıklar verileri yazar tarafından elde edilmiştir. Bununla beraber, Türk bankacılık sektöründe faaliyet gösteren katılım bankaları örneklem dışında tutulmuş olup çalışmada klasik panel veri analizinden yararlanılmıştır.

4.3.3. Çalışmada Kullanılan Model

Bankacılık sektöründe likidite riski ve kredi riski ile performans ölçüleri arasındaki ilişkiyi araştırmak amacıyla bu çalışmada Koç, vd. (2016: 237) tarafından yapılan çalışmadan hareketle aşağıdaki modeller kurgulanmıştır:

Model 1:

$$Y_{it} = \beta_0 + \beta_1 LR_{it} + \beta_2 BB_{it} + \beta_3 BS_{it} + \beta_4 MD_{it} + \beta_5 DF_{it} + \beta_6 LBUYR_{it} + \varepsilon_{it} \quad (4.1)$$

Model 2:

$$Y_{it} = \beta_0 + \beta_1 KR_{it} + \beta_2 BB_{it} + \beta_3 BS_{it} + \beta_4 MD_{it} + \beta_5 DF_{it} + \beta_6 LBUYR_{it} + \varepsilon_{it} \quad (4.2)$$

Model 3:

$$Y_{it} = \beta_0 + \beta_1 LR_{it} + \beta_2 KR_{it} + \beta_3 BB_{it} + \beta_4 BS_{it} + \beta_5 MD_{it} + \beta_6 DF_{it} + \beta_7 LBUYR_{it} + \varepsilon_{it} \quad (4.3)$$

Yukarıda yer alan denklemlerde i ve t indisleri sırasıyla ticari bankaları ve çeyrek dönemleri göstermektedir. Bağımlı değişken Y_{it} ROA ve ROE değişkenlerini göstermektedir. ε modelin hata terimidir.

Tablo 4. 1. Analizde Kullanılan Değişkenler

Değişkenler	Tanımlama	Kısaltma
Panel A: Bağımlı Değişken		
Aktif kârlılığı	Net kâr/Toplam Varlıklar	ROA
Özkaynak kârlılığı	Net kâr/Toplam Özkaynaklar	ROE
Panel B: Bankaya özgü bağımsız değişkenler		
Likidite riski	1/(Likit Varlıklar/Toplam Varlıklar)	LR
Kredi riski	Takipteki Krediler/Toplam Kredi ve Alacaklar	KR
Banka büyüklüğü	Toplam Varlıkların Doğal Logaritması	BB
Banka sermayesi	Özkaynaklar/Toplam Varlıklar	BS
Mevduat düzeyi	Toplam Mevduatlar/ Toplam Varlıklar	MD
Diğer faaliyet giderleri	Diğer Faaliyet Giderleri/Toplam Varlıklar	DFG
Ekonomik Büyüme	GSYİH'ye göre hesaplanmış büyüme oranı	BUY
Bankalar		
Akbank, Finansbank, Garanti Bankası, İş Bankası (C), Şekerbank, Halk Bankası., Tekstilbank, Vakıflar Bankası, Yapı ve Kredi Bankası		

Tablo 4.2’de analizlerde kullanılan performans, risk ve kontrol değişkenlerine ait tanımlayıcı istatistik sonuçları yer almaktadır.

Tablo 4. 2. Değişkenlere İlişkin Tanımlayıcı İstatistikler

Değişken	Ortalama	Medyan	Maksimum	Minimum	Std. Sap.	N
ROA	0.0097	0.0086	0.0343	-0.0224	0.0068	495
ROE	0.0845	0.0782	0.3364	-0.3461	0.0600	495
LR	11.4486	9.8236	26.1574	6.2694	4.0557	495
KR	0.0431	0.0409	0.1548	0.0031	0.0204	495
BB	25.0608	25.3687	27.2211	21.3924	1.3866	495
BS	0.1138	0.1127	0.2423	0.0548	0.0257	495
MD	0.6115	0.6020	0.8105	0.2180	0.0749	495
DFG	0.0152	0.0139	0.0383	-0.0016	0.0068	495
BUY	0.0116	0.0152	0.1594	-0.1098	0.0328	495

Tablo 4.2’de görüldüğü gibi analiz döneminde Türk bankacılık sektöründe faaliyette bulunan ticari bankaların ortalama ROA’sı yaklaşık %1 olarak ve ortalama ROE’si yaklaşık %8.4 olarak tespit edilmiştir. Risk değişkenleri açısından özet istatistikler incelendiğinde, LR ve KR değişkenlerinin ortalaması olarak 11.4 ile 0.04 olarak hesaplanmıştır.

4.4. Bulgular ve Tartışma

Çalışmanın ampirik bulguları, değişkenler arasındaki korelasyonlar ve panel regresyon analizi sonuçları olmak üzere iki kısımda incelenecektir.

4.4.1. Çoklu Doğrusal Bağlantı Testi

Tablo 4.3’de modellerde yer alan değişkenler arasındaki korelasyon katsayıları gösterilmiştir. Tablo 4.3’teki verilere göre, ROA ile kredi riski arasında korelasyon negatif ve istatistiksel olarak anlamlı iken, ROA ile likidite riski arasında pozitif ve istatistiksel olarak anlamlı korelasyon vardır. Benzer ilişki ROE içinde geçerli olup, ROE kredi riski ile negatif, likidite riski ile pozitif ilişkilidir. Aynı zamanda, ROA ve ROE’nin modelde yer alan kontrol değişkenleri ile pozitif korelasyonlu olduğu sonucuna varılmıştır.

Tablo 4. 3. Korelasyon Katsayıları Matrisi

	ROA	ROE	KR	LR	BB	BS	MD	DFG	BUY
ROA	1.000								
ROE	0.954***	1.000							
KR	-0.182***	-0.211***	1.000						
LR	0.331***	0.258***	0.093	1.000					
BB	0.146***	0.202***	-0.171***	-0.266***	1.000				
BS	0.226***	0.041	0.014	0.297***	-0.346***	1.000			
MD	0.116**	0.115**	0.439***	0.322***	-0.121***	0.046	1.000		
DFG	0.127***	0.037	0.201***	0.340***	-0.673***	0.433***	0.220***	1.000	
BUY	0.057	0.036	0.002	-0.050	0.020	0.044	-0.002	-0.026	1.000

Panel veriye dayanan serilerin bütünleşme derecesinin araştırılması oldukça önemli olup, söz konusu testler iktisat literatüründe yer alan çeşitli konularının sınanmasında oldukça yaygın olarak kullanılmaktadır (satın alma gücü parite hipotezinin analizi, büyüme ve yakınsama sorunları, tasarruf ve yatırım dinamikleri,

uluslararası Ar-Ge yayımları vb.). Kesitsel boyutu olağan zaman boyutuna eklemek, durağan olmayan seriler bağlamında çok önemlidir. Aslında, zaman serilerine dayanan birim kök testlerinin özellikle küçük örneklemelerde düşük güce sahip olduğu iyi bilinmektedir. Bu nedenle birim kök testlerinin gücünü artırmak için analize kesit boyutunu da dahil ederek gözlem sayısı artırılabilir. Böylelikle panel verisinin kullanılması, gözlem sayısını artırarak küçük örneklerde birim kök testlerinin düşük güç sorunu çözülmesine olanak tanımaktadır.

Zaman serisi verileri ile panel verilerine uygulanan birim kök testleri arasındaki ilk temel farklılık, heterojenlik sorunuyla ilgilidir. Zaman serisi durumunda, birim kök hipotezi belirli bir birey için belirli bir modelde test edildiğinden heterojenlik bir sorun değildir. Panel veri bağlamında ise durum biraz farklıdır. Farklı kesitlere sahip bir seri için birim kökün varlığını aynı tke bir model üzerinden test etmek kesitlerin homojen olup olmaması ile yakından ilişkilidir. Bu bağlamda, kesitler farklı dinamiklerle karakterize ediliyorsa, panel heterojendir ve otoregresif parametrelerin havuzlanmış tahminlerine dayanan birim kök testleri heterojen bir alternatife karşı tutarlı olabilse bile, bu heterojenliği hesaba katmalıdır (Hurlin ve Mignon, 2006: 2).

Birim kökün varlığını test etmek için öncelikle kesitler arası bağımlılığın sınanması gerekmektedir. Seriler arasında YKB (yatay kesit bağımlılığı) varken, bu durum dikkate alınmadan birim kök testi yapılması elde edilecek sonuçları önemli ölçüde etkilemektedir. Birinci nesil birim kök testleri panel veri setinde yatay kesit bağımlılığı reddedilirse kullanılabilir. İkinci nesil birim kök testleri panel veride yatay kesit bağımlılığı varsa kullanılır.

Yatay kesit bağımlılığını test etmek için Pesaran (2004) CD_{LM} , Breusch ve Pagan (1980) CD_{LM1} ve Pesaran (2006) CD_{LM2} testleri kullanılır. Seriler arasında yatay kesit bağımlılığının varlığı; zaman boyutu yatay kesit boyutundan küçük olduğunda ($T < N$); Pesaran (2004)- CD_{LM} testi, zaman boyutu yatay kesit boyutundan büyük olduğunda ($T > N$) Breusch ve Pagan (1980)- CD_{LM1} testi ve zaman boyutu yatay kesit boyutuna eşit olduğunda ise ($T = N$); Pesaran (2004)- CD_{LM2} testiyle kontrol edilmektedir.

Çalışmada yatay kesit bağımlılığı Pesaran (2015) tarafından geliştirilen CD testi ile araştırılmış ve sonuçlar Tablo 4.4'te verilmiştir. Tablo 4.4'teki sonuçlara göre, zayıf yatay kesit bağımlılığı olduğunu belirten sıfır hipotez tüm seriler için %1 önem düzeyinde reddedilmiştir. Bu sonuç değişkenler arasında güçlü bir yatay kesit bağımlılığı olduğunu göstermektedir.

Tablo 4. 4. Yatay Kesit Bağımlılığı Testi Sonuçları

Değişkenler	CD	p-değeri
ROA	39.802	0.000
ROE	37.553	0.000
LR	42.987	0.000
KR	40.042	0.000
BB	44.495	0.000
BS	43.584	0.000
MD	44.147	0.000
DFG	43.908	0.000

Im, Pesaran, ve Shin, (2003); Maddala ve Wu, (1999); Levin, Lin, ve Chu, (2002); Pesaran, (2006), verinin zaman boyutuna ilişkisinin birim kök sınamalarında istatistiksel olarak daha güçlü olduğu kabul edilmektedir. Yatay kesit boyutunun analize dahil edilmesiyle verideki değişkenlik artmaktadır. Panel birim kök testleri birinci ve ikinci kuşak testler olmak üzere ikiye ayrılmaktadır.

Tablo 4. 5. Birinci Kuşak Panel Birim Kök Testleri

Homojen	Heterojen
Levin, Lin ve Chu (2002)	Im, Pesaran ve Shin (2003),
Breitung (2005)	Maddala ve Wu (1999),
Hadri (2000)	Choi (2001)

Kaynak: Yıldırım, vd., (2013). Tablo yazar tarafından oluşturulmuştur.

Birinci kuşak testler de homojen ve heterojen modeller olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Levin, Lin ve Chu (2002), Breitung (2005) ve Hadri (2000) homojen model varsayımına dayanırken; Im, Pesaran ve Shin (2003), Maddala ve Wu (1999), Choi (2001) heterojen model varsayımına dayanmaktadır.

Birinci kuşak birim kök testleri, paneli oluşturan birimlerden birine gelen şoktan tüm yatay kesit birimlerinin aynı düzeyde etkilendikleri ve paneli oluşturan yatay kesit birimlerinin bağımsız olduğu varsayımına dayanmaktadır (Yıldırım, vd., 2013: 88).

Tablo 4. 6. İkinci Kuşak Panel Birim Kök Testleri

MADF - Taylor ve Sarno, (1998)
SURADF - Breuer, Mcknown ve Wallace, (2002) ve Bai ve Ng (2004)
CADF - Pesaran, (2006)
PANKPSS - Carrion-I Silvestre et al. (2005)

Kaynak: Yıldırım, vd., (2013). Tablo yazar tarafından oluşturulmuştur.

Başlıca ikinci nesil birim kök testleri ise MADF (Taylor ve Sarno, 1998), SURADF (Breuer, Mcknown ve Wallace, 2002), Bai ve Ng (2004), CADF (Pesaran, 2006) ve PANKPSS (Carrion-I Silvestre, vd., 2005)'tir.

Bu çalışmada kullanılan değişkenler için paneli oluşturan kesitler arasında yatay kesit bağımlılığı tespit edildiği için, serilerin bütünleşme derecesi ikinci kuşak birim kök testlerinden Pesaran (2006) tarafından geliştirilen CADF testi ile incelenmiştir. CADF ile paneli oluşturan serilerdeki her bir yatay kesit biriminde (her bir banka için) birim kök testi yapılabilmektedir. Böylece serilerin durağanlığı, panelin geneli için ve her bir yatay kesit için ayrı ayrı da hesaplanabilmektedir.

Tablo 4.7'de yer alan CADF testi sonuçlarına göre, KR ve BB değişkenleri dışındaki tüm değişkenler için serilerde birim kök olduğunu belirten sıfır hipotez tüm seriler %5 önem düzeyinde reddedilmiştir. Bu sonuçlara göre, KR ve BB değişkenleri fark durağan diğer değişkenler ise seviye durağan olarak belirlenmiştir. Bu nedenle, ekonometrik analizlerde KR ve BB değişkenlerinin birinci farkları kullanılmıştır.

Tablo 4. 7. Panel Birim Kök Testi Sonuçları

	Sabitsiz ve Trensiz	Sabitli	Sabitli ve Trendli
ROA	-3.219***	-3.550***	-3.956***
ROE	-3.251***	-3.605***	-4.235***
LR	-4.310***	-4.552***	-4.963***
KR	-1.558	-1.621	-1.924
BB	-0.122	-1.605	-1.613
BS	-1.758**	-2.341**	-2.548
MD	-2.369***	-2.866***	-3.404***
DFG	-3.090****	-3.629***	-3.459***
BUY			
Kritik Değerler			
%1	-1.95	-2.54	-3.04
%5	-1.71	-2.33	-2.83
%10	-1.57	-2.21	-2.72

Serilerdeki yatay kesit bağımlılığı için ortalamadan fark alınmış ve ekonometrik analizler bu seriler üzerinden gerçekleştirilmiştir. Bununla birlikte, likidite riski ve kredi riskinin banka performans göstergeleri üzerindeki etkisini araştırdığımız tüm model versiyonlarında otokorelasyon sorunu ortaya çıktı ve bu nedenle bağımlı değişkenin gecikmeli değerleri modele açıklayıcı değişken olarak eklenmiştir. Bağımlı değişkenin gecikmeli değerlerinin modele açıklayıcı değişken olarak eklenmesi modeli dinamik panele dönüştürmüş ve ayrıca bağımlı değişkenin gecikmeli değerleri ile hata terimleri arasındaki ilişki olması nedeniyle, model tahminlerinde Arrelano ve Bond (1991) tarafından önerilen sistem GMM yöntemi kullanılmıştır. Bu bağlamda, Khraiche ve de Araujo (2021) modelin açıklayıcı değişkenleri arasında bağımlı değişkenin gecikmeli değerlerinin olması ve ayrıca sağ taraf değişkenleri arasında içsellik sorunu olması durumunda sistem GMM yönteminin sağlam sonuçlar verdiğini belirtmiştir. Çalışmada, bağımlı değişkenin gecikmeli değerleri içsel değişken olarak dikkate alınırken, modelde yer alan bağımsız değişkenler alet değişken olarak kullanılmıştır. Modelin hata terimlerindeki otokorelasyon sorunu bağımlı değişkenin dört gecikmesi kullanıldığında ortadan kalkmıştır. Bu bağlamda, bağımlı değişken ROA için tahmin sonuçları Tablo 4.8’de gösterilmiştir.

Tablo 4.8’de kredi ve likidite riski değişkenlerinin ROA üzerindeki etkisi ayrı ayrı ve birlikte incelenmiştir. Ayrıca modele dahil ettiğimiz kontrol değişkenlerinin katsayılarının işaretleri teorik beklentiler ile uyumlu olmasına rağmen, istatistiksel olarak anlamlılıkları modellere göre farklılaşmaktadır. Örneğin, banka büyüklüğü değişkeninin katsayısı Model 1 ve Model 3’te anlamlı değilken, Model 2’de anlamlı bulunmuştur. Benzer şekilde mevduat değişkeni sadece Model 2’de istatistiksel olarak anlamsız bulunmuştur. Bu bakımdan modelde yer alan kontrol değişkenleri için elde edilen katsayılar modellere göre farklılık göstermektedir.

Tablo 4.8’de yer alan ilk model sonuçlarına göre, likidite riski değişkenin katsayısı pozitif bulunmuş ve %1 önem düzeyinde istatistiksel olarak anlamlıdır. Buna göre, bankaların likidite riskinin artması bankaların aktif kârlılığını arttırmakta ve bu sonuç teorik beklentiler ile uyumludur. Model 2’de yer alan sonuçlara göre, kredi riski değişkenin katsayısı negatif ve %1 önem düzeyinde istatistiksel olarak anlamlıdır. Bu sonuç ise, bankaların kredi riskinin artmasının aktif kârlılığını olumsuz yönde etkileyerek azalttığını göstermektedir ve bu sonuç teorik beklentileri karşılamaktadır. Model 3’te likidite ve kredi riskinin aktif kârlılığı üzerindeki etkisi birlikte ele alınmış ve elde edilen sonuçlar likidite riskinin aktif kârlılığını arttırdığını, kredi riskinin ise aktif kârlılığını azalttığını göstermektedir.

Tablo 4. 8. ROA için Panel Regresyon Modeli Sonuçları

Bağımlı Değişken: ROA_{it}	Model 1	Model 2	Model 3
$ROA_{i,t-1}$	0.1141 [0.000]	0.1150 [0.000]	0.1052 [0.000]
$ROA_{i,t-2}$	-0.0392 [0.078]	-0.0492 [0.022]	-0.0563 [0.010]
$ROA_{i,t-3}$	-0.0844 [0.000]	-0.0692 [0.001]	-0.0755 [0.000]
$ROA_{i,t-4}$	0.6966 [0.000]	0.7217 [0.000]	0.7119 [0.000]
LR_{it}	0.0001 [0.009]	-	0.0001 [0.017]
ΔKR_{it}	-	-0.1448 [0.000]	-0.1423 [0.000]
ΔBB_{it}	-0.0021 [0.361]	-0.0082 [0.001]	-0.0083 [0.361]
BS_{it}	0.0216 [0.007]	0.0210 [0.006]	0.0204 [0.001]
MD_{it}	-0.0054 [0.020]	-0.0284 [0.205]	-0.0039 [0.085]
DFG_{it}	0.0335 [0.300]	0.0230 [0.459]	0.0145 [0.644]
BUY_{it}	0.0090 [0.011]	0.0049 [0.151]	0.0055 [0.115]
Gözlem Sayısı	450	450	450
Banka Sayısı	9	9	9
Yıl Etkisi	Yok	Yok	Yok
Alet Değişken Sayısı	441	441	442
AR (5) p-değeri	-2.116 [0.034]	-1.886 [0.058]	-1.714 [0.085]

Bağımlı değişken olarak ROE'nin ele alındığı model sonuçları Tablo 4.9'da gösterilmiştir. Tablo 4.9'daki Model 1 sonuçlarına göre, her ne kadar likidite riski değişkenin katsayısı pozitif olarak belirlenmesine rağmen istatistiksel olarak anlamlı bulunamamıştır. Bu sonuç, likidite riskinin özkaynak kârlılığı üzerinde anlamlı bir etkiye sahip olmadığını göstermektedir. Model 2 sonuçlarına göre, teorik beklentiler ile uyumlu bir şekilde bankaların kredi riskindeki artış özkaynak kârlılığını anlamlı derecede düşürmektedir. Model 3'te yer alan sonuçlar ilk iki modelden elde edilen sonuçlar ile benzerlik göstermekte ve buna göre, likidite riskinin özkaynak kârlılığı üzerindeki etkisi istatistiksel olarak anlamlı değilken, kredi riskindeki artış özkaynak kârlılığını anlamlı bir şekilde azaltmaktadır.

Tablo 4. 9. ROE için Panel Regresyon Modeli Sonuçları

Bağımlı Değişken: ROE_{it}	Model 1	Model 2	Model 3
$ROA_{i,t-1}$	0.1396 [0.000]	0.1237 [0.000]	0.1234 [0.000]
$ROA_{i,t-2}$	-0.0241 [0.322]	-0.0423 [0.068]	-0.0426 [0.068]
$ROA_{i,t-3}$	-0.0776 [0.000]	-0.0605 [0.000]	-0.0607 [0.000]
$ROA_{i,t-4}$	0.7438 [0.000]	0.7743 [0.000]	0.7738 [0.000]
LR_{it}	0.0001 [0.520]	-	0.0001 [0.913]
ΔKR_{it}	-	-1.9035 [0.000]	-1.9041 [0.000]
ΔBB_{it}	0.0188 [0.415]	-0.0646 [0.007]	-0.0648 [0.007]
BS_{it}	0.0162 [0.210]	0.0107 [0.886]	0.0108 [0.885]
MD_{it}	-0.0586 [0.012]	-0.0415 [0.053]	-0.0422 [0.057]
DFG_{it}	0.5198 [0.100]	0.2274 [0.446]	0.2206 [0.466]
BUY_{it}	0.0511 [0.148]	0.0043 [0.897]	0.0045 [0.894]
Gözlem Sayısı	450	450	450
Banka Sayısı	9	9	9
Yıl Etkisi	Yok	Yok	Yok
Alet Değişken Sayısı	441	441	442
AR (5) p-değeri	-1.90 [0.057]	-1.329 [0.183]	-1.324 [0.185]

Tablo 4.8 ve Tablo 4.9'daki sonuçlar birlikte değerlendirildiğinde, likidite riskinin bankaların performans göstergelerinden aktif kârlılığı ile daha ilişkili olduğu ve kredi riskinin ise hem aktif hem de özkaynak kârlılığı ile ilişkili olduğu sonucuna varılmıştır. Bu bağlamda, likidite riskindeki artış aktif kârlılığını anlamlı bir şekilde artırırken, bankaların kredi riskindeki artış hem aktif hem de özkaynak kârlılığını önemli bir şekilde arttırdığı görülmektedir. Bu sonuçlar, bankalar için kredi riskinin önemine vurgu yapmakta ve bankaların faaliyetlerini düzgün bir şekilde yürütebilmeleri için kredi riskini doğru bir şekilde ölçüp iyi bir şekilde yönetmeleri gerekliliğini ön plana çıkarmaktadır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu çalışmada likidite riski ve kredi riski ile banka finansal performansı arasındaki ilişkiler ampirik olarak araştırılmaktadır. Çalışmanın veri seti, Türk bankacılık sektöründe faaliyette bulunan 9 ticari bankanın 2005 yılının birinci çeyreğinden 2020 yılının dördüncü çeyreğine kadar olan dönem için oluşturulan örneklem kapsamındaki bankaların finansal verileri Türkiye Bankalar Birliği (TBB) web sayfasından alınmıştır. Kamuyu Aydınlatma Platformu sitesinden takipteki krediler ve özel karşılıklar verileri yazar tarafından elde edilmiştir. Bununla beraber, Türk bankacılık sektöründe faaliyet gösteren katılım bankaları örneklem dışında tutulmuş olup çalışmada klasik panel veri analizinden yararlanılmıştır.

Çalışmada iki farklı finansal performans ölçüsü kullanılmıştır. Bunlar aktif karlılığı (ROA) ve özkaynak karlılığı (ROE) değişkenleridir. Çalışmada yatay kesit bağımlılığı Pesaran (2015) tarafından geliştirilen CD testi ile araştırılmıştır. Değişkenlere ait tanımlayıcı istatistikler sonucuna bakıldığında Türk bankacılık sektöründe faaliyette bulunan ticari bankaların ortalama ROA'sı yaklaşık %1 olarak ve ortalama ROE'si yaklaşık %8.4 olarak tespit edilmiştir. Risk değişkenleri açısından özet istatistikler incelendiğinde, LR ve KR değişkenlerinin ortalaması olarak 11.4 ile 0.04 olarak hesaplanmıştır.

Değişkenler arasındaki korelasyon katsayıları sonucu verilerine göre, ROA ile kredi riski arasında korelasyon negatif ve istatistiksel olarak anlamlı iken, ROA ile likidite riski arasında pozitif ve istatistiksel olarak anlamlı korelasyon bulunmuştur. Benzer ilişki ROE içinde geçerli olup, ROE kredi riski ile negatif, likidite riski ile pozitif ilişkilidir. Aynı zamanda, ROA ve ROE'nin modelde yer alan kontrol değişkenleri ile pozitif korelasyonlu olduğu sonucuna varılmıştır.

Bu çalışmada kullanılan değişkenler için paneli oluşturan kesitler arasında yatay kesit bağımlılığı tespit edildiği için, serilerin bütünleşme derecesi ikinci kuşak birim kök testlerinden Pesaran (2006) tarafından geliştirilen CADF testi ile incelenmiştir. CADF testi sonuçlarına göre, KR ve BB değişkenleri dışındaki tüm değişkenler için serilerde birim kök olduğunu belirten sıfır hipotez tüm seriler %5 önem düzeyinde reddedilmiştir. Bu sonuçlara göre, KR ve BB değişkenleri fark

durağan diğer değişkenler ise seviye durağan olarak belirlenmiştir. Bu nedenle, ekonometrik analizlerde KR ve BB değişkenlerinin birinci farkları kullanılmıştır.

Serilerdeki yatay kesit bağımlılığı için ortalamadan fark alınmış ve ekonometrik analizler bu seriler üzerinden gerçekleştirilmiştir. Bununla birlikte, likidite riski ve kredi riskinin banka performans göstergeleri üzerindeki etkisini araştırdığımız tüm model versiyonlarında otokorelasyon sorunu ortaya çıkmış ve bu nedenle bağımlı değişkenin gecikmeli değerleri modele açıklayıcı değişken olarak eklenmiştir. Bağımlı değişkenin gecikmeli değerlerinin modele açıklayıcı değişken olarak eklenmesi modeli dinamik panele dönüştürmüş ve ayrıca bağımlı değişkenin gecikmeli değerleri ile hata terimleri arasındaki ilişki olması nedeniyle, model tahminlerinde Arrelano ve Bond (1991) tarafından önerilen sistem GMM yöntemi kullanılmıştır. Bu bağlamda, Khraiche ve de Araujo (2021) modelin açıklayıcı değişkenleri arasında bağımlı değişkenin gecikmeli değerlerinin olması ve ayrıca sağ taraf değişkenleri arasında içsellik sorunu olması durumunda sistme GMM yönteminin sağlam sonuçlar verdiğini belirtmiştir. Çalışmada, bağımlı değişkenin gecikmeli değerleri içsel değişken olarak dikkate alınırken, modelde yer alan bağımsız değişkenler alet değişken olarak kullanılmıştır. Modelin hata terimlerindeki otokorelasyon sorunu bağımlı değişkenin dört gecikmesi kullanıldığında ortadan kalkmıştır.

Kredi ve likidite riski değişkenlerinin ROA üzerindeki etkisi ayrı ayrı ve birlikte incelenmiş ve modele dahil ettiğimiz kontrol değişkenlerinin katsayılarının işaretleri teorik beklentiler ile uyumlu olmasına rağmen, istatistiksel olarak anlamlılıkları modellere göre farklılaşmaktadır. Örneğin, banka büyüklüğü değişkeninin katsayısı Model 1 ve Model 3'te anlamlı değilken, Model 2'de anlamlı bulunmuştur. Benzer şekilde mevduat değişkeni sadece Model 2'de istatistiksel olarak anlamsız bulunmuştur. Bu bakımdan modelde yer alan kontrol değişkenleri için elde edilen katsayılar modellere göre farklılık göstermektedir.

ROA için panel regresyon ilk model sonuçlarına göre, likidite riski değişkenin katsayısı pozitif bulunmuş ve %1 önem düzeyinde istatistiksel olarak anlamlıdır. Buna göre, bankaların likidite riskinin artması bankaların aktif kârlılığını arttırmakta ve bu sonuç teorik beklentiler ile uyumludur. Model 2'de yer alan sonuçlara göre, kredi riski

değişkenin katsayısı negatif ve %1 önem düzeyinde istatistiksel olarak anlamlıdır. Bu sonuç ise, bankaların kredi riskinin artmasının aktif kârlılığını olumsuz yönde etkileyerek azalttığını göstermektedir ve bu sonuç teorik beklentileri karşılamaktadır. Model 3'te likidite ve kredi riskinin aktif kârlılığı üzerindeki etkisi birlikte ele alınmış ve elde edilen sonuçlar likidite riskinin aktif kârlılığını arttırdığını, kredi riskinin ise aktif kârlılığını azalttığını göstermektedir.

Bağımlı değişken olarak ROE'nin ele alındığı model 1 sonuçlarına göre, her ne kadar likidite riski değişkenin katsayısı pozitif olarak belirlenmesine rağmen istatistiksel olarak anlamlı bulunamamıştır. Bu sonuç, likidite riskinin özkaynak kârlılığı üzerinde anlamlı bir etkiye sahip olmadığını göstermektedir. Model 2 sonuçlarına göre, teorik beklentiler ile uyumlu bir şekilde bankaların kredi riskindeki artış özkaynak kârlılığını anlamlı derecede düşürmektedir. Model 3'te yer alan sonuçlar ilk iki modelden elde edilen sonuçlar ile benzerlik göstermekte ve buna göre, likidite riskinin özkaynak kârlılığı üzerindeki etkisi istatistiksel olarak anlamlı değilken, kredi riskindeki artış özkaynak kârlılığını anlamlı bir şekilde azaltmaktadır.

Sonuçlar birlikte değerlendirildiğinde, likidite riskinin bankaların performans göstergelerinden aktif kârlılığı ile daha ilişkili olduğu ve kredi riskinin ise hem aktif hem de özkaynak kârlılığı ile ilişkili olduğu sonucuna varılmıştır. Bu bağlamda, likidite riskindeki artış aktif kârlılığını anlamlı bir şekilde artırırken, bankaların kredi riskindeki artış hem aktif hem de özkaynak kârlılığını önemli bir şekilde arttırdığı görülmektedir. Bu sonuçlar, bankalar için kredi riskinin önemine vurgu yapmakta ve bankaların faaliyetlerini düzgün bir şekilde yürütebilmeleri için kredi riskini doğru bir şekilde ölçüp iyi bir şekilde yönetmeleri gerekliliğini ön plana çıkarmaktadır.

KAYNAKÇA

- Acar, O. (2012, Eylül 28). *Dr. Okan Acar'ın İnternet Sitesi*. http://www.okanacar.com/2012_09_01_archive.html adresinden alındı
- Afşar, A. (2007). Finansal Gelişme ile Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişki. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, 188-198.
- Agorak, M.-E. K., Delis, M. D., & Pasiouras, F. (2011). Regulations, Competition and Bank Risk-Taking in Transition Countries. *Journal of Financial Stability*, 38-48.
- Agur, I., & Demertzis, M. (2012). Excessive Bank Risk Taking and Monetary Policy. Frankfurt: European Central Bank.
- Agusman, A., Monroe, G. S., Gasbarro, D., & Zumwalt, J. K. (2008). Accounting and Capital Market Measures of Risk: Evidence from Asian Banks During 1998–2003. *Journal of Banking & Finance*, Vol.32, 480-488.
- Akarsu, Y., & Alacahan, N. D. (2009). Döviz Kuru Riski ve Türkiye Ekonomisi Açısından Değerlendirilmesi. *Journal of Life Economics*, 79-90.
- Akram, H., & Rahman, K. (2018). Credit Risk Management: A Comparative Study of Islamic Banks and Conventional Banks in Pakistan. *International Journal of Islamic Finance*, 185-205.
- Alexander, C. (2005). The Present and Future of Financial Risk. *Journal of Financial Econometrics*, 3-25.
- Ali, K., Akhtar, M. F., & Sadaqat, S. (2011). Financial and Non-Financial Business Risk Perspectives – Empirical Evidence from Commercial Banks. *Middle Eastern Finance and Economics*, 11(11), 150-160.
- Ali, S. S. (2013). State of Liquidity Management in Islamic Financial Institutions. *Islamic Economic Studies Vol. 21, No. 1*, 63-98.
- Allen, F., & Oura, H. (2004). Sustained Economic Growth and the Financial System. *Monetary and Economic Studies*, 95-126.

- Allen, L., & Saunders, A. (2004). Incorporating Systemic Influences Into Risk Measurements: A Survey of the Literature. *Journal of financial services research*, 26(2), 161-191.
- Almassri, F. (2013, Haziran 6). Yapım Projelerinde Karşılaşılan Riskler ve Risk Yönetimi. İstanbul, Türkiye.
- Altıntaş, M. A. (2012). *Kredi kayıplarının Makroekonomik Değişkenlere Dayalı Olarak Tahmini ve Stres Testleri: Türk Bankacılık Sektörü İçin Ekonometrik Bir Yaklaşım*. İstanbul: Türkiye Bankalar Birliği.
- Altıntaş, M. A. (2018). *Bankacılıkta Risk Ve Sermaye Yönetimi*.
- Andreau, J. (1999). *Banking and Business in the Roman World*. London: Cambridge University Press.
- Angbazo, L. (1997). Commercial Bank Net Interest Margins, Default Risk, Interest-Rate Risk, and Off-Balance Sheet Banking. *Journal of Banking & Finance*, Vol.21, 55-87.
- Angeloni, I., Faia, E., & Lo Duca, M. (2011). Monetary Policy and Risk Taking. *Bruegel Working Paper*.
- Apak, S., & Tay, A. (2012). Osmanlı Devleti'nin 19. Yüzyıldaki Finansal Sisteminde Osmanlı Bankası'nın Yeri ve Faaliyetleri. *Muhasebe ve Finans Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 63-103.
- Apătăchioae, A. (2015). The performance, banking risks and their regulation. *Procedia Economics and Finance*, 35-43.
- Aras, O. N., & Öztürk, M. (2011). Reel Ekonomiye Katkıları Bakımından Katılım Bankalarının Kullandığı Fonların Analizi . *Ekonomi Bilimler Dergisi*, 167-179.
- Arellano, M., & Bond, S. (1991). Some tests of specification for panel data: Monte Carlo evidence and an application to employment equations. *Review of Economic Studies*, 58 (2), 277-297.

- Arif, A., & Anees, A. N. (2012). Liquidity Risk and Performance of Banking System. *Journal of Financial Regulation and Compliance*, 20(2), 182-195.
- Aruwa, S. A., & Musa, A. (2014). Risk Components and the Financial Performance of Deposit Money Banks in Nigeria. *International Journal of Social Sciences and Entrepreneurship*, 1-8.
- Aryani, D. N. (2016). The Determinants And Value Relevance Of Risk Disclosure In The Indonesian Banking Sector. *University of Gloucestershire* , 1-380.
- Asanović, Ž. (2018). An Analysis of the Determinants of Systemic Banking Crises in Southeast European Countries. *Journal of Central Banking Theory and Practice*, 165-186.
- Aslan, Ö., & Küçükaksoy, İ. (2006). Finansal Gelişme ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: Türkiye Ekonomisi Üzerine Ekonometrik Bir Uygulama. *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Ekonometri ve İstatistik Dergisi*, 12-28.
- Atlı, Y., Yücel, A., & Tanyıldızı, İ. (2018). Türk Bankacılık Sektörünün Gelişimi ve Tunceli İlinde Bankacılık Sektörü. *Munzur Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 87-106.
- Athanasoglou, P. P., Brissimis, S. N., & Delis, M. D. (2008). Bank-Specific, Industry-Specific and Macroeconomic Determinants of Bank Profitability. *Journal of International Financial Markets, Institutions and Money*, Vol.18, 121-136.
- Ayaydın, H., & Karaaslan, İ. (2014). Likitide Riski ve Yönetimi: Türk Bankacılık Sektörü Üzerine Bir Araştırma. *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Elektronik Dergisi*, 237-256.
- Aydoğmuş, İ., & Demirtaş, G. (2005). Gelişmekte Olan Ülkelerde Dışa Açıklık ve Ülke Riskinin Doğrudan Yabancı Yatırımla Üzerine Etkisi. *Afyon Kocatepe Üniversitesi İİBF Dergisi*, 7(1), 27-45.
- Babuşçu, Ş. (2005). *Basel II Düzenlemeleri Çerçevesinde Bankalarda Risk Yönetimi*. Ankara: Akademi Yayınları.
- Bai, J., & Ng, S. (2004). A PANIC Attack on Unit Roots and Cointegration. *Econometrica*, 1127-1177.

- BCBS. (2004). *International Convergence of Capital Measurement and Capital Standards*. Basel, Switzerland: Bank for International Settlements.
- BDDK. (2005). *Basel-II Ulusal İnisiyatif Alanlarının Anlaşılmasına Yönelik Açıklayıcı Rehber ARD Çalışma Raporları 2005/8*.
- Bangia, A., Diebold, F. X., Schuermann, T., & Stroughair, J. D. (1998, Kasım). Modeling liquidity risk with implications for traditional market risk measurement and management.
- Barth, J. R., & Brumbaugh, D. (1997). *Development and Evolution of National Financial Systems: An International Perspective*. Guadalajara, Mexico: In Latin American Studies Association.
- Basel Committee on Banking Supervision. (2006, June). *International Convergence of Capital Measurement and Capital Standards: A Revised Framework Comprehensive Version*.
- Basel Committee on Banking Supervision, Operational risk management. (1998, September). *BCBS Publications No. 42, Bank for International Settlements*.
- Berger, A. N., & Bouwman, C. H. (2009). Bank Liquidity Creation. *The review of financial studies*, Vol. 22(9), 3779-3837.
- Berument, H., & Günay, A. (2003). Exchange Rate Risk and Interest Rate: A Case Study for Turkey. *Open economies review*, 14(1), 19-27.
- Bessis, J. (2011). *Risk Management In Banking*. John Wiley & Sons.
- Best, P. (1998). *Managing Risk with VAR*. Chichester: John Wiley & Sons.
- Bizaguet, A. (1972). *Avrupa Ekonomik Topluluğu Memleketlerinde Bankalar ve Bankacılık Mekanizmaları CİLT: I*. Ankara: Türkiye Bankalar Birliği Yayınları.
- Bliss, B. A., Clark, J. A., & DeLisle, J. R. (2018). Bank risk, financial stress, and bank derivative use. *Journal of Futures Markets*, 804-821.

- Bolgün, E., & Akçay, B. (2005). *Risk Yönetimi - Gelişmekte Olan Türk Finans Piyasasında Entegre Risk Ölçüm ve Yönetim Uygulamaları*. İstanbul: Scala Yayıncılık.
- Boudriga, A., Taktak, N. B., & Jellouli, S. (2009). Banking Supervision and Nonperforming Loans: A Cross-Country Analysis. *Journal of Financial Economic Policy* 1(4), 286-318.
- Boyd, J. H., & De Nicolo, G. (2005). The theory of bank risk taking and competition revisited. *The Journal of finance*, 60(3), 1329-1343.
- Breitung, J. (2005). A Parametric approach to the Estimation of Cointegration Vectors in Panel Data. *Econometric Reviews*, 151-173.
- Breuer, J. B., McNown, R., & Wallace, M. (2002). Series-Specific Unit Root Tests with Panel Data. *Oxford Bulletin of Economics and Statistics*, 527-546.
- Breusch, T., & Pagan, A. (1980). The Lagrange Multiplier Test and its Applications to Model Specification in Econometrics. *The Review of Economic Studies*, 47(1), 239-253.
- Britannica, A. (1986). *Ana Britannica Genel Kültür Ansiklopedisi C-4*. İstanbul: Ana Yayıncılık.
- Brown, K., & Moles, P. (2014). Credit Risk Management. *Edinburgh Business School, Heriot-Watt University*.
- Buch, C. M., Eickmeier, S., & Prieto, E. (2010). *Macroeconomic Factors and Micro-Level Bank Risk*. Frankfurt : Discussion Paper, Series 1: Economic Studies, No 20/2010.
- Carey, A. (2001). Effective Risk Management in Financial Institutions: The Turnbull Approach. *Balance Sheet*, 9(3), 24-27.
- Carrion-i-Silvestre, J. L., & Sansó, A. (2006). Testing the Null of Cointegration with Structural Breaks. *Oxford Bulletin of Economics and Statistics*, 623-646.
- Central Bank of Kenya. (2013, January). Risk Management Guidelines.

- Choi, I. (2001). Unit Root Tests for Panel Data. *Journal of International Money and Finance*, 249-272.
- Çağatay, N. (1979). Osmanlı İmparatorluğunda Riba - Faiz Konusu Para Vakıfları ve Bankacılık. *Vakıflar Dergisi*, 39-57.
- Çatalbaş, N., Tonus, Ö., Sezgin, S., Tuğcu, C. T., Erdem, E., Karluk, S. R., . . . Toprak, M. (2013). *Türkiye Ekonomisi*. Eskişehir: T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını.
- Çelik, S., & Akarım, Y. D. (2012). Likidite Riski Yönetimi: Panel Veri Analizi ile İMKB Bankacılık Sektörü Üzerine Ampirik Bir Uygulama. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi Haziran*, 13(1), 1-17.
- Çoşkun, Y. (2012). Repo ve Ters Repo Düzenlemeleri: Banker Krizi Sonrası Ortaya Çıkışı ve Finansal Başarısızlık Dersleri Işığında Politika Önerileri. *Business and Economics Research Journal*, 59-90.
- Danėnas, P., & Garšva, G. (2009). Support Vector Machines and Their Application in Credit Risk Evaluation Process. *Transformations in Business and Economics*, 1-19.
- Darıcı, B. (2012). Finansal İstikrar ve Finansal İstikrara Yönelik Kamusal Sorumluluk Çerçevesinde Para Politikası: Türkiye Analizi . *Bankacılar Dergisi*, 34-66.
- Decker, P. A. (2000). The Changing Character of Liquidity and Liquidity Risk Mangement. *Journal of Lending and Credit Risk Management*, 82(8), , 26-34.
- Delamair, L. (2012). *Implementing a Credit Risk Management System Based on Innovative Scoring Techniques*. University of Birmingham.
- Demirbaş, M. (2005/1). İç Kontrol Ve İç Denetim Faaliyetlerinin Kapsamında Meydana Gelen Değişimler. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 167-188.
- Doğan, M. (2013). Katılım ve Geleneksel Bankaların Finansal Performanslarının Karşılaştırılması: Türkiye Örneği. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, 175-188.

- Doğan, Z., Arslan, S., & Berkman, A. N. (2015). Türkiye’de Tarım Sektörünün İktisadi Gelişimi ve Sorunları: Tarihsel Bir Bakış. *Niğde Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 29-41.
- Drehmann, M., & Nikolaou, K. (2013). Funding liquidity risk: Definition and measurement. *Journal of Banking & Finance*, 2173-2182.
- Duman, M. (2000). Bankacılık sektöründe finansal riskin ölçülmesi ve gözetiminde yeni bir yaklaşım: Value at risk metodolojisi. *Bankacılar Dergisi*, 22-30.
- Ehsan, S., & Javid, A. Y. (2018). Bank Ownership Structure, Regulations and Risk-Taking: Evidence from Commercial Banks in Pakistan. *Portuguese Economic Journal*, 17(3), , 185-209.
- Ekinci, R., & Poyraz, G. (2019). The Effect of Credit Risk on Financial Performance of Deposit Banks In Turkey. *Procedia Computer Science Vol.158*, 979-987.
- Elbahar, E. R. (2016). Corporate Governance, Risk Management, and Bank Performance in the GCC Banking Sector. *University of Plymouth Research Theses*, 1-273.
- Elliott, D. J. (2014). Bank Liquidity Requirements: An Introduction and Overview. *The Brookings Institution*, (s. 1-30).
- English, W. B., Van den Heuvel, S. J., & Zakrajšek, E. (2018). Interest Rate Risk and Bank Equity Valuations. *Journal of Monetary Economics Vol.98* , 80-97.
- Ertürk, H. (2010). Bankacılık Sektörünün Karşılaştığı Riskler ve Risk Yönetimi. *Denetim*, Vol(4), 62-70.
- Eyüpgiller, S. (1979). *Çağdaş Banka İşletmeciliği*. Ankara: Kısmet Matbaası.
- Finnerty, J. D. (1998). The Pricewaterhousecoopers Credit Derivatives Primer. *Pricewaterhousecoopers LLP*, 1-65.
- Foucault, T., Pagano, M., & Röell, A. (2013). *Market Liquidity: Theory, Evidence, and Policy*. Oxford University Press.

- Francois-Heude, A., & Wynendaele, P. V. (2002). Integrating Liquidity Risk in a Parametric Intraday VaR Framework. *In 7th Belgian Financial Research Forum*, 1-23.
- Goyal, D. A. (2010). Risk Management In Indian Banks: Some Emerging Issues. *Int. Eco. J. Res.*, 2010 1(1) 102-109.
- Gregory, J. (2009). Being Two-Faced Over Counterparty Credit Risk? *Published in Risk*, 1-10.
- Grinsven, J. V. (2010). *Risk Management in Financial Institutions: Formulating Value Propositions*. Amsterdam: IOS Press.
- Grody, A. D., Harmantzis, F., & Kaple, G. J. (2006). Operational Risk and Reference Data: Exploring Costs, Capital Requirements and Risk Mitigation. *Journal of Operational Risk*, Vol. 1(3), 1-88.
- Guasoni, P., & Wang, G. (2019). Consumption and Investment with Interest Rate Risk. *Journal of Mathematical Analysis and Applications*, 476(1), 215-239.
- Güneş, N. (2015). Mevduat Sigortacılığı ve Türkiye Örneği . *Vergi Raporu Dergisi*, 45-64.
- Güney, A. (2012). *Banka İşlemleri*. İstanbul: Beta Yayıncılık.
- Hadri, K. (2000). Testing for Stationarity in Heterogeneous Panel Data. *The Econometrics Journal*, 148-161.
- Hahm, J. H. (2004). Interest Rate and Exchange Rate Exposures of Banking Institutions in Pre-Crisis Korea. *Applied Economics*, 36(13), 1409-1419.
- Hamzo, I. H. (2007). Kredi Riski Yönetimi. *İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı Yayımlanmamış Doktora Tezi*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi.
- Hellwig, M. (1995). Systemic Aspects of Risk Management in Banking and. *Swiss Journal of Economics and Statistics*, 723-738.
- Hurlin, C., & Mignon, V. (2006). Second Generation Panel Unit Root Tests. *HAL*, 1-24.

- Im, K. S., Pesaran, M., & Shin, Y. (2003). Testing for Unit Roots in Heterogeneous Panels. *Journal of Econometrics*, 115(1), 53-74., 53-74.
- İbiş, C., Çatıkkaş, Ö., & Çelikdemir, N. Ç. (2018). *Banka Muhasebesi İlkeler ve Uygulamalar*. İstanbul: Türkiye Bankalar Birliği.
- İncekara, A., & Çetinkaya, H. (2019). Liquidity Risk Management: A Comparative Analysis of Panel Data Between Islamic and Conventional Banking in Turkey. *Procedia Computer Science Vol.158*, 955-963.
- İldız, E. (2009). Eski Yunan ve Roma’da Bankerlik. *Klasik Arkeoloji Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi.
- Iqbal, A. (2012). Liquidity risk management: a comparative study between conventional and Islamic banks of Pakistan. *Global Journal of Management and Business Research*, 12(5), 54-64.
- Iqbal, S., Chaudry, S. N., Iqbal, N., & Din, M. Z. (2015). Impact of Liquidity Risk on Firm Specific Factors: A Case of Islamic Banks of Pakistan. *Journal of Business and Management Research*, 256-260.
- Isaac , L. (2015). Assessing the Impact of Exchange Rate Risk on Banks Performance in Nigeria. *Journal of Economics and Sustainable Development Vol.6(6)*, 1-14.
- Isimbabi, M. J., & Tucker, A. L. (1997). The Market Perception of Banking Industry Risk: A Multifactor Analysis. *Atlantic Economic Journal Vol.25*, 99-112.
- İskender, E. S. (2014). *Kredi Riski Dayanıklılığının Analizi: Türk Bankacılık Sektörü Üzerine Politika Önerileri*. İstanbul: Türkiye Bankalar Birliği Yayınları.
- Jauch, S., & Watzka, S. (2011). Financial Development and Income Inequality. *Cesifo Working Paper No. 3687 Category 6: Fiscal Policy, Macroeconomics and Growth* , 1-34.
- Jenkinson, N. (2008). Strengthening Regimes For Controlling Liquidity Risk: Some Lessons From the Recent Turmoil. *Bank of England Quarterly Bulletin*, 223-228.

- Jinckling, M., & Murphy, E. V. (2010). *Who Regulates Whom? An Overview of U.S. Financial Supervision*. U.S.: Congressional Research Service.
- Jobst, A. A. (2007). The Treatment of Operational Risk under the New Basel Framework: Critical Issues. *Journal of Banking Regulation* Vol.8, 316-352.
- Kanchu, T., & Kumar, M. M. (2013). Risk Management In Banking Sector An Empirical Study. *International Journal of Marketing, Financial Services & Management Research*, 145-153.
- Karaca, S., & Uğur, A. (2008). Türkiye'deki Bankacılık Sektöründe Risk ve Kârlılık Analizi. *Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi* 10(3), 123-134.
- Karaçor, Z. (2006). Öğrenen Ekonomi Türkiye: Kasım 2000-Şubat 2001 Krizinin Öğrettikleri. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 379-391.
- Kartal, M. T. (2018). Bankaların Finans Sektöründeki Önemi. *Finansal İktisat* , 5-27.
- Kaufman, G. G., & Scott, K. E. (2003). What Is Systemic Risk, and Do Bank Regulators Retard or Contribute to It? *The Independent Review*, 371-391.
- Kavcıoğlu, Ş. (2011). Ticari Bankacılıkta Kredi Riskinin ve Kredi Riski Ölçüm Modellerinin Değerlendirilmesi. *Finansal Araştırmalar Ve Çalışmalar Dergisi*, 3(5), 11-19.
- Kepenek, Y., & Yentürk, N. (2001). *Türkiye Ekonomisi* . İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Keskin, E., İnan, E. A., Mumcu, M., Erdönmez, P., Kılınç, G., Özaktan, A., . . . Kranda, A. (2008). *50. Yılında Türkiye Bankalar Birliği ve Türkiye’de Bankacılık Sistemi “1958-2007”*. Türkiye Bankalar Birliği.
- Kirikaleli, D., & Gokmenoglu, K. K. (2019). Sovereign Credit Risk and Economic Risk in Turkey: Empirical Evidence from a Wavelet Coherence Approach. *Borsa Istanbul Review*, 1-9.
- Kıthınjı, A. M. (2010). *Credit Risk Management and Profitability of Commercial Banks in Kenya* . Nairobi: University Of Nairobi.
- Koca, S. (2017). Haçlı Seferleri Sebep ve Sonuçları Bakımından Nasıl Değerlendirilebilir? *Gazi Akademik Bakış*, 10(20), 15-35., 15-35.

- Kocaman, B. E., Hazar, A., & Babuşçu, Ş. (2018). Türk Bankacılık Sektöründe Sorunlu Kredilerin Yapılandırılmasının Banka Kârlılığı Üzerine Etkileri. *Ekonomi, Politika & Finans Araştırmaları Dergisi*, 226-242.
- Koç, S. (2013). Bankaların Karşılaştıkları Riskleri Yönetmedeki Etkinliği: Türkiye Ölçeği. *Maliye Dergisi* 165), 275-297.
- Koç, S., Bağcı, A., & Işık, K. C. (2016). Kalkınma ve Yatırım Bankalarının Performansları Açısından Değerlendirilmesi: Türkiye Ölçeği (2002-2012). *Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 227-256.
- Korukçu, Ü. (1998). *Bankacılığın Tarihsel Gelişimi, 40. Yılında Türkiye Bankalar* . Ankara: Bankalar Birliği Yayınlar.
- Köseoğlu, S. D. (2010). 1997-2010 Dönemi Türk Bankacılık Sektörü Risk Analizi. *Niğde Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 3(2), 119-134.
- Khraiche, M., & de Araujo, P. (2021). The effect of information frictions on FDI persistence. *Economic Modelling*, 94, 14-27.
- Kumar, M., & Yadav, G. C. (2013). Liquidity Risk Management in Bank: A Conceptual Framework. *AIMA Journal of Management & Research* 7(2), 2-12.
- Kupper, E. F. (2000). Risk Management in Banking.
- Lepetit, L., Nys, E., Rous, P., & Tarazi, A. (2007). Bank Income Structure and Risk: An Empirical Analysis of European Banks. *Journal of Banking & Finance*, 32(8), 1452-1467.
- Levin, A., Lin, C.-F., & Chu, C.-S. J. (2002). Unit Root Tests in Panel Data: Asymptotic and Finite-Sample Properties. *Journal of Econometrics*, 1-24.
- Levine, R. (1996). Foreign Banks, Financial Development, and Economic Growth. *Journal of Economic Literature*, 224-254.
- Ludwig, E. (2003). Systemic Risk: A Regulator's Perspective. Fannie Mae Papers. 1-114.

- Luna-Martínez, D., & Vicente, C. L. (2012). *Global Survey of Development Banks*. The World Bank.
- Luy, D. D. (2010). *Evaluation of Credit Risk Management Policies and Practices in a Vietnamese Joint-Stock Commercial Bank's Transaction Office*. Vaasan Ammattikorkeakoulu Vasa Yrkeshögskola University of Applied Sciences.
- Mahapatra, S., & Bhaduri, S. N. (2019). Dynamics of the impact of currency fluctuations on stock markets in India: Assessing the pricing of exchange rate risks. *Borsa Istanbul Review Vol.19*, 15-23.
- Mairafi, S. L., Hassan, S., & Mohamed-Arshad, S. B. (2018). Systematic Review of Literature on Effect of Liquidity on Bank. *Academy of Accounting and Financial Studies Journal*, 22(4), 1-7.
- Mandacı, P. E. (2001). Türk Bankacılık Sektörünün Taşıdığı Riskler ve Finansal Krizi Aşmada Kullanılan Risk Ölçüm Teknikleri. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 67-84.
- Mandala, I., Nawangpalupi, C. B., & Praktikto, F. R. (2012). Assessing Credit Risk: an Application of Data Mining in a Rural Bank. *Procedia Economics and Finance*, 406-412.
- Maddala, G., & Wu, S. (1999). A Comparative Study of Unit Root Tests with Panel Data and a New Simple Test. *Oxford Bulletin of Economics and Statistics*, 631-652.
- Masoud, B., Iman, D., Zahra, B., & Samira, Z. (2013). Study of Risk Management in Iranian Banks. *Research Journal of Recent Sciences*, Vol.2(7), 1-7.
- Matiş, E. A., & Conditions, C. A. (2015). Liquidity Risk Management in Post-Crisis Conditions. *Procedia Economics and Finance*, 1188-1198.
- Mehmood, M. S., Sheraz, I., Mehmood, A., & Mujtaba, B. (2017). Empirical Examination for Operational and Credit Risk Perspective – A Case of Commercial Banks of Pakistan. *International Journal of Academic Research in Business and Social Sciences Vol. 7(6)*, 303-314.

- Moradi, Z. S., Mirzaeenejad, M., & Geraeenejad, G. (2016). Effect of Bank-Based or Market-Based Financial Systems on Income Distribution in Selected Countries. *Procedia Economics and Finance*, 510-521.
- Muijssona, C., & Satchell, S. (2013). The Role of Bank Funding in Systematic Risk Transmission. *Journal of Banking & Finance Vol.37*, 1359-1371.
- Nagy, A., & Adamov, T. C. (2007). Crediting Risk Management in Brd – Group Société Générale Practice. *Fascicle of Management and Technological Engineering*, 1-5.
- Ndab, C. D. (2018). *The Impact of Credit Management on the Financial Performance of Microfinance Institutions*. Thesis centra University of Applied Sciences.
- Neal, R. S. (1996). New Financial Instruments for Controlling Credit Risk. *Economic Review-Federal Reserve Bank of Kansas City*, 15-28.
- Nikolaou, K. (2009). Liquidity (Risk) Concepts: Definitions and Interactions. *ECB Working Paper No. 1008*.
- OeNB, & FMA. (2004). *Credit Approval Process and Credit Risk Management*. Nationalbank.
- Okay, E. (2002). Türk Bankacılık Sektöründe Risk ve Kriz. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Dergisi*, 95-122.
- Oktay, S., & Temel, H. (2007). Basel II Kriterleri Ekseninde Ticari Bankalarda Kredi Riski Yönetiminin Karşılaştırılmasına Yönelik Bir Saha Çalışması. *ZKÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 163-185.
- Olweny, T., & Shipho, T. M. (2011). Effects of Banking Sectoral Factors on the Profitability of Commercial Banks in Kenya. *Economics and Finance Review Vol. 1(5)*, 1-30.
- Öçal, T., & Çolak, F. (1999). *Finansal Sistem ve Bankalar*. Ankara: Nobel Yayın.
- Öçal, T., & Çolak, Ö. (1988). *Para-Banka*. Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.

- Öncü, S., & Aktaş, R. (2007). Yeniden Yapılandırma Döneminde Türk Bankacılık Sektöründe Verimlilik Değişimi. *Celal Bayar Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 247-266.
- Özcan, Ş., Manganelli, S., Papaioannou, E., & Peydro, J. L. (2008). In Prepared for the 5th European Central Banking Conference on the Euro at Ten: Lessons and Challenges . *Financial Integration and Risk Sharing: The Role of the Monetary Union* (s. 1-48). Germany: European Central Banking.
- Özeren, B. (2000, Ağustos). İç Denetim Standartları ve Mesleğin Yeni Açılımları. *Sayıştay Araştırma/İnceleme/Çeviri Dizisi*.
- Özince, E. (2005). Finansal İstikrar, Basel II ve Bankalar Açısından Etkileri. *Bankacılar Dergisi*, 18-22.
- Özince, E. (2005). Finansal İstikrar, Basel II ve Bankalar Açısından Etkileri. *Bankacılar Dergisi*, 18-22.
- Özkan, N., & Işıl, G. (2016). İslami Bankalarda Kredi Riskini Belirleyen Faktörler: Panel Veri Analizi ile Türkiye’de Katılım Bankacılığı Üzerine Ampirik Bir Uygulama. *Maliye ve Finans Yazıları*, (105), 153-176.
- Öztürk, M., & Aras, O. N. (2011). Foreign Capital Investments and Economic Crises in Turkey. *International Journal of Social Sciences and Humanity Studies*, 323-335.
- Özulucan, A., & Deran, A. (2009). Katılım Bankacılığı ile Geleneksel Bankaların Bankacılık Hizmetleri ve Muhasebe Uygulamaları Açısından Karşılaştırılması. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 85-108.
- Özün, A., & Çifter, A. (2006). Bankaların Hisse Senedi Getirilerinde Faiz Oranı Riski: Dalgacıklar Analizi ile Türk Bankacılık Sektörü Üzerine Bir Uygulama. *Bankacılar Dergisi*, Sayı 59, 1-13.
- Parasız, İ. (1998). *Türkiye’de Bankacılığın Tarihsel Gelişimi*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Parasız, İ. (2014). *Modern Bankacılık Teori ve Uygulama*. Bursa: Ezgi Kitabevi.

- Parlakkaya, R., & Çürük, S. A. (2011). Finansal Rasyoların Katılım Bankaları ve Geleneksel Bankalar Arasında Bir Tasnif Aracı Olarak Kullanımı: Türkiye Örneği. *Ege Akademik Bakış* 11(3), 397-405.
- Pawlowska , M., Serwa, D., & Zajaczkowski, S. (2015). International Banking and Liquidity Risk Transmission:Evidence from Poland. *IMF Economic Review* Vol. 63, No. 3, 585-605.
- Pesaran, M. H. (2004). *General Diagnostic Tests For Cross Section Dependence In Panels*. Cambridge: Working Paper, No: 0435 University of Cambridge.
- Pesaran, M. H. (2006). A Simple Panel Unit Root Test in the Presence of Crossection Dependency. *Journal of applied econometrics*, 265-312.
- Pınar, A., & Erdal, B. (2008). *Para Banka Mali Kuruluşlar ve Uluslararası Mali Sistem*. Ankara: Naturel Yayıncılık.
- Pyle, D. H. (1999). *Bank Risk Management: Theory*. Kluwer Academic Publishers.
- Rehman, Z. U., Muhammad, N., Sarwar, B., & Raz, M. A. (2019). Impact of Risk Management Strategies on the Credit Risk Faced By Commercial Banks of Balochistan. *Financial Innovation* volume, 1-13.
- Rochet, J.-C. (2008). Liquidity Regulation and the Lender of Last Resort. *Financial Stability Review*, 11, 45-52.
- Saunders, A., & Cornett, M. M. (2004). *Financial Markets and Institutions*. McGraw-Hill/Irwin.
- Scannella, E., & Polizzi, S. (2018). Market risk disclosure in banking: an empirical analysis on four global systemically important European banks. *Journal of Banking Regulation*, 19(2), , 87-100.
- Schmidt, R. H., & Tyrell, M. (2003). What Constitutes a Financial System in General and the German Financial System in Particular? *Working Paper Series: Finance & Accounting*, 1-71.
- Sheng , A. (1991). *The Art of Bank Restructuring: Issues and Techniques*. Washington: Economic Development Institute, World Bank.

- Simion, D., Stanciu, M., & Armășelu, S. (2015). Correlation Analysis Between Structure Financial System and Economic Growth in Romania. *Procedia Economics and Finance*, 1332-1341 .
- Stavroula, K. (2009, December). Risk management in banking; the case of Greek banking industry. *University of Macedonia, Department of Balkan, Slavic and Oriental Studies*.
- Sungur, T. (1988). *Bankacılar için Banka Tekniği(İşlemleri)*. Ankara: Olgaç Matbaası.
- Şendoğdu, A. (2006). *Bankacılığa Giriş*. Nobel Yayın Dağıtım.
- Taiwo, O., & Adesola, O. A. (2013). Exchange Rate Volatility and Bank Performance in Nigeria. *Asian Economic and Financial Review*, 3(2), 178-185.
- Tandoğan, D., & Özyurt, H. (2013). Bankacılık Sektörünün Ekonomik Büyüme ve Sürdürülebilir Ekonomik Kalkınma Üzerine Etkisi: Türkiye Ekonomisi Üzerine Nedensellik Testleri (1981-2009). *Marmara Üniversitesi İ.İ.B. Dergisi*, 49-79.
- Taykurt, Ö. (2006). Türk Bankacılık Sektöründe Güven Krizi. *Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi*.
- Taylor, M. P., & Sarno, L. (1988). The Behavior of Real Exchange Rates During the Post-Bretton Woods Period. *Journal of international Economics*, 281-312.
- TBB. (2017). *Bankalarımız 2016*. İstanbul: Türkiye Bankalar Birliği.
- TBB. (2018). *Bankalarımız 2017*. İstanbul: Türkiye Bankalar Birliği.
- TBB. (2019). *Bankalarımız 2018*. İstanbul: Türkiye Bankalar Birliği.
- TBB. (2020). *Bankalarımız 2019*. İstanbul: Türkiye Bankalar Birliği.
- TCMB. (2018). *100 Soruda Merkez Bankacılığı*. Ankara: Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası.
- Tiitinen, P. (2017). *Financial and Business Risks Analysis of Oy Korpilampi*. Haaga-Helia.

- Tsı, A. P. (2018). *Managing Liquidity Risk in Banks Case Study Rural Investment Credit Bank Cameroon*. Centria University of Applied Sciences.
- Tuna, K., & İsaetli, İ. (2014). Finansal Piyasalarda Volatilite ve Bist-100 Örneği. *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 21-31.
- Tunay, B. K. (2015). Kredi Portföylerinde Sektörel Yoğunlaşma ve Risk İlişkisi: Türk Ticari Bankacılık Sektörü Üzerine Bir Analiz. *BDDK Bankacılık ve Finansal Piyasa Dergisi*, 9(1), 127-147.
- Turgut, A., & Ertay, H. İ. (2016). Bankacılık Sektörünün Ekonomik Büyüme Üzerindeki Etkisi: Türkiye Üzerine Nedensellik Analizi . *Aksaray Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* 8(4), 114-128.
- Turhan, M. (2014). *Ekonomik Gelişmeler Işığında Bankalarda Örgütsel Yönetim*. İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım.
- Tükenmez, N. M., & Kutay, N. (2016). Ülke Riskinin Hisse Senetleri Getirileri Üzerine Etkisi: Türkiye ve Arjantin Piyasaları İçin Bir Karşılaştırma. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 631-645.
- Uçarkaya, S. (2006). *Kamu Bankalarının Bankacılık Sistemindeki Rolü Uzmanlık Yeterlilik Tezi*. Ankara: Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Bankacılık ve Finansal Kuruluşlar Genel Müdürlüğü.
- Ulusoy, O. (2019). 1980-2000 Döneminde Türkiye’de Bankacılığın Gelişimi. *Muhasebe ve Finans Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 73-108.
- Ustaoglu, D. (2014). Türkiye’de Katılım Bankacılığı Sektördeki Yeri ve Önemi. Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Vodová, P. (2011). Liquidity of Czech Commercial Banks and its Determinants. *International Journal of Mathematical Models and Methods in Applied Sciences*, 5(6), 1060-1067.
- Vorobyev, A. (2013). *Investments in Commercial Banking: Core Concepts and Risk Management Strategies*. Turku University of Applied Sciences.

- Yahyaoglu, G., & Korkmaz, M. (2012). T.C. Merkez Bankası, Sermaye Piyasası Kurulu Ve Bankacılık Düzenleme Ve Denetleme Kurumu'nun, Kamu Kesiminde Finansal Piyasalara Müdahalesinin, Bankacılık Hukuku Açısından Değerlendirilmesi. *Akademik Bakış Dergisi*, 1-18.
- Yang, L. (2009). *Research on Rural Credit Union Financial Risk Management and Precaution. Case Study: Mianzhu Rural Credit Union*. Kymenlaakso University of Applied Sciences.
- Yetiz, F. (2016). Bankacılığın Doğuşu ve Türk Bankacılık Sistemi. *Niğde Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 107-117.
- Yetiz, F., & Özden, C. (2017). Causes, Effects and Solutions of Banking Crises: The Case of Turkey. *Çukurova Üniversitesi İİBF Dergisi*, 11-27.
- Yıldırım, K., Mercan, M., & Kostakoğlu, S. F. (2013). Satın Alma Gücü Paritesinin Geçerliliğinin Test Edilmesi: Zaman Serisi ve Panel Veri Analizi. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 75-96.
- Yu, N., Somani, A., & Tesfatsion, L. (2010). Financial Risk Management in Restructured Wholesale Power Markets: Concepts and Tools. *IEEE PES General Meeting*, (s. 1-8).
- Yurttadur, M., & Bulut, K. (2016). Türkiye'de Bankacılık Sektörünün Finansal Yapısı Ve Bu Yapının Müşteri Tercihine Etkisi. *Journal Of Entrepreneurship & Development*, 164-184.
- Yücememiş, B. T. (2005). *Parasal Birlik, Avrupa Merkez Bankası ve Türkiye'ye Yansımaları*. İstanbul: Derin Yayıncılık.
- Zengin, S., & Yüksel, S. (2016). Likidite Riskini Etkileyen Faktörler: Türk Bankacılık Sektörü Üzerine Bir İnceleme . *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* , 77-95.